

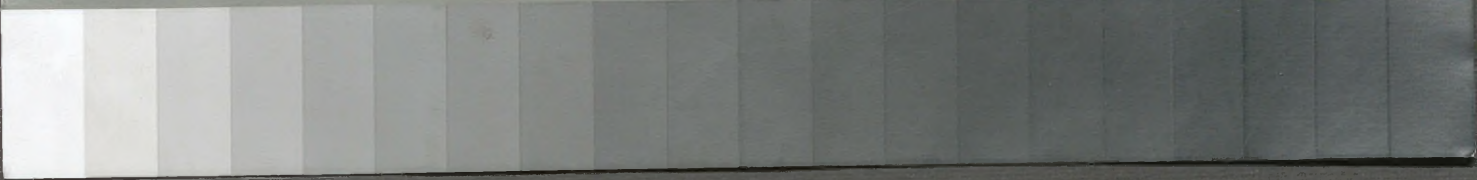
Part Code
ST1316



Grey Scale #13



A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19



**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

ptk Sielecki
JDW 40
50-068

ASG wewn. 86/76

~~JAKOŚĆ~~
~~XXXXXXXXXX~~

Egz. nr

Płk doc. dr hab. Jerzy ZAKRZEWSKI
Płk dypl. Roman SIELECKI
Płk dypl. Stefan DROZD

**METODYKA ĆWICZEŃ
TAKTYCZNYCH**

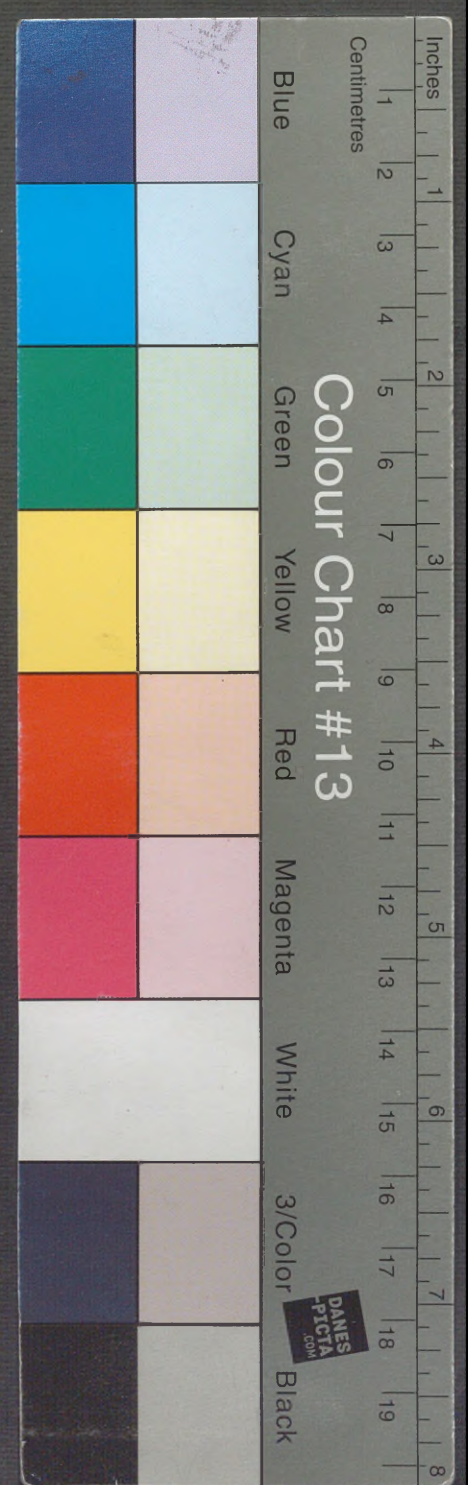
(opracowanie, organizowanie
i prowadzenie)

Podręcznik



M
40724
BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WA
Archiwum Działu Zbiornic Specjalnych
Nr ewid.

WARSZAWA PAŹDZIERNIK 1976



Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black





Plk Sielecki
JDW 40
50-068

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

ASG wewn. 86/76

~~JAKIŚ~~
~~XXXXXXXXXX~~

Egz. nr 1

Plk doc. dr hab. Jerzy ZAKRZEWSKI
Plk dypl. Roman SIELECKI
Plk dypl. Stefan DROZD

METODYKA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

(opracowanie, organizowanie
i prowadzenie)

P o d r ę c z n i k



M
~~40724~~
BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG
Archiwum Działu Zbiornic Specjalnych
Nr ewid. _____

WARSZAWA PAŹDZIERNIK 1976

AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO WP
IM. GENERALA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

PODSTAWA
Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 86 ust. 2
(Dz. U. RP Nr 11 poz. 95)
.....
podpis

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

ASG wewn. 86/76

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 12657

~~JAWNE~~



Egz. nr 1

Plk doc. dr hab. Jerzy ZAKRZEWSKI
Plk dypl. Roman SIELECKI
Plk dypl. Stefan DROZD

METODYKA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

(opracowanie, organizowanie i prowadzenie)

Podręcznik



WARSZAWA PAŹDZIERNIK 1976

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Działu Zbiorów Specjalnych
Nr ewid. ~~40724~~

S P I S T R E Ś C I

Od zespołu autorskiego	5
Rozdział I: Podstawy teoretyczne metodyki ćwiczeń taktycznych . . .	7
1. Przedmiot badań metodyki ćwiczeń taktycznych	7
Schemat 1 — wklejka po str.	8
2. Ogólna charakterystyka poszczególnych rodzajów ćwiczeń taktycznych	11
— ćwiczenie grupowe	11
— trening sztabowy	12
— ćwiczenie dowódczo-sztabowe	13
— gra wojenna (ćwiczenia na mapach)	15
— ćwiczenie szkieletowe	16
— ćwiczenie taktyczne z wojskami	19
Rozdział II: Zasady opracowywania ćwiczeń taktycznych	25
1. Obowiązki dowódcy w zakresie opracowywania ćwiczenia	25
2. Czynności autora ćwiczenia (zespołu autorskiego)	26
a) czynności wstępne	26
Schemat 2 — wklejka po str.	28
Schemat 3 — wklejka po str.	28
Schemat 4 — wklejka po str.	28
b) opracowanie planu przeprowadzenia ćwiczenia	29
c) opracowanie założenia taktycznego	35
d) opracowanie planu przebiegu ćwiczenia	41
Rozdział III: Organizowanie ćwiczeń taktycznych	47
1. Opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia	48
2. Urządzenie rejonu ćwiczenia	49
3. Organizowanie zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego ćwiczenia	50
4. Organizowanie łączności aparatu kierowniczego	51
5. Przygotowanie do ćwiczenia aparatu kierowniczego	51
6. Przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika	53
7. Przygotowanie szkolonych do ćwiczenia	58
Rozdział IV: Prowadzenie ćwiczeń taktycznych	61
1. Zasady prowadzenia ćwiczeń taktycznych z wojskami	61
2. Właściwości prowadzenia ćwiczeń dowódczo-sztabowych	68
3. Właściwości prowadzenia treningów sztabowych	73
4. Właściwości prowadzenia ćwiczeń grupowych	76
5. Omówienie ćwiczeń	79
Bibliografia	81
Załączniki w osobnym wydawnictwie	

Kierownikiem naukowym całości podręcznika jest płk doc. dr hab. Jerzy Zakrzewski.

Autorami są:

Rozdział I — płk doc. dr hab. Jerzy Zakrzewski

Rozdziały II, III i IV — płk dypl. Roman Sielecki

Załączniki — płk dypl. Stefan Drozd

4029 p

Od zespołu autorskiego

Niniejszy podręcznik opracowany został z punktu widzenia potrzeb procesu studiów z przedmiotu metodyka szkolenia taktycznego. Zawiera on podstawowe zagadnienia metodyki ćwiczeń taktycznych z uwzględnieniem przede wszystkim problematyki szkolenia ogólnowojskowych oddziałów i związków taktycznych.

Stanowi on uzupełnioną i poprawioną część materiału opracowanego przez zespół pracowników naukowo-dydaktycznych Akademii Sztabu Generalnego WP i przesłanego do Sztabu Generalnego w postaci projektu podręcznika na użytek sztabów i wojsk.

W treści podręcznika zostały uogólnione doświadczenia szkoleniowe wszystkich okręgów wojskowych oraz niektórych związków taktycznych. W szczególności zaś autorzy wykorzystali wyniki badań prowadzonych przez kadrę Akademii Sztabu Generalnego WP w latach 1965—1975 nad efektywnością szkoleniową ćwiczeń taktycznych, zwłaszcza ćwiczeń taktycznych z wojskami. W pracach nad podręcznikiem autorzy kierowali się również obowiązującymi ustaleniami, zawartymi między innymi w wydanej w 1976 r. „Instrukcji o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych”.¹

Niemniej jednak w podręczniku unika się instruktażowej formy przekazywania informacji. Autorzy dążyli do możliwie wszechstronnego przedstawienia różnych sposobów i technik metodycznych stosowanych przez dowódców i zespoły sztabowe jednostek wojskowych oraz zespoły autorskie nauczycieli akademickich ASG podczas organizowania i prowadzenia ćwiczeń. W treści podręcznika w miarę możliwości został dokonany krytyczny przegląd rozwiązań stosowanych w praktyce szkoleniowej. Z uwagi jednak na ograniczoną objętość wydawnictwa główny nurt rozważań dotyczy sposobów działania szczególnie przydatnych w szkoleniu.

Podręcznik jest przeznaczony — jako pomoc naukowa — dla słuchaczy Akademii Sztabu Generalnego WP im. gen. broni Karola Świerczewskiego. Autorzy sądzą, że może być również pomocny kadrze wojskowych nauczycieli akademickich, jak również dla ogólnowojskowych oficerów zatrudnionych w komórkach szkoleniowych jednostek wojskowych.

Uwagi i propozycje prosimy przekazywać na adres: Akademia Sztabu Generalnego WP; Instytut Dydaktyki Wojskowej.

¹ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. MON Inspektorat Szkolenia. 1976 r. Bibl. ASG Pf 17799.

1. The first part of the report deals with the general situation of the country.

2. The second part deals with the economic situation of the country.

3. The third part deals with the social situation of the country.

4. The fourth part deals with the political situation of the country.

5. The fifth part deals with the cultural situation of the country.

6. The sixth part deals with the military situation of the country.

7. The seventh part deals with the foreign relations of the country.

8. The eighth part deals with the internal administration of the country.

9. The ninth part deals with the judicial system of the country.

10. The tenth part deals with the public health of the country.

11. The eleventh part deals with the education of the country.

12. The twelfth part deals with the labor situation of the country.

13. The thirteenth part deals with the taxation of the country.

14. The fourteenth part deals with the public works of the country.

15. The fifteenth part deals with the public safety of the country.

16. The sixteenth part deals with the public order of the country.

17. The seventeenth part deals with the public morals of the country.

18. The eighteenth part deals with the public opinion of the country.

19. The nineteenth part deals with the public spirit of the country.

20. The twentieth part deals with the public life of the country.

21. The twenty-first part deals with the public culture of the country.

22. The twenty-second part deals with the public education of the country.

23. The twenty-third part deals with the public science of the country.

24. The twenty-fourth part deals with the public art of the country.

25. The twenty-fifth part deals with the public literature of the country.

26. The twenty-sixth part deals with the public music of the country.

27. The twenty-seventh part deals with the public drama of the country.

28. The twenty-eighth part deals with the public poetry of the country.

29. The twenty-ninth part deals with the public prose of the country.

30. The thirtieth part deals with the public history of the country.

31. The thirty-first part deals with the public geography of the country.

32. The thirty-second part deals with the public anthropology of the country.

33. The thirty-third part deals with the public ethnology of the country.

34. The thirty-fourth part deals with the public linguistics of the country.

ROZDZIAŁ I

POJĘCIA WSTĘPNE

PODSTAWY TEORETYCZNE METODYKI ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

1. *Metodyka ćwiczeń taktycznych*

1. Przedmiot badań metodyki ćwiczeń taktycznych

Metodyka ćwiczeń taktycznych stanowi część składową teorii szkolenia taktycznego oficerów sztabów i wojsk, wchodząc w sensie teoretycznym do systemu dydaktyki wojskowej. Jest to dyscyplina naukowa nakierowana na badanie i uogólnianie doświadczeń z zakresu praktycznych form szkolenia wojskowego. Stanowiąc stroną metodyczną taktyki ogólnej i taktyki rodzajów wojsk odpowiada ona na pytanie jak należy organizować proces szkolenia, a zwłaszcza ćwiczenia taktyczne, aby praktycznie przygotować oficerów, sztaby i wojska do organizacji i prowadzenia działań bojowych na ćwiczebnym i rzeczywistym — przyszłym polu walki.

Przedmiotem badań metodyki ćwiczeń taktycznych są: podstawy teoretyczne metodyki ćwiczeń (w tym: przedmiot badań, systematyka ćwiczeń taktycznych, zasady określania celów i doboru tematyki ćwiczeń, zasady metodyczne, metody badań i oceniania efektywności szkoleniowej ćwiczeń), metodyka, zwłaszcza zasady i praktyczne metody opracowywania, organizowania i prowadzenia różnych rodzajów ćwiczeń taktycznych. Przedmiot badań metodyki ćwiczeń taktycznych w rozwiniętym ujęciu przedstawia schemat 1.

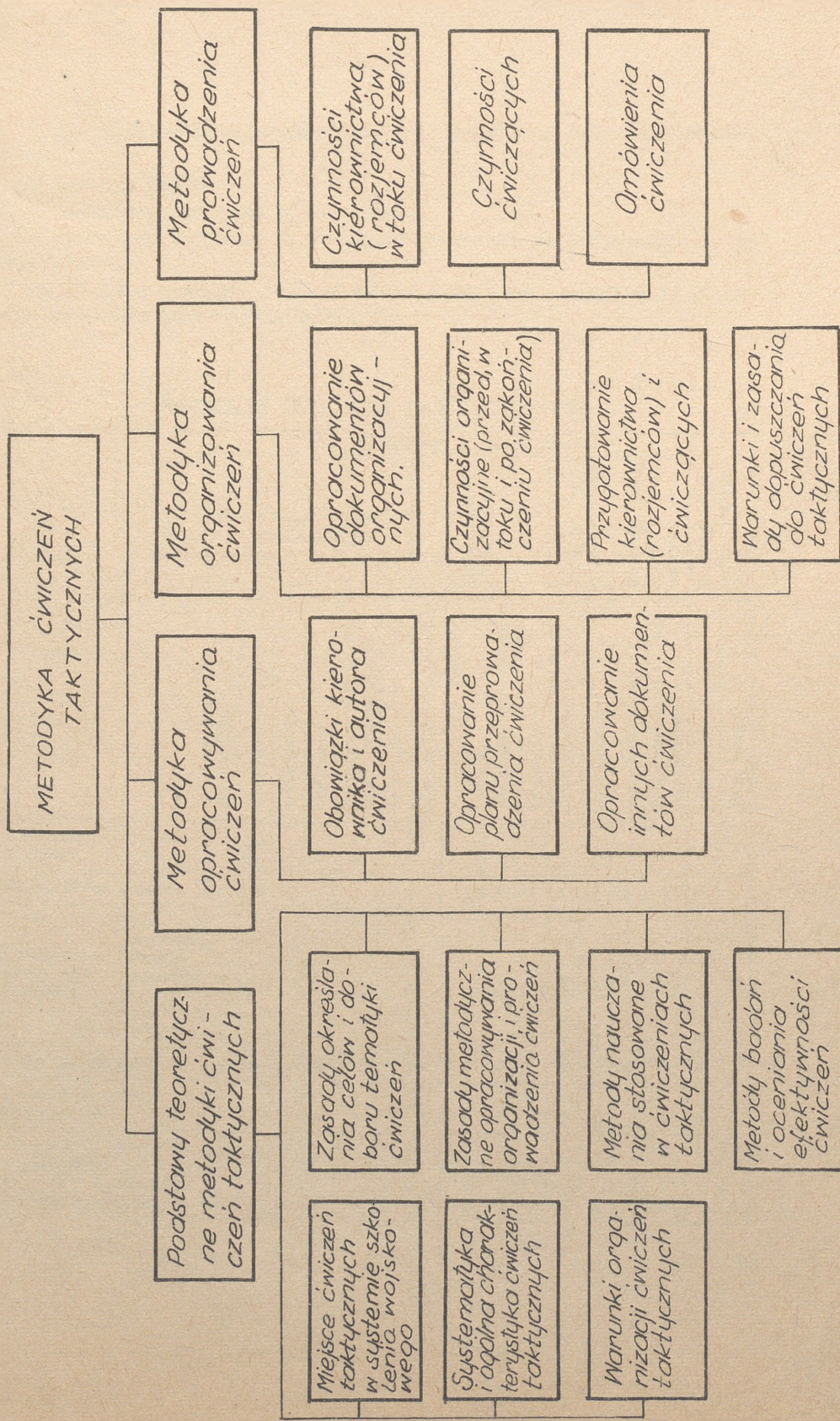
Metodyka ćwiczeń taktycznych zajmuje w metodyce szkolenia taktycznego i w dydaktyce wojskowej szczególnie ważne priorytetowe miejsce. Pełni ona funkcję wiodącą (integrującą i interdyscyplinarną) w stosunku do metodyk różnych form organizacyjnych szkolenia wojskowego. Jest to konsekwencja znaczenia ćwiczeń taktycznych w praktyce szkolenia wojskowego.

2. Rola ćwiczeń taktycznych w szkoleniu wojskowym

Przez ćwiczenie taktyczne rozumie się formę (rodzaj) organizacyjną praktycznego szkolenia oficerów, sztabów i wojsk w terenie lub pomieszczeniach, w którego ramach ćwiczący powinni działać zgodnie z zasadami taktycznymi (operacyjnymi) zakładającymi istnienie warunków zbliżonych do warunków rzeczywistego pola walki.

Ćwiczenia taktyczne spełniają różnorodne funkcje w zakresie przygotowania do działań bojowych żołnierzy, sztabów i wojsk. Stanowią one zasadniczą formę szkolenia oficerów, sztabów i wojsk w warunkach ma-

PRZEDMIOTY BADAŃ METODYKI ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH



ksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki i zmuszające ćwiczących, zwłaszcza w ćwiczeniach z wojskami, do wykazania się walorami bojowymi i wytrzymałością fizyczną oraz umiejętnością wykorzystywania sprzętu bojowego i techniki dowodzenia w wykonywaniu podstawowych zadań. Z punktu widzenia szkoleniowego podczas ćwiczeń kadra oficerska doskonali się w dowodzeniu wojskami i wykonywaniu obowiązków sztabowych, zaś wojska i sztaby zdobywają umiejętność zespołowego działania. W ćwiczeniach następuje także zgrywanie działań różnych rodzajów wojsk i służb oraz poszczególnych elementów ugrupowania bojowego kolejnych szczebli dowodzenia.

Ćwiczenia taktyczne, zwłaszcza z wojskami, spełniają poważną rolę wychowawczą. Przeprowadzanie ich w trudnych warunkach terenowych i atmosferycznych przyczynia się do wyrabiania w żołnierzach odporności psychicznej, wytrzymałości na trudy życia wojskowego oraz kształtowanie tych cech umysłu i charakteru, które są niezbędne w walce. Dzięki zespołowym działaniom powstają zwarte kolektywy wojskowe związane wspólnotą idei i celów. Ćwiczenia przedstawiające działania potencjalnego nieprzyjaciela zapoznają się z realnymi jego poczynaniami w dziedzinie militarnej. Oddziałują one wychowawczo na żołnierzy uświadamiając im stopień faktycznego zagrożenia i w ten sposób przygotowując ich psychicznie i zawodowo do ewentualnej przyszłej wojny. Ćwiczenia taktyczne, jako jedyna w swoim rodzaju forma praktycznego działania, umożliwiają zweryfikowanie poprawności i przydatności obowiązujących lub zakładanych taktyczno-operacyjnych założeń doktrynalnych dotyczących prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach pola walki. Stwarzają one również warunki sprawdzenia wartości przyjętej struktury organizacyjnej poszczególnych szczebli dowodzenia oraz stopnia uzyskanej efektywności funkcjonowania systemów i dowodzenia, zabezpieczenia bojowego działań oraz zabezpieczenia tyłowego, w tym materiałowo-technicznego i medycznego.

Ćwiczenia taktyczne są w warunkach pokoju jednym z najlepszych praktycznych sprawdzianów stopnia osiągniętej przez wojska i sztaby gotowości bojowej. Na podstawie praktycznych przedsięwzięć ćwiczebnych można zbadać zakres uzyskanej przez jednostki wojskowe gotowości mobilizacyjnej i alarmowej, poziom osiągniętej sprawności eksploatacyjnej sprzętu bojowego oraz określić możliwości wojsk w zakresie wykonania w określonym czasie i miejscu przewidzianych w planach zadań bojowych.

Spełnianie przez ćwiczenia taktyczne wymienionych i innych funkcji zależy jednakże od odpowiedniego przygotowania i właściwego prowadzenia tych ćwiczeń.

W zależności od stopnia zbliżenia ćwiczebnych działań bojowych do rzeczywistej walki w szkoleniu taktycznym żołnierzy (oficerów), sztabów i wojsk rozróżnia się następujące główne formy (rodzaje) ćwiczeń:

- ćwiczenia grupowe;
- trening sztabowy;

— ćwiczenia dowódczo-sztabowe (gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe);

— musztrę bojową;

— ćwiczenia taktyczne z wojskami;

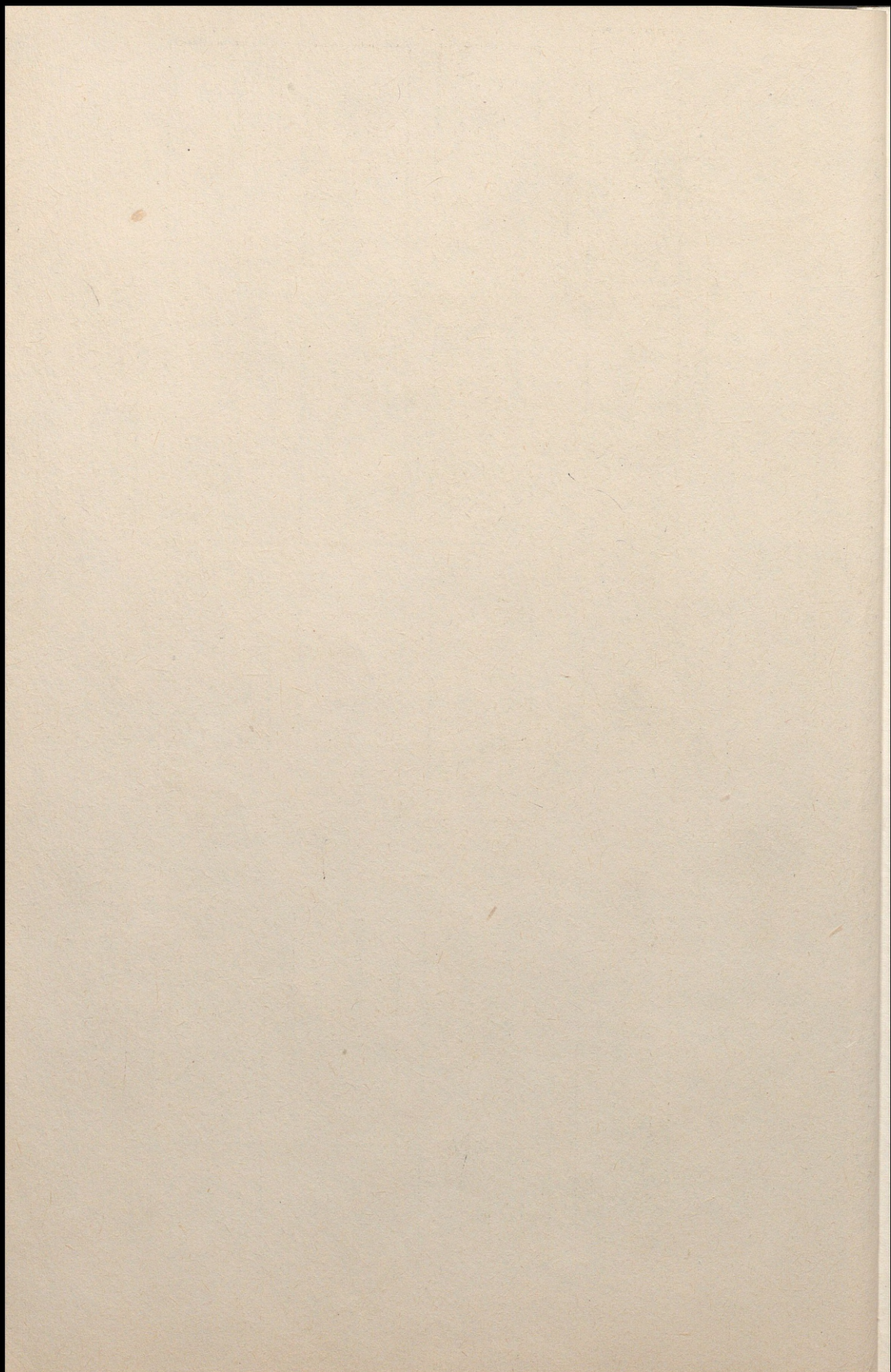
— ćwiczenia taktyczne z wojskami połączone ze strzelaniem amunicją bojową.

Pełen układ rodzajów ćwiczeń taktycznych i ich podział według różnych kryteriów przedstawia tabela 1.

Tabela 1

RODZAJE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Główne rodzaje ćwiczeń taktycznych		Kryteria podziału														
		Według celów szkoleniowych						Według szczeblu dowodzenia			Według zakresu tematów		Według liczby szczebli ćwiczących		Według liczby stron ćwiczących	
		zgrzywające	doskonalące	metodyczne	pokazowe	kontrolne (sprawdzające, inspekcyjne)	doświadczalne	kompanijne (bateryjne)	batalionowe (dywizyjne)	pułkowe (brygadowe)	dywizyjne	epizodyczne	kompleksowe	jednoszczeblowe	dwuszczeblowe (wieloszczeblowe)	jednostronne
Ćwiczenia (zajęcia) grupowe			X	x	x	x						x	x			
Treningi sztabowe		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Ćwiczenia dowódczo-sztabowe	gry wojenne (ćwicz. na map.)	x	x			x	x		x	x	x	x	x	x	x	x
	szkieletowe	x	x			x	x		x	x	x	x	x	x	x	x
Musztra bojowa		x	x	x	x	x	x	x	x		x		x		x	
Ćwiczenia taktyczne z wojskami		x	x		x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
Ćwiczenia taktyczne z wojskami połączone ze strzelaniem amunicją bojową		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x



wana metodyka ćwiczeń taktycznych zapewni dalszy rozwój i doskonalenie praktyki szkoleniowej wojsk i sztabów oraz osiągnięcie najwyższych efektów szkoleniowych.

3 Ogólna charakterystyka poszczególnych rodzajów ćwiczeń taktycznych

Ćwiczenie grupowe

Ćwiczenie grupowe jest rodzajem ćwiczenia taktycznego stosowanego w indywidualnym szkoleniu taktycznym oficerów. W ramach ćwiczenia grupowego oficerowie pogłębiają i ugruntowują wiedzę taktyczną oraz opanowują wstępne umiejętności z zakresu rozwiązywania zadań bojowych i wykonywania określonych czynności dowódczych i sztabowych na tle konkretnej sytuacji.

Istota ćwiczenia grupowego polega na tym, że wszyscy szkoleni wchodzący w skład danej grupy szkoleniowej pod nadzorem wykładowcy (kierownika) występującego w zależności od potrzeb w określonej roli (np. dowódcy, szefa bądź oficera sztabu określonego szczebla dowodzenia) rozwiązują te same zadania na tle jednolitej dla wszystkich uczestników zajęcia sytuacji taktycznej, sprawując w toku zajęć identyczne funkcje: dowódcy, szefa lub oficera sztabu ogólnowojskowego bądź też danego rodzaju wojsk lub służby. W ćwiczeniu grupowym szkolonym nie wyznacza się jednak stałych funkcji. Kierownik grupy może w każdej chwili zmienić funkcyjne obowiązki ćwiczących.

Podczas ćwiczeń grupowych w celu przygotowania uczestników do działania zespołowego mogą być sporadycznie wprowadzane elementy ćwiczenia dowódczo-sztabowego (w zasadzie gry wojennej). W tym wypadku kierownik grupy wyznacza szkolonym różnorodne funkcje, tworząc w ten sposób w ramach grupy jeden lub kilka zespołów sztabowych. Tok pracy w takim zespole (zespołach) reguluje wyznaczony przez wykładowcę dowódca (szef).

W ćwiczeniach grupowych wykorzystuje się różnorodne metody szkolenia. Szerokie zastosowanie znajduje w nich metoda sytuacyjna. Umożliwia ona jak najbardziej realne i obiektywne przedstawienie umownego położenia wyjściowego wojsk własnych i obcych, a następnie zilustrowanie zmian, jakie zaszły w tym położeniu w toku prowadzenia walki. Podczas zajęć główną rolę spełniają metody działania praktycznego oraz dyskusji. Przed rozpoczęciem zajęć szkoleni oficerowie samodzielnie rozwiązują zadania taktyczne lub opracowują odpowiednie dokumenty sztabowe, a na samych zajęciach referują swoje rozwiązania, co dla wykładowcy może stanowić sposobność do wywołania dyskusji. **Do ćwiczeń grupowych należy również wprowadzać elementy metody problemowej, zwiększając zakres jej stosowania w miarę wzrostu poziomu przygotowania taktycznego szkolonych.**

W przedmiocie badań metodyki ćwiczeń taktycznych szczególnie ważne miejsce zajmują zasady metodyczne opracowywania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń. W tym wypadku przez „zasady metodyczne” — stanowiące uszczegółowienie ogólnych zasad dydaktycznych — rozumie się określone prawidłowości postępowania praktycznego, których uwzględnienie zapewnia wysoką skuteczność szkoleniową ćwiczeń taktycznych. Na podstawie analizy rezultatów badań efektywności ćwiczeń taktycznych przeprowadzonych przez zespoły naukowe ASG w latach 1964—1970, potwierdzonych przez aktualną praktykę ćwiczebną, do zasad tych zalicza się:

- zasadę realizmu ćwiczeń taktycznych;
- zasadę prowadzenia ćwiczeń według decyzji ćwiczących dowódców;
- równości szans stron ćwiczących (w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych i z wojskami);
- zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia.

Głębokie zapoznanie się z treścią wyszczególnionych zasad ma istotne znaczenie, gdyż od ich przestrzegania przez kierownictwo (aparaturę rozjemczy) i ćwiczących zależy w znacznym stopniu poprawność przygotowania ćwiczenia i uzyskane rezultaty szkoleniowe.

Nie mniej ważny wpływ na przebieg i jakość wywiera dobór metod nauczania. W poszczególnych ćwiczeniach z uwagi na ich skomplikowany charakter i bogactwo celów szkoleniowych nie można ograniczać się do posługiwania jedną chociażby najlepszą metodą. Wartość każdego ćwiczenia zależy między innymi od wszechstronności i różnorodności zastosowanych w nich metod nauczania i środków technicznych (np. środków pozoracji). Zgodnie z dotychczasową praktyką w najszerszym zakresie wykorzystywane są w ćwiczeniach taktycznych takie metody, jak: metoda działania praktycznego, trening, pokaz, metody sytuacyjne i inscenizacji oraz instruktaż. Coraz powszechniejsze zastosowanie znajdują metody aktywizujące, a zwłaszcza problemowe, z którymi wiąże się szczególnie duże nadzieje.

Problematyka zasad metodycznych oraz metod stosowanych w ćwiczeniach taktycznych została w niniejszej wersji podręcznika tylko zasygnalizowana. Szersze ich omówienie zostało przedstawione w innych materiałach Instytutu Dydaktyki Wojskowej ASG WP.²

Uogólniając dotychczasowe teoretyczne wywody należy stwierdzić, że metodyka ćwiczeń taktycznych ma charakter dyscypliny stosowanej, koncentrującej swoje wysiłki na dość wąskim odcinku praktycznej działalności szkoleniowej. Jednakże nawet tak potraktowana nie może ona ograniczać się jedynie do opisowego przedstawiania i odtwarzania przykładów rzeczywistej działalności szkoleniowej. Metodyka powinna wywierać wpływ na praktykę, ukierunkowując działalność szkoleniową w ramach ćwiczeń taktycznych oraz sugerując nowatorskie rozwiązania, które rokują możliwość uzyskania lepszych wyników. Tylko tak pojmo-

² Zob. Jerzy Zakrzewski: Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej. ASG 1974 r. ss. 77—135.

tość treningu polegającą na powtarzaniu określonych czynności praktycznych aż do osiągnięcia pożądanego stopnia umiejętności lub nawyków. W treningu sztabowym mogą już występować elementy metody inscenizacji, zwłaszcza na zajęciach w terenie.

W zależności od tematu i celów szkoleniowych trening sztabowy może być prowadzony w pomieszczeniach stałych lub w terenie — z praktycznym rozwinięciem wszystkich lub niektórych punktów dowodzenia, z zastosowaniem środków łączności lub bez nich. Treningi sztabowe organizuje się zarówno w związkach taktycznych, jak i oddziałach. Sztaby batalionów szkolą się w zasadzie jednocześnie ze sztabami pułków. Liczba szczebli dowodzenia biorących udział w treningu decyduje o tym czy jest on jednoszczelkowy, czy dwuszczelkowy.

Ze względu na zakres przerabianej problematyki treningi sztabowe dzieli się na szczegółowe i ogólne.

Szczegółowy trening sztabowy przeprowadza się oddzielnie w poszczególnych organach danego sztabu lub z określoną kategorią oficerów sztabu (na przykład z szefami wydziałów i szefami rodzajów wojsk i służb związku taktycznego). Cele tego rodzaju treningu są ograniczone. Sprowadzają się one w zasadzie do doskonalenia oficerów w wykonywaniu zadań służbowych lub pełnieniu funkcji zastępczych oraz w działaniu zespołowym. Szczegółowe treningi sztabowe odbywają się zwykle w pomieszczeniach stałych.

Ogólny trening sztabowy organizuje się pod wspólnym kierownictwem w zasadzie dla całego stanu osobowego lub znacznej części dowództwa czy sztabu związku taktycznego (oddziału). Celem takiego treningu jest przede wszystkim zgranie sztabów jednostek, przygotowanie ich do ćwiczeń dowódczo-sztabowych lub ćwiczeń z wojskami.

Szczegółowe i ogólne treningi sztabowe powinny się wzajemnie uzupełniać. W większości wypadków przygotowując oficerów sztabów do przerabiania nowych tematów ćwiczeń dowódczo-sztabowych lub z wojskami najpierw należy zorganizować i przeprowadzić szczegółowe treningi w różnych komórkach danego sztabu, w następnej zaś kolejności — trening ogólny z całością sztabu.

Treningi, będąc niezbyt skomplikowaną formą szkolenia taktycznego, nie wymagają większego zabezpieczenia materiałowego. Mają one jednak niezmiernie duże znaczenie w przygotowaniu sztabów związków taktycznych i oddziałów do wykonywania bardziej skomplikowanych przedsięwzięć szkoleniowych oraz w zapewnieniu wysokiej gotowości bojowej sztabów.

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe jest to rodzaj ćwiczenia taktycznego (operacyjnego) stosowanego w szkoleniu oficerów dowództw i sztabów. Ćwiczenie takie odbywa się z zasady bez wojsk i tylko niekiedy z ich odpowiednimi zamiennikami. Na niższych szczeblach dowodzenia (w batalionach, dywizjonach) ćwiczeń dowódczo-sztabowych się nie organi-

Ćwiczenia grupowe nie są skomplikowane pod względem organizacyjnym i nie wymagają wcale (lub tylko w niewielkim stopniu) zabezpieczenia materiałowego.

Ćwiczenia grupowe opracowane na jednym tle taktycznym dzieli się na kilka lub kilkanaście zajęć: dwu-, cztero- lub sześciogodzinnych. Ćwiczenia grupowe bądź poszczególne jego zajęcia prowadzi się w pomieszczeniach stałych, a w niektórych wypadkach — terenie, w zasadzie bez środków łączności.

Przed ćwiczeniem (poszczególnymi zajęciami) lub w czasie jego trwania kierownik grupy (wykładowca) ustala role, w jakich mają wystąpić szkoleni, a następnie w określonym logicznym układzie na kolejnych zajęciach przerabia z nimi poszczególne zagadnienia będące tematem ćwiczenia. Na jego polecenie szkoleni oficerowie samodzielnie wykonują różnorodne czynności i prace (oceniają położenie, dokonują kalkulacji, podejmują decyzje, organizują zabezpieczenie bojowe działań, opracowują dokumenty bojowe itp.).

Ćwiczenia grupowe są szczególnie szeroko stosowane w wyższym szkolnictwie wojskowym, a niekiedy — ze względu na swe walory poznawcze i naukowe — również w instytucjach wojskowych. W jednostkach wojskowych i sztabach przydatność ćwiczeń grupowych jest mniejsza, chociaż mogą one również spełniać pożyteczną rolę w indywidualnym szkoleniu dowódców i oficerów sztabu.

Trening sztabowy

Trening sztabowy jest rodzajem ćwiczenia taktycznego stosowanego w praktycznym szkoleniu oficerów sztabów różnych rodzajów wojsk i służb. Celem treningu sztabowego może być: doskonalenie umiejętności indywidualnych oficerów sztabu w zakresie wykonywania obowiązków funkcyjnych; usprawnianie pracy zespołowej wewnątrz poszczególnych komórek (organów) sztabu oraz zgrywanie działalności całego sztabu przez wykonywanie praktycznych zadań sztabowych na tle określonej sytuacji taktycznej.

Treść treningów sztabowych stanowi najczęściej: zbieranie, studiowanie i analizowanie danych do decyzji dowódcy; przeprowadzanie kalkulacji taktycznych; opracowywanie dokumentów mobilizacyjnych, alarmowych i bojowych; wykonywanie operatywnych zadań sztabowych w terenie z zakresu organizowania dowodzenia, współdziałania i zabezpieczenia działań; organizowanie systemów mobilizacyjnego i alarmowego oraz udział w ich uruchamianiu; nabycie wprawy w posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia z przestrzeganiem zasad tajności; organizowanie i przeprowadzenie marszu kolumny sztabowej; przesuwanie i rozwijanie punktów dowodzenia; przekazywanie dowodzenia z jednego stanowiska na drugie i przejmowanie dowodzenia przez sztab niższego (wyższego) szczebla dowodzenia itp.

W treningu sztabowym główną metodą nauczania jest metoda działania praktycznego. Poza tym stosuje się metodę sytuacyjną oraz me-

nia czas operacyjny byłby zgodny z czasem astronomicznym, a ćwiczenie przebiegałoby od jednego epizodu (sytuacji) do drugiego. Między zasadniczymi sytuacjami, dzielącymi ćwiczenie na wyraźne fragmenty lub etapy, dokonuje się zazwyczaj „skoku” w czasie operacyjnym. Pozwala to na przerobienie w stosunkowo krótkim czasie większej liczby pouczających zagadnień szkoleniowych. Zaleca się, aby dla osiągnięcia większego zgrania szkolonych w działaniach zespołowych ćwiczenie dowódczo-sztabowe trwało przez kilka dni bez przerwy. W konsekwencji stwarza się we wspomnianych ćwiczeniach warunki szkoleniowe zbliżone bardziej niż w ćwiczeniach grupowych do realnej sytuacji pola walki.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe dzielą się na gry wojenne³ oraz ćwiczenia szkieletowe.

4) Gra wojenna (ćwiczenia na mapach)

Istotą gier wojennych jest umowne (bez uwzględnienia ćwiczebnej sytuacji taktycznej) rozmieszczenie ćwiczących dowództw i sztabów. Gry odbywają się w pomieszczeniach stałych (salach). Podczas tego rodzaju ćwiczeń dowódczo-sztabowych wszystkie działania wojsk i sztabów są rozgrywane na mapach. Gry wojenne mogą być organizowane z zastosowaniem lub bez zastosowania środków łączności.

Treścią gier wojennych są przede wszystkim szkoleniowe zagadnienia taktyczne z zakresu organizowania i prowadzenia działań bojowych. W grze wojennej działania bojowe można usytuować w dowolnym miejscu, bez względu na istniejące granice państwowe. Kierownictwo gry wojennej oraz ćwiczące dowództwa i sztaby mają zatem pełną swobodę postępowania podczas rozwiązywania skomplikowanych problemów taktycznych współczesnego pola walki. Mogą oni staczać umowne walki z wojskami przypuszczalnego nieprzyjaciela (przy uwzględnieniu jego faktycznej organizacji i uzbrojenia) oraz zakładać ich prowadzenie na kierunkach i w rejonach najbardziej prawdopodobnych z punktu widzenia przyszłych działań zbrojnych. Gry wojenne umożliwiają ponadto weryfikację niektórych teoretycznych założeń taktyczno-operacyjnych, lepsze poznanie możliwości potencjalnego przeciwnika i wypracowanie nowych koncepcji prowadzenia z nim walki.

W grach wojennych, podobnie jak w ćwiczeniach grupowych, bardzo szerokie zastosowanie mają metody: sytuacyjna i praktycznego działania wyrabiająca w ćwiczących umiejętności o charakterze umysłowym (sensorycznym). W grach wojennych może być również w całej pełni wykorzystana metoda problemowa. Właśnie w tego rodzaju ćwiczeniach istnieje szczególnie duża możliwość kształtowania wyobraźni taktyczno-

³ W terminologii dotychczasowej zamiast terminu gra wojenna stosowano nazwę ćwiczenie na mapach. Zespół autorski proponuje jednak, aby przywrócić poprzednią nazwę tego rodzaju ćwiczeń stosowaną zarówno w okresie przedwojennym i tuż po wojnie, będącą również zgodną z terminologią używaną w Armii Radzieckiej.

4 Dorniej wyraz "Termin: „ćwiczenie na mapach”.

zuje. Odnosni dowódcy i sztaby szkolą się na ćwiczeniach dowódczo-sztabowych wyższego szczebla lub też mogą być angażowani przez organizatorów ćwiczenia do zespołów podgrywających.

Istota ćwiczenia dowódczo-sztabowego polega na tym, że zespół ćwiczący stanowi jednolity w swej strukturze organ dowodzenia wojskami, który w toku ćwiczenia doskonalą swą pracę, przy czym każdy z ćwiczących pełni inną funkcję — zgodnie z zajmowanym przez niego stanowiskiem służbowym lub rolą wyznaczoną mu na okres ćwiczenia.

Celem ćwiczenia dowódczo-sztabowego może być: doskonalenie dowództw i sztabów w zespołowym działaniu oraz podnoszenie ich umiejętności w zakresie dowodzenia podległymi sztabami, organizowania i utrzymania współdziałania między organami dowodzenia różnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb; sprawdzanie słuszności założeń teoretycznych różnych wariantów organizowania i prowadzenia działań bojowych (z uwzględnieniem realnych warunków przyszłego pola walki); studiowanie teatru działań wojennych. Ponadto ćwiczenia dowódczo-sztabowe stanowią sprawdzian przygotowania sztabów do pracy, przyczyniając się do podnoszenia poziomu wyszkolenia zespołowego i indywidualnego oficerów.

Skład uczestników ćwiczenia określa się na podstawie faktycznego lub ćwiczebnego etatu danego sztabu. W jednostkach liniowych udział w ćwiczeniach biorą w zasadzie faktyczne dowództwa i sztaby. W niektórych jednak wypadkach — w zależności od tematu i celów ćwiczenia — mogą być tworzone sztaby o składzie całkowicie zmienionym (zmniejszonym, zwiększonym) i odmiennej niż etatowa strukturze organizacyjnej.

Podczas ćwiczeń dowódczo-sztabowych prowadzonych w wyższych szkołach wojskowych w każdym wypadku organizuje się ćwiczące dowództwa i sztaby o innym składzie. Chodzi tu bowiem o to, aby szkoleni słuchacze (oficerowie) w toku poszczególnych ćwiczeń wykonywali różnorodne funkcje, co pozwoli im głębiej zrozumieć istotę współczesnej walki oraz wszechstronnie opanować problematykę pracy sztabowej.

Ćwiczący dowódcy i sztaby organizują swoją pracę na podstawie założonych sytuacji taktycznych i otrzymanych zadań, wykonując obowiązki wypływające z pełnionych funkcji. Zakłada się przy tym, że podstawą działalności wszystkich szkolonych (sztabów) są decyzje ćwiczących dowódców odpowiednich szczebli. Dlatego też w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych, w odróżnieniu od grupowych, ingerencja kierownictwa ćwiczenia w rozgrywane sytuacje powinna być możliwie ograniczona.

Czas trwania ćwiczenia dowódczo-sztabowego zależy od zakładanych celów i tematu ćwiczenia. Okres ten musi być na tyle długi, aby wszystkie ważniejsze problemy można było rozwiązać w warunkach jak najbardziej zbliżonych do warunków rzeczywistego przyszłego pola walki. Dlatego też na poszczególne fragmenty ćwiczenia należy wyznaczać tyle czasu, ile wymagałaby tego sytuacja bojowa. Na tych etapach ćwicze-

nizowania i prowadzenia walki są wykonywane na „rzeczywistym” polu walki. Istota ćwiczenia szkieletowego polega więc na tym, że dowództwa i sztaby ćwiczące są rozmieszczone w terenie zgodnie z umowną sytuacją taktyczną. Ćwiczenie szkieletowe prowadzi się w zasadzie z wykorzystaniem środków łączności i transportu.

W ćwiczeniach szkieletowych biorą niekiedy **epizodyczny udział wojska**. Polega on na włączaniu do ćwiczenia pododdziałów czy oddziałów różnych rodzajów wojsk w celu przerobienia jednego lub kilku (ale nie wszystkich) etapów (zagadnień szkoleniowych) ćwiczenia.

Jeśli włączane do ćwiczeń wojska występują w zmniejszonym składzie, to mówimy o **ćwiczeniach szkieletowych z oznaczonymi wojskami**. W tym wypadku ćwiczące pododdziały lub oddziały jednego lub kilku rodzajów wojsk imitują posiadanymi siłami i środkami znacznie większe ugrupowanie bojowe wojsk własnych lub nieprzyjaciela przyjęte faktycznie w ćwiczeniu oraz pozorują ich rzeczywiste działania. Pododdziały (oddziały) te uczestniczą w ćwiczeniu przez cały czas jego trwania lub też w określonych etapach ćwiczenia.

Udział w ćwiczeniu szkieletowym rzeczywistych wojsk umożliwia sprawdzenie realności różnych kalkulacji taktyczno-operacyjnych i celowości podejmowanych decyzji. Poza tym dowódcy i sztaby nabierają większej wprawy w dowodzeniu faktycznie działającymi wojskami, a pododdziały uczestniczące w takich ćwiczeniach szkolą się w prowadzeniu działań bojowych.

W celu urealnienia sytuacji taktycznych oraz zmuszenia ćwiczących sztabów do przestrzegania porządku i dyscypliny, w ćwiczeniach szkieletowych może być zorganizowane pozorowanie działalności grup dywersyjno-rozpoznawczych nieprzyjaciela.

W niektórych wypadkach ćwiczenia szkieletowe łączone są z grami wojennymi. Może to nastąpić między innymi wtedy, gdy myśl przewodnia ćwiczenia obejmuje działania także poza granicami państwa. Wówczas w obrębie własnego kraju prowadzi się ćwiczenie szkieletowe, które z chwilą rozpoczęcia umownego prowadzenia działań na terytorium innego państwa przekształca się w grę wojenną. Łączenie ćwiczenia szkieletowego z grą wojenną celowe jest również podczas rozwiązywania takich zagadnień, jak: przegrupowywanie wojsk (marsz) na duże odległości, wysadzanie desantów morskich i powietrznych itp.

Możliwe jest także łączenie gier wojennych i ćwiczeń szkieletowych z ćwiczeniami z wojskami. Może to mieć miejsce szczególnie wtedy, gdy teren jest ograniczony (granica państwa) lub limit kilometrów, jakim dysponujemy dla wozów bojowych i pojazdów mechanicznych, jest nie wystarczający.

Treść ćwiczeń szkieletowych stanowią przede wszystkim problemy organizacji dowodzenia. Fakt, że dowództwa i sztaby ćwiczą w terenie, są odpowiednio urzutowane oraz wykorzystują techniczne środki dowodzenia i transportu — stwarza w ćwiczeniach szkieletowych dobrą sposobność i znakomite warunki do doskonalenia umiejętności dowódców i oficerów sztabu, organizowania dowodzenia i rozwiązywania taktycz-

-operacyjnej i zdolności przewidywania poprzez rozwiązywanie skomplikowanych problemowych sytuacji taktycznych — z uwzględnieniem całej złożoności warunków przyszłego pola walki.

Gry wojenne z punktu widzenia organizacji są nieskomplikowane, toteż nie wymagają one większych nakładów finansowych, dużego aparatu kierowniczo-rozjemczego oraz zabezpieczenia materiałowo-technicznego. Z drugiej jednak strony gry wojenne cechuje duża umowność i nie stwarzają one pełnej możliwości praktycznego przygotowania dowódców i sztabów do organizowania działań bojowych i dowodzenia wojskami.

Zależnie od liczby ćwiczących stron rozróżnia się gry wojenne jednostronne lub dwustronne.

W jednostronnej grze wojennej szkoli się i działa faktycznie tylko jedna strona, natomiast druga strona przedstawiona jest umownie. Działa ona według organizacji i taktyki wojsk jednej z armii przewidywanego nieprzyjaciela. Zazwyczaj w celu stworzenia stronie ćwiczącej realnych i pouczających sytuacji oraz dla podgrywania nieprzyjaciela powołuje się specjalny zespół działający w ramach sztabu kierownictwa (grupy operacyjnej). Jednostronna gra wojenna jest dość prosta pod względem organizacyjnym. Łatwo nią także kierować. Tego rodzaju ćwiczenie należy jednak stosować tylko w niektórych wypadkach, na przykład w razie nie wystarczającego wyszkolenia dowódców i sztabów lub z uwagi na zakładane cele szkoleniowe (m.in. naukowo-badawcze).

W dwustronnej grze wojennej szkolą się jednocześnie dwie przeciwstawne strony. Prowadzą one przeciwko sobie umowne działania bojowe, organizując je według zasad obowiązujących w siłach zbrojnych PRL albo też jedna ze stron działa zgodnie z organizacją i taktyką przewidywanego przeciwnika. Dwustronne gry wojenne, mimo że ich organizacja jest dość skomplikowana, są bardzo pouczające. Wprowadzają one do ćwiczenia elementy rywalizacji, co umożliwia obu stronom wykazanie się umiejętnościami taktyczno-operacyjnymi. Takie gry wojenne stwarzają również lepsze warunki do zwiększania samodzielności myślenia i inicjatywy oraz kształtowania wyobraźni dowódczej. W praktyce szkoleniowej związków taktycznych i dowództw okręgów wojskowych powinny raczej przeważać dwustronne taktyczne gry wojenne. Natomiast dowództwa i sztaby oddziałów w zasadzie nie organizują samodzielnych gier wojennych, a biorą jedynie udział w grach wojennych wyższego szczebla.

Gry wojenne stanowią zazwyczaj etap przygotowawczy do bardziej skomplikowanych i kosztownych ćwiczeń, a mianowicie — ćwiczeń szkieletowych.

Ćwiczenie szkieletowe

Ćwiczenia szkieletowe prowadzi się wyłącznie w terenie. Podczas tych ćwiczeń wszystkie czynności dowódców i sztabów w zakresie orga-

sztabów i wymagają specjalnego przygotowania. Niemniej jednak i w toku normalnych programowych ćwiczeń dowódczo-sztabowych ich organizatorzy i kierownicy powinni uwzględniać elementy o charakterze doświadczalnym.

Ćwiczenie taktyczne z wojskami

Ćwiczenie taktyczne z wojskami jest to rodzaj ćwiczenia stosowanego przede wszystkim do przygotowania wojsk do działań na współczesnym polu walki oraz utrzymywanie ich wysokiej gotowości bojowej. Stanowią one „zasadniczą formę szkolenia wojsk w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki i zmuszających wojska do pełnego wykorzystania umiejętności oraz walorów sprzętu bojowego w wykonywaniu postawionych zadań”.

Istota ćwiczeń z wojskami polega na tym, że ćwiczący dowódcy, sztaby i wojska (pododdziały, oddziały i związki taktyczne) szkolą się według jednolitej taktycznej myśli przewodniej w zakresie prowadzenia różnorodnych działań bojowych w skomplikowanych warunkach terenowych, o różnych porach roku, doby itp.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami zgodnie z obowiązującą instrukcją mają na celu:

— zgrywanie związków taktycznych i oddziałów (pododdziałów) do prowadzenia zdecydowanych, o dużej możliwości manewru, ciągłych skomplikowanych i dynamicznych działań bojowych;

— doskonalenie sposobów zdobywania i utrzymywania ciągłej inicjatywy operacyjno-taktycznej, tworzenia zdecydowanej przewagi nad nieprzyjacielem w wybranym miejscu i czasie oraz stosowania zaskakujących, nieszablonowych form prowadzenia walki;

— doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w organizowaniu walki, zabezpieczeniu działań bojowych oraz w utrzymywaniu ciągłości dowodzenia i współdziałania;

— doskonalenie organizacji systemów ognia poszczególnych rodzajów wojsk i kierowania nimi w walce;

— doskonalenie dowódców pododdziałów w umiejętności przyjmowania właściwego ugrupowania bojowego oraz maksymalnego wykorzystania właściwości taktyczno-technicznych broni i sprzętu bojowego;

— doskonalenie form i metod działania aparatu partyjno-politycznego w mobilizowaniu stanu osobowego do pełnego wykonywania zadań szkoleniowych;

— sprawdzenie stopnia gotowości sztabów i wojsk do wykonywania zadań we wszystkich rodzajach walki oraz w różnych warunkach meteorologicznych i terenowych;

— sprawdzenie gotowości alarmowej i umiejętności skrytego mobilizacyjnego rozwinięcia związków taktycznych i oddziałów (pododdziałów);

— badanie nowej problematyki taktycznej i organizacyjnej wojsk oraz wypracowanie zasad wykorzystania nowych wzorów uzbrojenia

nych problemów pola walki. Ćwiczenia tego rodzaju stwarzają możliwość nabywania przez sztaby wprawy w zespołowym działaniu, kierowaniu działaniami niższych sztabów, organizowaniu przemarszu kolumn sztabowych, przemieszczaniu i rozwijaniu punktów dowodzenia. Stwarzają one także warunki do sprawdzenia prawidłowości organizacji oraz funkcjonowania w praktyce różnych systemów dowodzenia, zweryfikowania odmiennych koncepcji rozmieszczenia w terenie punktów dowodzenia i wypracowania efektywniejszych sposobów pracy sztabów.

W ćwiczeniach szkieletowych wykorzystuje się takie same metody szkolenia (sytuacyjną, działania praktycznego i problemową), jak w grach wojennych, w stosowaniu ich jednak występują istotne różnice. Podczas ćwiczeń szkieletowych wspomniane metody przyczyniają się bowiem przede wszystkim do wyrabiania w szkolonych umiejętności praktycznych, w tym zwłaszcza organizacyjnych i sprawnościowych. Ponadto w ćwiczeniach szkieletowych, szczególnie prowadzonych z epizodycznym udziałem wojsk lub z wojskami oznaczonymi, znajduje stosunkowo szerokie zastosowanie metoda inscenizacji.

Ćwiczenia szkieletowe mogą być organizowane jako jednostronne lub dwustronne.

Najczęściej stosowane są **jednostronne ćwiczenia szkieletowe**. W ćwiczeniach tych chodzi bowiem nie tylko o konfrontację rozwiązań i ewentualną weryfikację teoretycznych zasad taktycznych, ale i o doskonalenie funkcjonowania systemów dowodzenia w terenie oraz nabywanie przez dowódców i oficerów sztabu wprawy w organizowaniu dowodzenia. Te zaś cele można z powodzeniem osiągnąć głównie podczas ćwiczeń jednostronnych.

Na wariant **dwustronnych ćwiczeń szkieletowych** decydujemy się najczęściej w razie konieczności jednoczesnego przeszkolenia kilku sztabów podległych i w wypadku zbyt mało pojemnego (wąskiego) pasa przewidywanych działań ćwiczących sztabów. Korzyści są ewidentne, gdyż to samo kierownictwo przy nieznacznym zwiększeniu środków materiałowych może przeprowadzić jedno większe dwustronne ćwiczenie szkieletowe zamiast rozłożonych w czasie kilku ćwiczeń jednostronnych.

Z uwagi na znaczny koszt ćwiczeń szkieletowych powinny być one starannie przygotowane oraz poprzedzone treningami sztabowymi i grami wojennymi.

Rozróżniamy także **kontrolne i doświadczalne ćwiczenia dowódczo-sztabowe**.

Kontrolne (inspekcyjne) ćwiczenie dowódczo-sztabowe prowadzi się w celu sprawdzenia stopnia gotowości bojowej dowództw i sztabów oraz ustalenia poziomu ich wyszkolenia i zgrania.

Doświadczalne (eksperymentalne) ćwiczenie dowódczo-sztabowe prowadzi się w celu zbadania i sprawdzenia nowych założeń, zasad i norm taktyczno-operacyjnych, systemów dowodzenia, struktur organizacyjnych wojsk, nowych ustaleń w zakresie metodyki ćwiczeń itp. Ćwiczenia takie są organizowane na rozkaz i polecenie dowódców i wyższych

przeciwpancernej, forsowania przeszkody wodnej, rozwijania wojski i staczenia boju spotkaniowego); wzorowego organizowania ćwiczeń pod względem metodycznym lub takich działań bojowych, w których demonstruje się doskonalsze rodzaje uzbrojenia i sprzętu bojowego oraz zmiany w organizacji wojsk. Pododdziały wyznaczone do udziału w ćwiczeniu pokazowym powinny być uprzednio tak przygotowane, aby przedsięwzięcie to było przeprowadzone rzeczywiście wzorowo. Rozjemców do ćwiczeń pokazowych — z wyjątkiem sytuacji, kiedy mają być demonstrowane metody organizowania i prowadzenia działań — nie wyznacza się.

Doświadczalne ćwiczenia taktyczne z wojskami organizuje się w celu: zbadania nowych założeń i zasad z zakresu taktyki, organizowania i prowadzenia działań bojowych oraz organizacji wojsk: ustalenia najwłaściwszych metod opracowywania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń; zbadania nowych rodzajów (wzorów) uzbrojenia i sprzętu bojowego oraz najefektywniejszych sposobów ich użycia w toku działań bojowych. Niektóre z tych celów mogą być również realizowane w czasie programowych ćwiczeń doskonalących lub nawet ćwiczeń pokazowych. Z wojskami biorącymi udział w ćwiczeniu doświadczalnym w zasadzie nie organizuje się żadnych treningów i nie prowadzi innych specjalnych przygotowań.

W jednostronnym ćwiczeniu z wojskami biorą udział wojska tylko jednej strony, zaś wojska drugiej strony i ich działania są pozorowane przez wyznaczone w tym celu siły pozoracji pola walki. Ćwiczący działają zgodnie z taktyką i organizacją wojsk własnych, natomiast działania strony przeciwnej pozoruje się za pomocą sytuacji terenowej i urządzeń technicznych imitujących ogień nieprzyjaciela lub przez wyznaczone pododdziały, zgodnie z organizacją i taktyką umownego przeciwnika.

Ćwiczenia jednostronne są proste w sensie organizacyjnym i umożliwiają kierownikowi ćwiczenia wnikliwe śledzenie działań dowódców i wojsk oraz dokładne przerobienie zagadnień szkoleniowych — do treningowego powtarzania niektórych sytuacji ćwiczebnych włącznie. Z drugiej jednak strony ćwiczenia jednostronne nie mobilizują ćwiczących do przejawiania większej inicjatywy i nie mają istotnego wpływu na wyrabianie samodzielności oraz kształtowanie wyobraźni taktyczno-operacyjnej. W ćwiczeniach jednostronnych brak realnego przeciwnika powoduje, że wysiłek rozpoznania jest nierzadko kierowany na niewłaściwe tory, a mianowicie na rozszyfrowywanie treści ćwiczenia i koncepcji kierownictwa.

Niemniej jednak jednostronne ćwiczenia z wojskami są na określonych etapach szkolenia niezbędne. W praktyce szkoleniowej ma to miejsce zwłaszcza w wypadku braku poligonów i ich ograniczonej pojemności oraz przy niewystarczających zasobach materiałowych. W związku z tym poważnego znaczenia nabiera doskonalenie metod prowadzenia jednostronnych ćwiczeń z wojskami. W ćwiczeniach takich należy zmuszać ćwiczące wojska przede wszystkim do pokonywania pasów niszczeń, pol

i sprzętu bojowego, a także — zależnie od potrzeb — sprawdzenie projektów regulaminów, instrukcji i podręczników.⁵

W ćwiczeniach z wojskami stosuje się całą gamę metod szkolenia. Zasadniczymi z nich są takie metody, jak: metoda działania praktycznego, problemowa, sytuacyjna oraz inscenizacji. Do pomocniczych metod stosowanych w tych ćwiczeniach należy zaliczyć metody: treningu, pokazu, instruktażu, a w czasie omówienia ćwiczenia — również metodę wykładu.⁶

Rozróżnia się następujące rodzaje ćwiczeń z wojskami: kompanijne (równorzędne), batalionowe (równorzędne), pułkowe, brygadowe i dywizyjne. Wymienione ćwiczenia w zależności od celów szkolenia mogą być: zgrywające i doskonalące, kontrolne, pokazowe i doświadczalne. Z punktu widzenia liczby ćwiczących stron ćwiczenia z wojskami dzieli się na jednostronne i dwustronne. Wszystkie ćwiczenia z wojskami są wieloszczeblowe. Rodzaj ćwiczenia i skład wojsk biorących w nim udział ustala wyższy przełożony: w ćwiczeniach z kompanią — dowódca batalionu, z batalionem — dowódca pułku, z pułkiem — dowódca dywizji itd.

Ćwiczenia zgrywające i doskonalące organizuje się zgodnie z aktualnym planem szkolenia danej jednostki. Na ich treść składają się kolejne zagadnienia programowe, zakładające coraz bardziej skomplikowane i trudne rodzaje działań bojowych. Celem ćwiczeń zgrywających jest przede wszystkim uzyskanie wstępnego zgrania w działaniu poszczególnych elementów ugrupowania bojowego w ramach realizacji wspólnych zadań na danym szczeblu dowodzenia. Ćwiczenia zgrywające przeprowadza się zazwyczaj jako pierwsze, po zrealizowaniu przez pododdziały cyklu zajęć w ramach musztry bojowej. W następnej kolejności prowadzi się ćwiczenia doskonalące. Ćwiczenia zgrywające i doskonalące prowadzi dowódca danej jednostki ćwiczącej.

Kontrolne (inspekcyjne) ćwiczenia taktyczne z wojskami mają przede wszystkim na celu sprawdzenie stopnia gotowości bojowej wojsk, a zwłaszcza: skuteczności i poprawności działania systemu mobilizacyjnego i alarmowego, szybkości i sprawności zajmowania przez wojska rejonów alarmowych, ocenę wyszkolenia bojowego pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i sztabów oraz ustalenie poziomu indywidualnych umiejętności dowódców i oficerów sztabu w zakresie organizowania i prowadzenia działań bojowych. Ćwiczenia tego rodzaju prowadzą oficerowie kontrolujący (inspekcjonujący) aktualnie daną jednostkę lub dowódcy posiadający uprawnienia do organizowania ćwiczeń taktycznych z wojskami danego szczebla.

Pokazowe ćwiczenia taktyczne z wojskami organizuje i prowadzi zazwyczaj dowódca o dwa szczeble wyższy od dowódcy szczebla ćwiczącego. Celem tych ćwiczeń może być pokaz: wzorowego wykonywania czynności mobilizacyjnych lub alarmowych; organizowania i prowadzenia różnorodnych działań bojowych (na przykład pokonywania silnej obrony

⁵ Tamże: ss. 7—9.

⁶ Zob. Jerzy Zakrzewski: Zagadnienia... Dzieło cyt. s. 106—135.

ryjnych przez rozbudowę rubieży obronnych, stanowisk ogniowych i stanowisk dowodzenia oraz ich maskowanie, a także budowanie zapór i ich usuwanie; prowadzenie różnorodnych działań bojowych; wykorzystywanie rezultatów użycia broni masowego rażenia; likwidowanie skutków uderzeń jądrowych wykonanych przez przeciwnika; organizowanie oddziałów zbiorczych oraz wykonywanie innych prac odpowiednio do zaistniałej sytuacji. W działaniach wojsk należy również szeroko uwzględniać przedsięwzięcia z dziedziny zaopatrywania materiałowego, zabezpieczenia technicznego oraz pomocy medycznej (zabiegi sanitarne, ewakuacja rannych i porażonych itp.).

Wskazane jest, by każde ćwiczenie taktyczne z wojskami cechowały ciągłość działań oraz możliwie duży rozmach. Planując tego rodzaju przedsięwzięcie należy jednocześnie dostosowywać czas jego trwania oraz tempo i głębokość przewidzianych działań do tematu oraz przyznanego na ćwiczenie limitu kilometrów dla pojazdów mechanicznych i wozów bojowych, a także do możliwości terenowych poligonów. Gdy warunki terenowe oraz zasoby materiałowe są ograniczone, dwustronne ćwiczenia taktyczne z wojskami mogą być prowadzone na niedużą głębokość, a następnie na pewnym etapie przekształcone w ćwiczenia jednostronne (w rezultacie wyeliminowania jednej strony z ćwiczeń) lub nawet w ćwiczenia dowódczo-sztabowe.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami są z zasady kompleksowe, tzn. obejmują szereg różnorodnych rodzajów działań (tematów). Zwiększa to stopień zbliżenia sytuacji ćwiczebnej do rzeczywistych warunków przyszłej walki oraz zmusza ćwiczących do przejawiania maksymalnej aktywności, samodzielności i inwencji.

minowych, zapór przeciwpancernych i przeciwpiechotnych, a także stref ogniowych oraz stref skażeń chemicznych i promieniotwórczych. Dla zwiększenia efektu szkoleniowego zaleca się również wykorzystywanie jednostronnych ćwiczeń z wojskami jako podstawy do zorganizowania samodzielnych ćwiczeń rozpoznawczych, prowadzonych z pododdziałami rozpoznawczymi albo przy użyciu różnych rodzajów wojsk pod kierownictwem organów rozpoznawczych. Dzięki temu zyskuje się podwójną korzyść szkoleniową. Dla pododdziałów rozpoznawczych lub pododdziałów występujących w roli rozpoznawczych stwarza się doskonałe warunki do doskonalenia się w prowadzeniu rozpoznania, zaś dla strony prowadzącej działania bojowe powstają warunki ćwiczebne zmuszające ją do zwalczania rozpoznania przeciwnika, zwiększenia czujności oraz przestrzegania zasad maskowania.

Podczas dwustronnych ćwiczeń z wojskami szkolą się jednocześnie obydwie strony, prowadząc „działania” przeciwko sobie zgodnie w zasadzie z taktyką i organizacją wojsk własnych. Ćwiczenia te są bardzo pouczające, ponieważ realne istnienie „walczących” stron pozwala stworzyć skomplikowane i dynamiczne sytuacje, a tym samym maksymalnie zbliżyć warunki szkoleniowe do warunków rzeczywistego pola walki. Ćwiczący dowódcy, sztaby i wojska mając realnego przeciwnika praktycznie przekonują się o efektywności swoich decyzji i działań oraz widzą konsekwencje realizacji tych decyzji. Ćwiczenia dwustronne sprzyjają w dużym stopniu kształtowaniu takich cech charakteru i umysłu, jak: samodzielność myślenia i działania, uporczywość w realizowaniu zamiaru, przedsiębiorczość i inicjatywa, dokładność oraz wytrzymałość fizyczna i psychiczna.

Istnienie dwóch stron umożliwia jednej z nich postawienie drugiej stronie (przeciwnika) w niekorzystnej sytuacji, a następnie pokonanie jej. Ingerencja kierownictwa w działania stron powinna zatem być ograniczona do minimum i sprowadzać się do uzasadnionego arbitrażu.

Dwustronne ćwiczenia z wojskami — jako bardziej skomplikowane i trudniejsze, ale wnoszące znacznie więcej elementów realności — stanowią raczej końcową fazę szkolenia praktycznego, wieńczącą całokształt działalności dydaktycznej.

Ćwiczenia taktyczne z wojskami ze względu na ich koszt muszą być szczególnie pouczające. Dlatego należy je prowadzić w miarę możliwości w terenie nieznanym, tworząc skomplikowaną sytuację naziemną i lotniczą charakterystyczną dla działań początkowego okresu wojny. W takich bowiem warunkach ćwiczący dowódcy muszą się wykazać właściwymi cechami osobowości umożliwiającymi osiągnięcie powodzenia w trudnej i napiętej walce z silnym aktywnym i dobrze uzbrojonym nieprzyjacielem.

Podczas ćwiczeń z wojskami skład osobowy ćwiczących jednostek powinien wykonywać praktycznie wszystkie czynności związane z działaniem na współczesnym polu walki, jak: sprawne zajmowanie rejonów alarmowych; szybkie dokonywanie przegrupowań; odpowiednie urządzenie rejonów wyczekiwania i wyjściowych; wykonywanie zadań inżynie-

ROZDZIAŁ II

ZASADY OPRACOWYWANIA ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

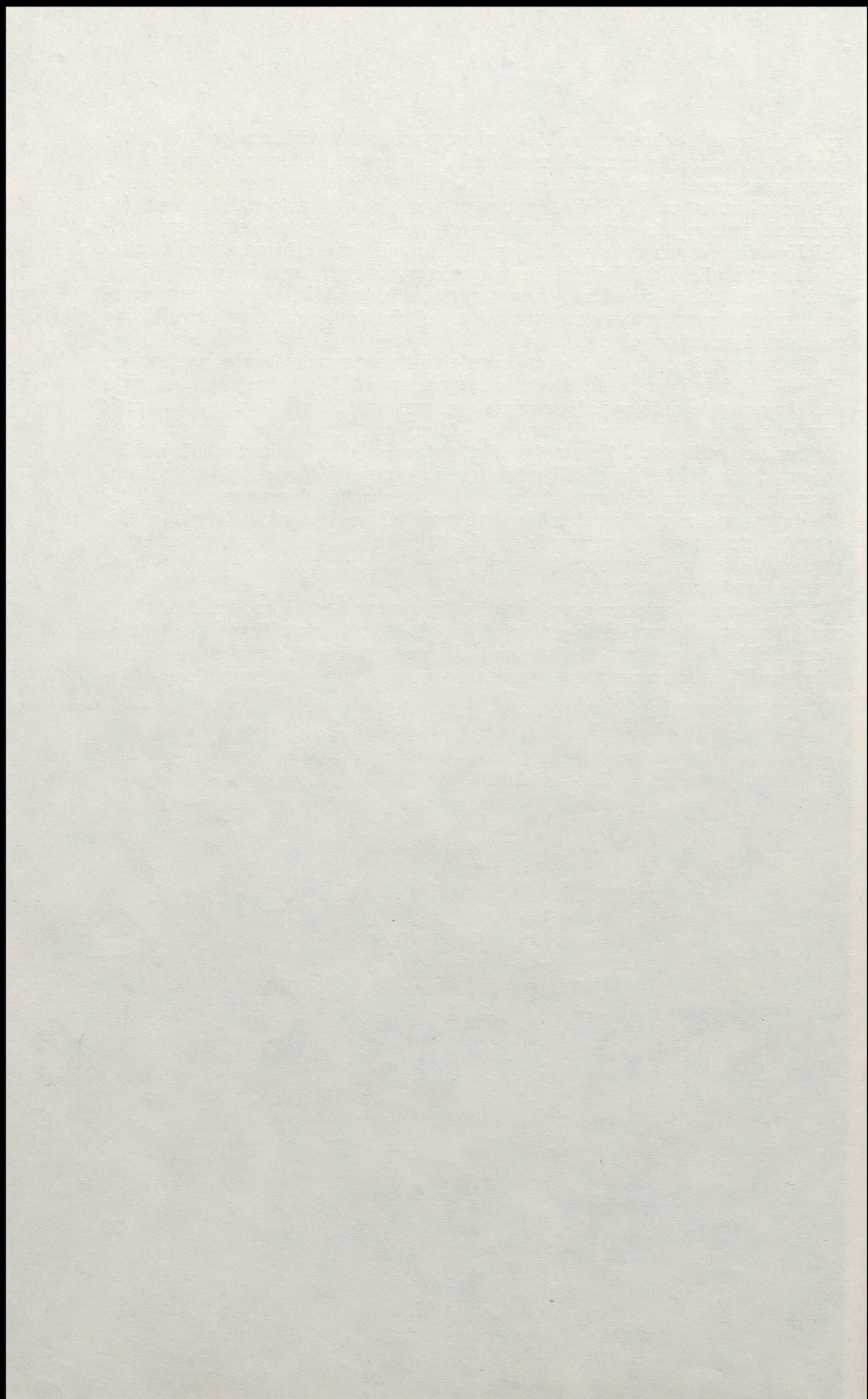
Skuteczność ćwiczenia zależy od poprawnego określenia jego koncepcji taktyczno-metodycznej oraz opracowania wartościowej dokumentacji ćwiczebnej. Zakres związanej z tym pracy zależy z kolei od rodzaju ćwiczenia oraz jego skali i rozmachu.

W związku z tym, że zasady opracowywania ćwiczeń (bez względu na ich rodzaj) mają wiele cech wspólnych, niniejszy rozdział potraktowano jako uogólniający zasady opracowywania wszystkich ćwiczeń na szczeblach taktycznych. Jednakże z uwagi na największą skalę trudności za podstawę przeprowadzonych analiz przyjęto ćwiczenie taktyczne z wojskami. Pozostałe ćwiczenia omówiono jedynie z punktu widzenia ich specyfiki.

1. Obowiązki dowódcy w zakresie opracowywania ćwiczenia

Zadanie opracowania ćwiczenia dowódca odnośnego szczebla dowodzenia organizującego ćwiczenie powierza najczęściej swemu zastępcy do spraw liniowych lub szefowi sztabu. Zanim jednak dowódca wyda wytyczne osobie funkcyjnej lub bezpośrednio autorowi ćwiczenia, powinien on określić ogólną koncepcję taktyczno-metodyczną ćwiczenia i w związku z tym przeprowadzić analizę głównych elementów wyjściowych do ćwiczenia. W tym względzie praca myślowa dowódcy powinna dotyczyć:

- tematu (treści) ćwiczenia;
- celów szkoleniowych ćwiczenia;
- problemów organizacyjno-szkoleniowych na dany rok szkolny;
- obowiązujących zasad prowadzenia działań bojowych wojsk własnych i armii obcych;
- rodzaju ćwiczenia;
- składu ćwiczących i poziomu ich wyszkolenia;
- czasu trwania ćwiczenia;
- warunków materiałowych (limit kilometrów dla wozów bojowych i pojazdów mechanicznych, środki pozoracji pola walki, amunicja bojowa, transport, łączność itp.);
- warunków terenowych;
- pory roku.



W skład zespołu autorskiego, oprócz oficerów ogólnowojskowych, wchodzi zazwyczaj także przedstawiciele poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Opracowują oni na tle ogólnej sytuacji taktycznej zagadnienia według potrzeb reprezentowanej przez siebie specjalności.

Podstawę do opracowania ćwiczenia stanowią:

— obowiązujące dyrektywy, wytyczne organizacyjno-szkoleniowe dla sił zbrojnych PRL na dany rok szkolny oraz programy i plany szkolenia, a także regulaminy, instrukcje i inne obowiązujące wydawnictwa wojskowe;

- wytyczne przełożonego;
- warunki organizowania ćwiczenia.

Przed rozpoczęciem opracowywania ćwiczenia autor (zespół autorski) powinien wykonać szereg czynności wstępnych.

Przede wszystkim należy przeanalizować temat i wytyczne przełożonego dotyczące koncepcji ćwiczenia. Podczas dokonywania analizy tych wytycznych niezbędne jest uzmysłowienie sobie treści tematu ćwiczenia, określającej charakter działań wojsk własnych i nieprzyjaciela, oraz rodzaj ćwiczenia, a więc czy ma to być na przykład ćwiczenie zgrzewające, czy pokazowe lub kontrolne itp. Ponadto trzeba uświadomić sobie cel (cele) ćwiczenia i z kim będzie ono prowadzone. Niezbędne także jest zastanowienie się nad tym, jakie sprawy zostały rozstrzygnięte w wytycznych przełożonego, a jakie trzeba rozwiązać samodzielnie. Należy podkreślić, że w praktyce dowódca często nie sprecyzuje układu przewidywanego ćwiczenia. Wówczas koncepcję taktyczno-metodyczną określa sam autor ćwiczenia.

Następnie autor przystępuje do opracowania ćwiczenia. Wykaz dokumentów opracowanych do ćwiczenia przedstawia schemat 3. Pierwszym dokumentem jest plan przygotowania ćwiczenia, w którym uwzględnia się takie zagadnienia, jak:

- termin opracowania ćwiczenia;
- skład ćwiczących wojsk (sztabów);
- skład kierownictwa ćwiczenia;
- termin przygotowania rejonu (miejsca) ćwiczenia;
- termin przygotowania kierownictwa ćwiczenia, a w razie potrzeby — sił i środków pozoracji pola walki;
- organizacja łączności kierownictwa;
- organizacja materiałowo-technicznego zabezpieczenia ćwiczenia;
- przedsięwzięcia mające na celu zapewnienie warunków bezpieczeństwa, tajnego dowodzenia oraz tajemnicy państwowej i wojskowej;
- organizacja regulacji ruchu oraz służby porządkowo-ochronnej;
- przygotowanie ćwiczących (pododdziału, oddziału, związku taktycznego, sztabu) do ćwiczenia;
- kontrola i pomoc w przygotowaniu wojsk do ćwiczenia.

W planie przygotowania ćwiczenia wskazuje się ponadto osoby odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych przedsięwzięć.

Zasadnicze znaczenie w analizie ma sprecyzowanie tematu oraz określenie głównych celów szkoleniowych ćwiczenia, a także ustalenie warunków, których spełnienie umożliwi osiągnięcie tych celów.

Żadne ćwiczenie nie może obejmować wszystkich zagadnień szkoleniowych związanych z danym tematem. W związku z tym należy najpierw ustalić, jakie zagadnienia były już przerobione w poprzednich ćwiczeniach i w jakim stopniu zostały one opanowane przez szkolonych. Następnie konkretyzuje się, które zagadnienia mają być obowiązkowo przerobione w danym ćwiczeniu, a które można będzie przerobić w następnych ćwiczeniach. Przy tym trzeba dążyć do tego, aby zagadnienia przerabiane w danym ćwiczeniu nawiązywały do zagadnień przerobionych w poprzednim ćwiczeniu i je uzupełniały.

W wyniku przeprowadzonej pracy myślowej dowódca ustala konceptję (ideę) taktyczno-metodyczną ćwiczenia, to jest wstępny projekt ogólnego planu i warunków działania wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz podstawy metodyczne przebiegu tego ćwiczenia. Konceptcja zatem powstaje w umyśle dowódcy. Może on jednakże wyrazić ją graficznie (na papierze); naszkicowuje wówczas miejsce oddziałoń obu stron oraz w ogólnych zarysach ich plan działania.

Następnie dowódca przekazuje wytyczne do opracowania ćwiczenia wyznaczonej przez siebie osobie (osobom).

W wytycznych — oprócz konceptji taktyczno-metodycznej ćwiczenia — podać powinien przede wszystkim główne cele szkoleniowe i niektóre zagadnienia szkoleniowe, które powinny zostać osiągnięte i odpowiednio przerobione w ćwiczeniu. W wytycznych ustala się także termin przeprowadzenia ćwiczenia, ewentualnie jego rejon oraz terminy przedstawienia do zatwierdzenia poszczególnych dokumentów.

2. Czynności autora ćwiczenia (zespołu autorskiego)⁷⁷

2.1.1) Czynności wstępne

Opracowanie ćwiczenia w zależności od ćwiczącego szczebla i rodzaju ćwiczenia można powierzyć jednemu oficerowi lub zespołowi oficerów. Oficera opracowującego ćwiczenie nazywa się autorem, a grupę oficerów — zespołem autorskim. W tym ostatnim wypadku kierownik zespołu jest równocześnie głównym autorem.⁸⁷ W ćwiczeniach pododdziałów piechoty i czołgów, oddziałów zmechanizowanych i czołgów oraz ogólnowojskowych związków taktycznych i wszystkich sztabów ogólnowojskowych jako autora wyznacza się z zasady oficera o specjalności ogólnowojskowej.

⁷⁷ Czynności (praca) autora (zespołu autorskiego) ćwiczenia zostały przedstawione na schemacie nr 2

⁸⁷ W celu uproszczenia rozważań zarówno autora, jak i głównego autora w dalszej treści podręcznika nazywa się zazwyczaj autorem ćwiczenia.

Plan przygotowania ćwiczenia jest zatem odzwierciedleniem koncepcji organizacyjnej dowódcy. Na podstawie tego planu sztab przygotowuje odpowiednie zarządzenia.

Do czynności wstępnych autora i zespołu autorskiego ćwiczenia należy także dobranie i przestudiowanie obowiązujących materiałów szkoleniowych. Podczas ich gromadzenia trzeba — jeśli to możliwe — wyszukać odpowiednie przykłady historyczne z drugiej wojny światowej lub prowadzonych ostatnio wojen lokalnych oraz pouczające przykłady z odbywających się aktualnie ćwiczeń, stosownie do tematu opracowywanego ćwiczenia. Studiowanie wybranych materiałów umożliwia zorientowanie się w obowiązujących poglądach na dany temat oraz pozwala wyodrębnić wszystkie zagadnienia specyficzne dla tego tematu i uwzględnić je w ćwiczeniu. Studiowanie materiałów jest niezbędne wreszcie do sformułowania odpowiednich wniosków teoretycznych, które z kolei powinny stać się podstawą do skonstruowania pouczającej koncepcji taktycznej ćwiczenia.

Po przeanalizowaniu wytycznych przełożonego oraz zebraniu i przestudiowaniu odpowiednich materiałów ułatwiających opracowanie ćwiczenia przystępuje się do ustalenia i ostatecznego sformułowania celów i zagadnień szkoleniowych, które stanowią bezpośrednią podstawę do opracowania planu przeprowadzenia ćwiczenia oraz innych dokumentów niezbędnych podczas organizowania i prowadzenia ćwiczenia.⁸⁹

Ustalając cele i zagadnienia szkoleniowe należy przede wszystkim brać pod uwagę rodzaj ćwiczenia, jego temat, wymagania określone w programach oraz konkretne warunki i potrzeby jednostki.

W ćwiczeniach jednostronnych możliwe jest ustalenie celów i zagadnień szkoleniowych wspólnych dla wszystkich szkolonych lub odrębnych dla określonych zespołów ćwiczących. W tym ostatnim wypadku wyznacza się, między innymi, inne cele dla dowództw i sztabów ogólnowojskowych, rodzajów wojsk i służb, a inne dla oddziałów, pododdziałów itp.

W ćwiczeniach dwustronnych należy ustalić cele i zagadnienia szkoleniowe osobno dla obu ćwiczących stron. W wypadku gdy dla obu stron przewidziany jest ten sam temat ćwiczenia, na przykład: „Marsz i bój spotkaniowy dywizji”, wówczas — ze względu na potrzebę zapewnienia obydwu stronom równych szans — można ograniczyć się tylko do określenia ogólnych celów i zagadnień szkoleniowych (jednakowych dla obu ćwiczących stron).

Następnie autor ćwiczenia sporządza plan pracy zespołu autorskiego. Plan ten powinien uwzględniać zasadnicze czynności członków zespołu związane z opracowaniem ćwiczenia oraz terminy ich realizacji.

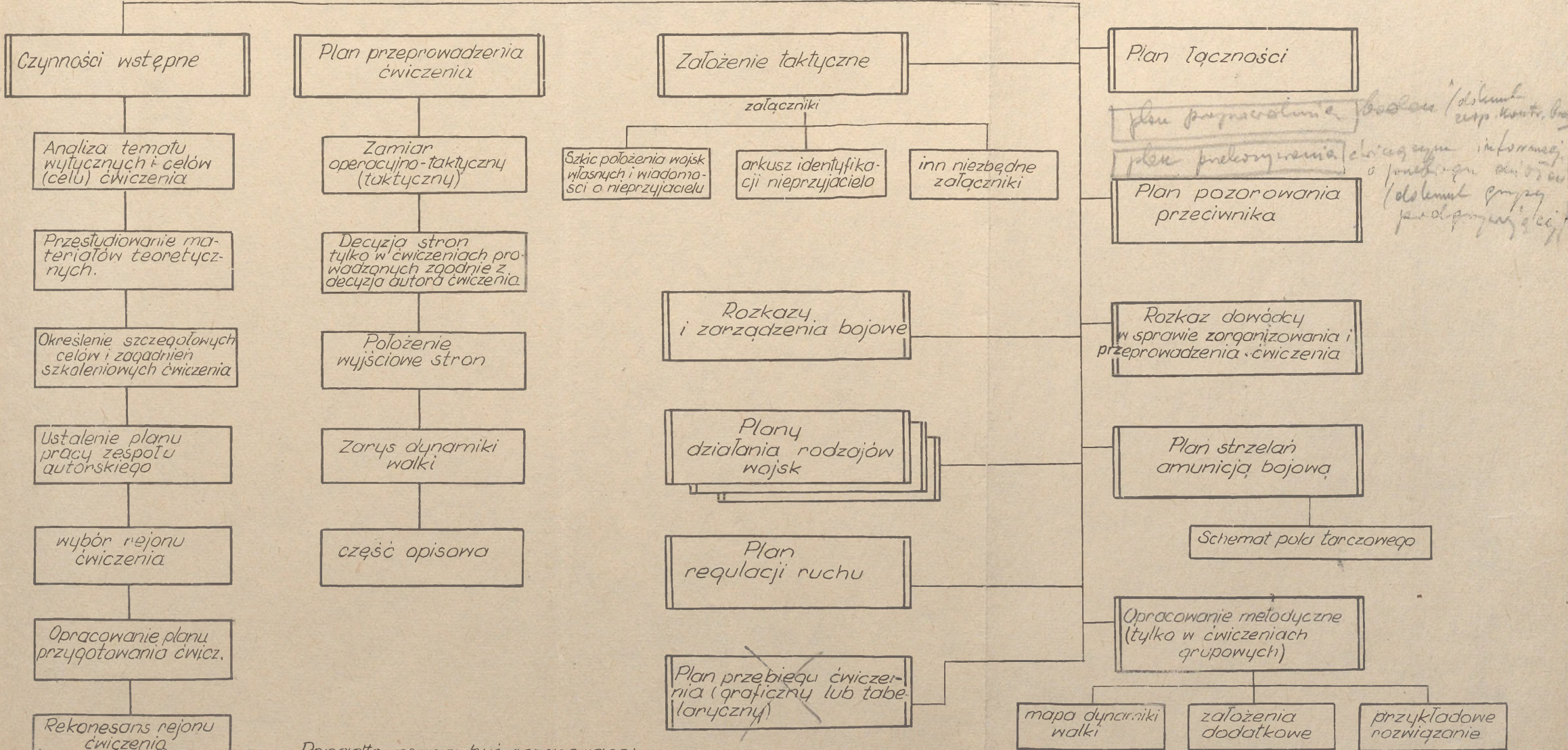
Autor ćwiczenia zwraca również baczną uwagę na wybór odpowied-

90 Przestrzega się przed odwróceniem kolejności czynności podczas opracowywania celów i zagadnień szkoleniowych oraz ~~mapy przewodniej~~ ćwiczenia, to jest przed opracowywaniem tej ostatniej wcześniej, niż nastąpi ustalenie celów i zagadnień szkoleniowych. Tak odwrócona kolejność pracy może spowodować sztuczne „dopasowywanie” celów i zagadnień szkoleniowych do opracowywanej na mapie koncepcji taktycznej ćwiczenia.

planu prowadzenia

PRACA ZESPOŁU AUTORSKIEGO (AUTORA) ĆWICZENIA

TEMAT ĆWICZENIA I WYTYCZNE PRZEŁOŻONEGO



Ponadto mogą być opracowane:

- plan omówienia ćwiczenia
- schemat pola tarczowego
- zestawienie figur bojowych i amunicji
- instrukcja dla rozjemców i inne

Na podstawie instrukcji opracował p/r R. SIELECKI

DOKUMENTY OPRACOWYWANE DO ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

① Plan przygotowania ćwiczenia

- temat, cele i zadania szkoleniowe
- skład zesp. autorskiego
- skład kierownictwa
- zestawienie zasadn. prac
- terminy

② Plan przeprowadzenia ćwiczenia

③ Założenie taktyczne

④ Rozkazy i zarządzenia bojowe

⑤ Plany działania rozwojów wojsk i służb

⑥ Plan łączności

Zamiar operacyjno-taktyczny (taktyczny)

Położenie wyjściowe

Zadania bojowe szczebla nadrzędnego

Zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia

Zadania bojowe ćwiczących ZT oddziałów, pododdziałów, sąsiad.)

Zarys dynamiki walki

Rozmieszczenie i osie zmiany SD, organizacja łączn.

Część opisowa

⑦ Plan regulacji ruchu

⑧ Plan pozorowania przeciwnika

⑨ Rozkaz dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia

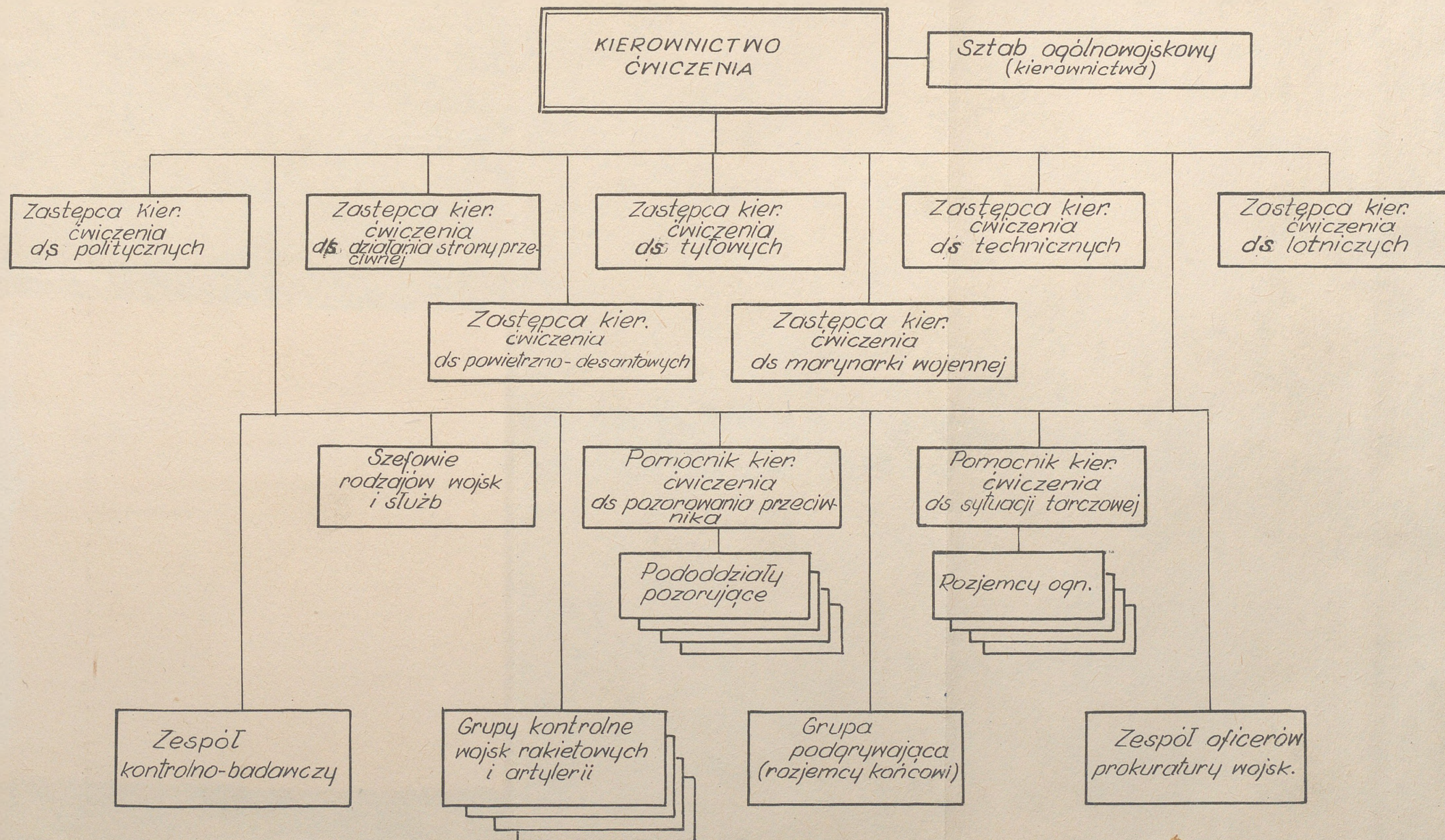
⑩ Plan strzelań amunicją bojową (tylko w ćwiczeniach ze strzelaniem)

schemat pola tarczowego

- temat i cele szkoleniowe
- rodzaj ćwiczenia
- czas przeprowadzenia ćwiczenia
- skład ćwiczących
- rozmach ćwiczenia (szerokość, głębokość, tempo, rasygenie)
- etapy ćwiczenia
- organizacja pozorowania (podgrzywki)
- limity (kilometrów, środków pozoracji, amunicji itp.)

Na podstawie instrukcji opracował płk R. SIELECKI

SKŁAD KIEROWNICTWA ĆWICZENIA

LEGENDA:

- Niniejsza struktura zależna jest od rodzaju ćwiczenia. Np. zespół oficerów prokuratury wojskowej powołuje się tylko w ćwiczeniach dywizyjnych; Pomocnika kier. ćwiczenia ds sytuacji tarczowej i rozjemców ogniowych powołuje się tylko w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową itp.
- W skład pododdziałów pozorujących wchodzi oficerowie i szeregowcy wojsk inżynierskich, chemicznych, łączności, wraz ze środkami łączności, transportu i pozorowania.

Następnie autor przykłada do oporowienia planu przygotowania ćwiczenia, który powinien zawierać:

- temat, cele i wymagania szkoleniowe;
 - sposób raportu autorskiego z określeniem osób odpowiedzialnych za realizację organizacyjną;
 - sposób kierownictwa ćwiczenia oraz podległych mu raportów (osób funkcyjnych);
 - zestawienie zasadniczych prac organizacyjnych z przygotowaniem raportu i materiałów technicznych zebrań ćwiczenia.
- Formy: opracowanie planu ćwiczenia przeprowadzenia relacji, fotografii kierownictwa i ćwiczących.

niego rejonu ćwiczenia oraz warunki terenowe panujące w wybranym rejonie. Rejon ten powinien:

- odpowiadać tematowi ćwiczenia;
- umożliwiać właściwe przerobienie wszystkich zaplanowanych zagadnień szkoleniowych, a tym samym przyczynić się do osiągnięcia postawionych celów szkoleniowych;
- stwarzać ćwiczącym utrudnienia terenowe i zapewnić rozwijanie umiejętności taktyczno-operacyjnej analizy właściwości terenu (obiektów i kierunków terenowych);
- wykluczać możliwości niszczenia lasu, zasiewów, pól itp.

W ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych prowadzonych częściowo w terenie oraz podczas ćwiczeń z wojskami należy ponadto uwzględnić limit kilometrów ustalony dla pojazdów mechanicznych i wozów bojowych oraz limit motogodzin dla sprzętu i maszyn inżynierskich. Trzeba się także liczyć z koniecznością poniesienia kosztów związanych z dojazdem na ćwiczenia.

2.2. b) Opracowanie planu przeprowadzenia ćwiczenia

Najważniejszą i zasadniczą czynnością autora (zespołu autorskiego) jest opracowanie dokumentu zwanego planem przeprowadzenia ćwiczenia.

W planie przeprowadzenia ćwiczenia wyraża się jego koncepcję taktyczno-metodyczną. Innymi słowy — plan przeprowadzenia ćwiczenia stanowi ideę treści planowanego ćwiczenia i służy za podstawę do stworzenia skomplikowanych i pouczających sytuacji taktycznych umożliwiających właściwe rozegranie (przerobienie) w czasie ćwiczenia wszystkich ustalonych przedtem zagadnień szkoleniowych, a tym samym osiągnięcie zamierzonych celów szkoleniowych. Plan przeprowadzenia ćwiczenia zawiera także elementy organizacyjne. Określa on bowiem terminy i sposoby pokonywania przez wojska terenu między poligonami, metody współdziałania faktycznego z terenowymi jednostkami OT, system organizacji łączności dla kierownictwa ćwiczenia, tryb kierowania samym ćwiczeniem itp. Na planie przeprowadzenia ćwiczenia opiera się ponadto opracowywanie wszystkich dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia ćwiczenia. Zatwierdza go przełożony jednostki organizującej ćwiczenie lub jeszcze wyższy przełożony.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia wykonuje się w formie graficznej i opisowej. Część opisowa stanowi uzupełnienie części graficznej; sporządza się ją zazwyczaj jako oddzielny dokument tekstowy. Niekiedy jednak (z zasady na niższych szczeblach) treść części opisowej wpisuje się na mapę części graficznej planu przeprowadzenia ćwiczenia. Dokument ten stanowi wówczas „Plan-konspekt”⁹ i opracowuje się go do przeprowadzenia ćwiczenia.

10. Instrukcja... Dzieło cyt. str. 4

Uwaga: Instrukcja powyższa eliminuje dotychczas stosowane pojęcia: „Myśl przewodnia ćwiczenia” i „Tło taktyczne, (taktyczno-operacyjne) ćwiczenia”. Wprowadzone w zamian pojęcie „Plan przeprowadzenia ćwiczenia” zawiera treść poprzednich pojęć.

Część graficzna planu przeprowadzenia ćwiczenia składa się z takich elementów, jak:

- zamiar stron;
- decyzja stron;
- położenie wyjściowe stron;
- zarys dynamiki walki.

Inne, nie wymienione tu elementy planu przeprowadzenia ćwiczenia, a określone w Instrukcji o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych (zał. nr 1) wchodzi w skład wyżej wymienionych. Np. w skład zamiaru stron wchodzi zadania bojowe szczebla nadrzędnego.

Wszystkie wspomniane elementy graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia opracowuje się na mapach w skali zależnej od szczebla, na którym będzie się odbywało ćwiczenie. Ponieważ decyzje ćwiczących dowódców wrysowuje się z dokładnością do dwóch szczebli w dół, to skala map musi być tak dobrana, aby wszystkie wrysowane na niej szczegóły były dobrze widoczne, a ogólne tło nie zaciemniało danej sytuacji taktycznej, na przykład: zamiar stron można opracować na mapie w skali 1 : 100 000, a pozostałe elementy części graficznej planu — na mapie (mapach) w skali 1 : 50 000.

Zamiar stron odzwierciedla ogólnie decyzję i przewidywany plan działania stron, na tym tle umiejscawia się ćwiczący oddział (związek taktyczny).

Zamiar stron opracowuje się w zasadzie o jeden szczebel wyżej od szczebla ćwiczącego. Między innymi w odniesieniu do ćwiczenia pułkowego poświęconego działaniom zaczepnym przedstawia się: z jednej strony zamiar dowódcy dywizji dotyczący natarcia, z drugiej zaś — zamiar dowódcy brygady (pułku) dotyczący obrony. Uwzględnić przy tym należy wszystkie zasadnicze elementy ugrupowania bojowego obu stron. W powyższym wypadku zamiar dowódcy brygady (pułku) może być uzupełniony niektórymi elementami zamiaru dowódcy dywizji dotyczącego obrony (ale tylko niezbędnymi do rozegrania poszczególnych sytuacji na całą głębokość działania ćwiczącego pułku). Na styku z ćwiczącym oddziałem (związkiem taktycznym) wrysowuje się ponadto decyzje i planowane działania sąsiedniego pododdziału (oddziału). Pozwoli to na stworzenie dla tego oddziału sytuacji niezbędnych do podejmowania decyzji przez dowódców ćwiczących szczebli. Zamiar stron przedstawia się na całą głębokość przeprowadzanego ćwiczenia.

Dla objaśnienia zamiaru stron wskazane jest opracowanie do niego legendy zawierającej dane, których nie można przedstawić graficznie. W legendzie można podać: skład stron, siły i środki wzmocnienia i wsparcia, ewentualne nasycenie wojskami i stosunek sił, warunki organizowania działań i inne niezbędne dane. W wypadku gdy niezależnie od części graficznej opracowuje się oddzielnie opisową część legendy na mapie można nie zamieszczać.

Strony — to działające przeciwko sobie pododdziały (oddziały, związki taktyczne).

planu przeprowadzenia ćwiczenia

Odpowiednie warianty zamiaru stron w jednostronnym i dwustronnym ćwiczeniach taktycznych z wojskami poświęconych działaniom bojowym pułku zmechanizowanego przedstawiają załączniki 3 i 4. **112**

Następnym elementem graficznej części myśli przewodniej jest decyzja dowódców najwyższego ćwiczącego szczebla obydwu stron. Na przykład w ćwiczeniu pułkowym, którego treścią są działania zaczepne, należy przedstawić dla jednej strony decyzję dowódcy pułku o natarciu, a dla strony przeciwnej — decyzję dowódcy pułku (brygady) o obronie.

jest istotni

Decyzję stron dowódców najwyższego ćwiczącego szczebla opracowuje się w zasadzie tylko w wypadku ćwiczeń grupowych. Nie prowadzi się ich bowiem według decyzji ćwiczących, gdyż decyzji tych będzie zazwyczaj tyle, ilu jest w grupie szkolonych występujących w jednej i tej samej roli (np. dowódcy pułku). Podejmując optymalną decyzję za dowódcę ćwiczącego pododdziału (oddziału), autor ćwiczenia rysowuje na mapę wszystkie elementy ugrupowania bojowego, zadania, stanowiska dowodzenia, drogi marszu itd.

Natomiast we wszystkich pozostałych ćwiczeniach wspomnianego elementu graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia się nie opracowuje. Spowodowane jest to tym, że w celu zwiększenia realizmu prowadzi się je zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców.

Niezależnie od takiego postawienia sprawy, w poszczególnych rodzajach ćwiczeń taktycznych (między innymi w ćwiczeniach doświadczalnych, pokazowych i innych), nie licząc wspomnianych ćwiczeń grupowych, decyzje stron opracowuje się niekiedy dla celów szkoleniowych. W przypadku opracowywania decyzji stron powinna ona mieć legendę zawierającą te dodatkowe dane, których nie można wyrazić graficznie.

7 me Str
32
16/45

Decyzja stron może być opracowana na tej samej mapie co zamiar stron.

Następny element planu przeprowadzenia ćwiczenia — położenie wyjściowe stron, obrazuje sytuację taktyczną lub taktyczno-operacyjną w momencie rozpoczęcia ćwiczenia. Między innymi w ćwiczeniu pułkowym z wojskami, którego treść stanowią działania zaczepne, można ćwiczący pułk ustawić w drugim rzucie dywizji, a jej pozostałe pułki — w pierwszym rzucie, w styczności z nieprzyjacielem. Ćwiczący pułk może także znajdować się w styczności z nieprzyjacielem. Stronę przeciwną należy przedstawić odpowiednio do położenia wojsk własnych, z uwzględnieniem poprzednich działań i zadań, które będą realizowane do momentu rozpoczęcia ćwiczenia. Położenie stron przedstawia się w sposób pełny (rozwinęty) / **rozwinęty**

jest to element...
Klubny

„Ustawienie” stron w położeniu wyjściowym zależy w dużej mierze od celów szkoleniowych ćwiczenia. Jeżeli na przykład jednym z celów ćwiczenia jest doskonalenie w organizowaniu i prowadzeniu natarcia z marszu, to w położeniu wyjściowym można przedstawić stronę ćwiczącą w czasie pościgu za wycofującym się nieprzyjacielem lub w trakcie podchodzenia do rubieży obrony przeciwnika. Jeśli

chodzi o położenie wyjściowe stron, to autor powinien nie tylko przedstawić położenie pododdziałów (oddziałów) ogólnowojskowych, lecz również obowiązkowo uwzględnić zasadnicze oddziały (lub elementy ugrupowania) rodzajów wojsk i służb. Dotyczy to zarówno własnych wojsk ćwiczących i sąsiadów, jak też nieprzyjaciela.

W ćwiczeniu dwustronnym położenie wyjściowe powinno tak być opracowane, aby stworzyć ćwiczącym równe szanse uzyskania powodzenia i realizacji celów szkoleniowych.

Położenie wyjściowe stron opracowuje się na mapie zamiaru stron lub na oddzielnej mapie. Niezależnie jednak od sposobu wykonania dokumentu stanowi on podstawę do opracowania szkicu położenia wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu, stanowiącego załącznik do założenia taktycznego.

Wzory położenia wyjściowego stron w jednostronnym i dwustronnym ćwiczeniu taktycznym z wojskami na temat: „Działania bojowe pułku zmechanizowanego” ilustruje załącznik nr 5.

Zarys dynamiki walki jest dokumentem składowym graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia, wyrażającym koncepcję rozegrania poszczególnych sytuacji taktycznych w czasie trwania ćwiczenia oraz przedstawiającym rozwój działań wojsk własnych i nieprzyjaciela. Opracowuje się go w ten sposób, że na mapę zamiaru stron albo na oddzielnej mapę wrysowuje się ogólnie zasadnicze sytuacje, które mają być rozegrane w ćwiczeniu, oraz podaje czas występowania tych sytuacji i wymienia załadnienia szkoleniowe związane z daną sytuacją. Na przykład gdy autor zamierza rozegrać w ćwiczeniu odparcie kontrataku, to w zarysie dynamiki walki na określonej rubieży wrysowuje zarys położenia wojsk i tworzy sytuację zamiaru wykonania kontrataku przez stronę przeciwną, zmuszając tym samym dowódcę strony ćwiczącej do podjęcia określonej decyzji.

Nie zawsze istnieje konieczność opracowywania zarysu dynamiki walki: zachodzi ona między innymi w ćwiczeniu dwustronnym, w którym rozwój działań zależy od podejmowanych decyzji i ich realizacji przez ćwiczących. Natomiast w ćwiczeniu grupowym opracowuje się szczegółowo dynamikę walki na oddzielnej mapie. Dlatego też autor ćwiczenia powinien — w zależności od rodzaju ćwiczenia i konkretnych potrzeb — zdecydować o tym, czy należy opracować zarys dynamiki walki, czy też nie.

Podkreślić należy, że omawiany element planu przeprowadzenia ćwiczenia zmusza zespół autorski do przemyślenia rozwoju działań w toku ćwiczenia. Pomaga on także przy opracowywaniu pozostałych dokumentów.

Zarys dynamiki walki można opracować na mapie zamiaru stron. Przykładowy zarys dynamiki walki w jednostronnym i dwuszczebłowym ćwiczeniu taktycznym z wojskami dotyczącym działań bojowych pułku zmechanizowanego przedstawiono w załączniku 6.

Część opisowa planu przeprowadzenia ćwiczenia może zawierać:
— temat ćwiczenia;

- cele i zagadnienia szkoleniowe;
- ogólny rejon ćwiczenia;
- czas przeprowadzenia ćwiczenia;
- etapy ćwiczenia;
- ogólny zamiar i plan działania stron;
- warunki organizowania działań.

*instytucje
inowacje*

Temat, cele i zagadnienia szkoleniowe, ogólny rejon i czas przeprowadzenia ćwiczenia wpisuje się zgodnie z ustaleniami, o których była mowa przy przedstawianiu wstępnych czynności autora (zespołu autor-
skiego).

Podziału ćwiczenia na etapy dokonuje się po opracowaniu wszystkich elementów graficznej części planu przeprowadzenia ćwiczenia.¹² Podstawą podziału ćwiczenia na etapy są cele i zagadnienia szkoleniowe.

Każdy etap ma specyficzne i odrębne cechy oraz wymaga stosowania określonych zasad taktycznych i metod pracy. Stanowi on jak gdyby odrębny temat, będący częścią ogólnego tematu i zawierający własne szczegółowe cele i zagadnienia szkoleniowe. Poszczególne etapy ćwiczenia umiejscawiane są także w określonym czasie operacyjnym. Podział ćwiczenia na etapy zapewnia kierownikowi ćwiczenia właściwe pod względem metodycznym prowadzenie ćwiczenia i umożliwiają mu przero-
bienie z ćwiczącymi w odpowiednim miejscu i czasie wszystkich zagadnień szkoleniowych.

Pierwszy etap ćwiczenia odpowiada najczęściej okresowi przygotowawczemu do działań. Etap ten może na przykład otrzymać wtedy nazwę: „organizacja natarcia”. Pierwszy etap zazwyczaj pokrywa się z tym okresem, ponieważ realizowane w nim cele i zagadnienia szkoleniowe stanowią odrębną całość.

Okres prowadzenia walki, zwłaszcza w ćwiczeniu kompleksowym, ze względu na różnorodność celów i zagadnień szkoleniowych nie daje się raczej zamknąć w ramy jednego etapu. W związku z tym wspomniany okres dzielimy najczęściej na kilka etapów. Nie można ich jednak utożsamiać z etapami walki, ponieważ etap walki odpowiada w swej treści kolejnemu zadaniu danego pododdziału (oddziału, związku taktycznego).

Po dokonaniu podziału ćwiczenia na etapy oraz ustaleniu nazwy i czasu ich trwania, ustala się następnie zagadnienia szkoleniowe planowane do przero-
bienia w poszczególnych etapach, a które wchodzą w skład

W odróżnieniu od ćwiczeń dowódczo-sztabowych i z wojskami, ćwiczenie grupowe dzieli się nie na etapy, a na zajęcia. Każde z zajęć ma swój temat (rozumiany jako „podtemat” w stosunku do ogólnego tematu całego ćwiczenia), cele i zagadnienia szkoleniowe oraz ściśle wyznaczony czas, w którym dane zajęcie ma być przerobione. W praktyce szkoleniowej temat, cel i zagadnienia szkoleniowe oraz czas trwania każdego z zajęć danego ćwiczenia grupowego tworzą zazwyczaj strukturę tego ćwiczenia (por. załącznik 9). Liczbę i treść poszczególnych zajęć

*instytucje
inowacje
41) etapy
pomiędzy
całkowicie
względnie
wskazywać
wzrostu do
(ok. 10%)
na
po wygo
Chyba.*

¹² Dotyczy to w zasadzie tylko ćwiczeń dowódczo-sztabowych i ćwiczeń z wojskami.

ćwiczenia grupowego oraz czas ich trwania uzależnia się od ogólnych celów szkoleniowych oraz od liczby godzin przeznaczonych na całe ćwiczenie.

Część opisowa planu przeprowadzenia ćwiczenia dotycząca ogólnego zamiaru i planu działania stron zawiera sformułowanie słowne tego zamiaru i planu. Wspomnianą część uzupełnia się także przez podanie w skrócie przebiegu dotychczasowych działań.

We fragmencie części opisowej myśli przewodniej dotyczącej warunków organizowania działań przedstawia się sytuację, w jakiej poszczególne strony przystępują do działań. W sytuacji tej między innymi uwzględnia się takie zagadnienia (dane), jak: wyniki dotychczasowych działań; głębokość zadań i szerokość pasów (odcinków) natarcia, obrony; stosowanie broni masowego rażenia (jądrowej); tempo działań; warunki atmosferyczne itp.

Przykład opisowej części przewodniej jednostronnego i dwuszczeblowego ćwiczenia taktycznego z wojskami przedstawia załącznik 10.

W czasie opracowywania myśli przewodniej ćwiczenia, które w całości lub częściowo ma być prowadzone w terenie, autor (główny autor) ćwiczenia powinien przeprowadzić rekonesans rejonu ćwiczenia. Rekonesans ten ma na celu porównanie treści mapy z terenem. Może bowiem zaistnieć konieczność uwzględnienia zmian, które nastąpiły w jego topografii (na przykład wyrąb lasu, nowy układ komunikacyjny, nowe budowle itp.). Należy również umiejscowić w terenie wszystkie elementy planu przeprowadzenia ćwiczenia.

W rekonesansie biorą udział oficerowie wchodzący w skład zespołu autorskiego oraz oficer przewidziany do pełnienia funkcji zastępcy kierownika ćwiczenia do działania strony przeciwnej.

Podczas rekonesansu, konfrontując plan przeprowadzenia ćwiczenia z terenem, należy przede wszystkim rozpoznać:

- rejon i warunki rozmieszczenia wojsk i sztabów w położeniu wyjściowym, w czasie działań bojowych oraz rejon i warunki rozmieszczenia wojsk po zakończeniu ćwiczenia;
- drogi marszu (dowozu i ewakuacji);
- poszczególne rejon i rubieże walki — z rozpatrzeniem ewentualnych wariantów rozegrania zasadniczych sytuacji taktycznych;
- przeszkody wodne i miejsca ich przekraczania (forsowania).

W toku rekonesansu dokonuje się wyboru lotnisk i lądowisk dla samolotów i śmigłowców (w wypadku ich udziału w ćwiczeniu) oraz rozstrzyga zagadnienia związane z pozorowaniem pola walki, dotyczące: zapór chemicznych, rubieży ogniowych, zapór przeciwpancernych, rejonów skażeń promieniotwórczych, rejonów uderzeń broni jądrowej i zniszczeń itp.

Ponadto w wyniku rekonesansu powinny być ustalone: miejsca rozmieszczenia i punkty obserwacyjne sztabu kierownictwa; organizacja łączności kierownictwa ćwiczenia; stan sanitarny terenu (warunki korzystania ze źródeł wody, możliwości kąpieli itp.); warunki bezpieczeństwa i przeciwpożarowe.

Podczas rekonesansu należy wreszcie uzgodnić z miejscowymi organami władzy oraz administracji lasów państwowych sprawę pobytu wojsk i sztabów w określonym rejonie oraz rozwiązać inne problemy wynikłe z aktualnej sytuacji i potrzeb.

Jeśli w czasie rekonesansu (w terenie) okaże się, że nie ma możliwości zrealizowania wszystkich przedsięwzięć przewidywanych w opracowanych dotychczas dokumentach, dokonuje się w nich odpowiednich poprawek, uwzględniając faktyczny stan rzeczy.

2.3.2) Opracowanie założenia taktycznego

Po zatwierdzeniu myśli przewodniej ćwiczenia opracowuje się założenie taktyczne. Ma ono na celu dostarczenie niezbędnych danych wyjściowych o położeniu wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz pozwala ćwiczącym uzmysłwić warunki, w jakich przebiegać będzie organizowanie i prowadzenie walki. Założenie taktyczne stanowi zatem podstawę do przygotowania się szkolenych do ćwiczenia. W niektórych wypadkach (z zasady w ćwiczeniach grupowych) założenie może ponadto zawierać dane niezbędne do powzięcia decyzji związanej z otrzymanym przez szkolenych zadaniem bojowym.

Założenie taktyczne opracowuje się na podstawie planu przeprowadzenia ćwiczenia, a w szczególności na podstawie położenia wyjściowego stron. W ćwiczeniu jednostronnym, założenie wykonuje się dla jednej, a w ćwiczeniu dwustronnym — dla obydwu ćwiczących stron. W ćwiczeniu grupowym mogą być opracowywane założenia do poszczególnych zajęć.

Treść założenia taktycznego zależy od wielu czynników, a głównie od takich, jak: rodzaj ćwiczenia, jego temat oraz czas wręczenia założenia ćwiczącym w stosunku do czasu postawienia zadania. Niemniej jednak we wszystkich wypadkach treść założenia taktycznego powinna w zasadzie uwzględniać dane dotyczące:

- położenia ogólnego wojsk własnych i nieprzyjaciela;
- położenia szczegółowego wojsk własnych i nieprzyjaciela;
- sytuacji rozpoznawczej oraz sytuacji poszczególnych rodzajów wojsk i służb (podawanej również w oddzielnych punktach czy rozdziałach);
- wiadomości uzupełniających (dodatkowych).

Dane dotyczące położenia ogólnego zawierają krótki opis dotychczasowego przebiegu działań wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz aktualnego ich położenia o określonej godzinie. Podaje się je o jeden lub dwa szczeble wyżej od szczebla ćwiczącego. Położenie ogólne stanowi tło, na którym umiejscawia się ćwiczący pododdział (oddział, związek taktyczny), i na którego podstawie prowadzić on będzie dalsze działania zgodnie z postawionym mu zadaniem bojowym.

Położenie szczegółowe dotyczy wojsk szczebla ćwiczącego, a w odniesieniu do wojsk nieprzyjaciela — szczebla równorzędnego z ćwiczącym. Podaje się je z dokładnością o dwa szczeble w dół. Dane zamiesz-

czony w tym rozdziale powinny zawierać opis dotychczasowego przebiegu działań wojsk własnych i nieprzyjaciela, a także opis aktualnego ich położenia.

Sytuacja rozpoznawcza oraz sytuacje poszczególnych rodzajów wojsk i służb opracowywane są w zasadzie przez członków zespołu autorskiego będących specjalistami w tym zakresie. W sytuacjach rodzajów wojsk i służb należy uwzględniać sytuację ogólnowojskową.

Sytuacja rozpoznawcza oraz sytuacje poszczególnych rodzajów wojsk i służb powinny odpowiednio ujmować:

2.3.1. 1. Sytuacja rozpoznawcza:

- dane i wiadomości o nieprzyjacielu;
- skład, położenie (działalność) elementów rozpoznawczych wyższego szczebla działającego na korzyść ćwiczących;
- skład i położenie (działalność) elementów rozpoznawczych ćwiczących.

Na temat informacji dotyczących nieprzyjaciela w założeniu taktycznym odpowiednie zadanie w tym względzie zostało sprecyzowane przez Ministra Obrony Narodowej na odprawie szkoleniowej Kierowniczej Kadry Sił Zbrojnych PRL w dniu 6 listopada 1975 r.: „...przeciwnika należy przy tym doskonale znać zarówno w kategoriach ilościowych, jak też, a może nawet przede wszystkim jakościowych. Wynika stąd praktyczna potrzeba podawania w założeniu do ćwiczeń nie tylko organizacji i ilościowego stanu sprzętu bojowego przeciwnika, ale określania generacji tego sprzętu oraz innych jakościowych aspektów, mających według intencji kierownictwa ćwiczenia odpowiednie znaczenie”.

2.3.2. 2. Sytuacja wojsk raketowych i artylerii:

- informacje o działalności artylerii wyższego szczebla w pasie działania ćwiczącego oddziału (związku taktycznego);
- szczegółowe dane o dotychczasowej działalności pododdziałów (oddziałów) raketowych;
- szczegółowe dane o stanie bojowym wojsk raketowych i artylerii (podając straty określa się liczbę strat bezpowrotnych, a w stosunku do uszkodzonego sprzętu — stopień jego uszkodzenia lub czas potrzebny na dokonanie napraw);
- dane o stanie i dotychczasowej działalności pododdziałów rozpoznania artyleryjskiego;
- dane o wynikach działalności artyleryjskich grup rozpoznawczych (wykryte odcinki skażonego terenu oraz uszkodzenia dróg i mostów, rozpoznane brody itp.);
- informacje o przybyciu (odejściu) pododdziałów artylerii lub rozpoznania artyleryjskiego — z podaniem czasu, miejsca oraz sposobu nawiązania łączności z dowódcami przybywających pododdziałów;
- informacje o dotychczasowym podziale artylerii;
- stan zaopatrzenia pododdziałów w amunicję oraz przydział jej na dzień walki lub konieczny stan tej amunicji po zakończeniu działań;
- sytuację napromienienia i skażeń w pododdziałach;

— czas osiągnięcia gotowości do działań przez poszczególne pododdziały (oddziały) raketowe i artylerii;

— wiadomości przekazane przez szefa artylerii wyższego szczebla, dotyczące między innymi miejsca i czasu pracy stacji balistycznej, sposób, w jaki dotychczas przekazywano komunikaty meteorologiczne itp.

2.3.3.8. Sytuacja wojsk obrony przeciwlotniczej:

— dane o działalności lotnictwa nieprzyjaciela (kierunki działania, rejony uderzeń, stosowane środki, sposób działania itp.);

— dane o działalności wojsk własnych OPL (główny wysiłek osłony, położenie i zadania realizowane przez wojska OPL na korzyść ćwiczących oddziałów (związków taktycznych);

— stan ukompletowania i położenie ćwiczącego oddziału (pododdziału) OPL;

— dane dotyczące współdziałania artylerii przeciwlotniczej z lotnictwem myśliwskim;

— dane dotyczące rozpoznania radiolokacyjnego i powiadamiania;

— dane dodatkowe (inne niezbędne dane) z zakresu OPL.

2.3.4. 4. Sytuacja łączności:

— ogólny charakter i zakres oddziaływania nieprzyjaciela na pracę systemu łączności naszych wojsk;

— stopień aktywności rozpoznania radiowego nieprzyjaciela;

— wykryte urządzenia zakłócające oraz dane charakteryzujące zakres i sposoby prowadzenia przez nieprzyjaciela zakłóceń radiowych;

— oddziaływanie grup rozpoznawczo-dywersyjnych nieprzyjaciela na urządzenia sił i środków łączności;

— stopień zagrożenia węzłów łączności stanowisk dowodzenia uderzeniami bronią masowego rażenia;

— zadania wykonywane przez pododdziały łączności oraz rejony rozmieszczenia tych pododdziałów;

— stan pododdziałów łączności (pod względem osobowym, sprzętowym i materiałowym);

— potrzeby remontowe sprzętu łączności i możliwości w tym zakresie warsztatów naprawczych łączności;

— organizację łączności z przełożonym dowódcą i sztabem oraz łączności z podwładnymi;

— przerwy występujące w pracy łączności;

— ograniczenia w pracy środków łączności;

— stopień obciążenia eksploatacyjnego systemu łączności;

— niedociągnięcia w zakresie wykorzystania środków i kanałów łączności przez dowódców i oficerów sztabów;

— informacje dotyczące danych techniczno-eksploatacyjnych systemu łączności;

— dane z rozpoznania terenu (rejony dogodne do rozwinięcia węzłów łączności, istnienie miejscowych urządzeń i linii łączności, zdobyty sprzęt łączności);

- dane dotyczące etatów ćwiczebnych pododdziałów łączności;
- dodatkowe uzupełnienie sił i środków łączności;
- rozmieszczenie punktów dowodzenia związków operacyjnych i taktycznych, oddziałów lub pododdziałów występujących w ćwiczeniu;
- informacje dotyczące działania czynnego systemu łączności w czasie ćwiczenia;
- inne dodatkowe dane niezbędne do rozwiązania określonych celów szkoleniowych z punktu widzenia potrzeb łączności.

2.3.5.5. Sytuacja inżynierska:

- dane o składzie i położeniu wojsk inżynierskich;
- dane o działalności wojsk w zakresie realizacji przedsięwzięć inżynierskich mających na celu umocnienie terenu (rejonu rozbudowy fortyfikacyjnej, system zapór i niszczeń itp.);
- charakterystykę techniczną nowo wprowadzonego do wyposażenia sprzętu i środków inżynierskich;
- zadania i prace inżynierskie wykonywane na korzyść ćwiczących wojsk przez szczebel nadrzędny lub inne formy udzielania pomocy ćwiczącym, z podaniem liczby i rodzaju pododdziałów (oddziałów), rejonów i terminów przybycia tych pododdziałów oraz czasu ich odesłania po wykonaniu zadań;
- dotychczasową działalność i aktualne położenie elementów ugrupowania bojowego wojsk inżynierskich, stan ich ukompletowania (stan osobowy i sprzęt) oraz czas gotowości do wykonania zadania;
- stan zakładanego w ćwiczeniu zaopatrzenia ćwiczących pododdziałów (oddziałów) w środki i materiały inżynierskie oraz wielkość dodatkowego przydziału tych środków przez szczebel nadrzędny, z podaniem rejonów i terminów ich dostarczenia lub odebrania;
- charakterystykę techniczną nowego sprzętu inżynierskiego;
- dane dodatkowe (organizacja i wyposażenie pododdziałów i oddziałów wzmocnienia, dane taktyczno-techniczne urządzeń i obiektów komunikacyjnych lub obronnych nieprzyjaciela, a także dane o terenie, terminy składania meldunków o gotowości do działań lub o wykonaniu zadań).

2.3.6.6. Sytuacja chemiczna:

- zwięzłe dane o stanie broni masowego rażenia w działaniach dotychczasowych i przewidywanych;
- krótką charakterystykę sytuacji powstałej w rezultacie użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia;
- dane o przygotowaniu nieprzyjaciela do ćwiczeń w warunkach użycia broni masowego rażenia oraz jego zaopatrzenie w sprzęt i materiały chemiczne;
- inne dane dotyczące broni masowego rażenia;
- stopień wyszkolenia wojsk w zakresie ochrony przed skażeniami oraz sposoby działań wojsk w warunkach skażeń;
- stan wyszkolenia i gotowości do działań pododdziałów chemicznych oraz sposoby wykorzystania wojsk chemicznych w przewidywanych działaniach;

— stan zaopatrzenia wojsk w sprzęt i materiały chemiczne, wysokość zapasów ruchomych i ich urzutowanie oraz sposób i kolejność zaopatrywania wojsk w sprzęt i materiały chemiczne na różnych etapach działań;

— zadania, sposoby, siły i środki do prowadzenia rozpoznania skażeń;

— organizację zabiegów specjalnych i sanitarnych, sposoby, siły i środki do prowadzenia tych zabiegów na różnych etapach działań oraz przewidywane rejony wykonania tych zabiegów;

— planowane punkty zbiórki skażonego umundurowania (oporządzenia);

— dane dodatkowe (zadania wykonywane na korzyść wojsk siłami i środkami przełożonego, na przykład: rozpoznawanie skażeń, likwidowanie skażeń itp. oraz inne zadania, które należy wykonać zgodnie z zarządzeniami przełożonego, między innymi: rozpoznawanie skażeń, rubieży wprowadzania do walki drugich rzutów, warunki meteorologiczne i meldunki).

3.7 7. Sytuacja lotnicza.¹² 13

— działalność lotnictwa nieprzyjaciela;

— działalność lotnictwa na korzyść ćwiczącej dywizji;

— zadania dla dywizyjnej eskadry śmigłowców;

— dane z rozpoznania powietrznego;

— inne niezbędne dane.

3.8 8. Sytuacja tyłowa:

— rejony rozmieszczenia oddziałów i pododdziałów tyłowych szczebla ćwiczącego i wyższego;

— stopień ukończenia i stan techniczny transportu w pododdziałach tyłowych;

— stan środków materiałowych (według zasadniczych ich rodzajów) przy sprzęcie i transporcie ćwiczącego oddziału (związku taktycznego);

— stan techniczny sprzętu bojowego (zakres przebiegu międzyremontowego, rozmieszczenie środków remontowych, liczba i rodzaje remontów, przydział środków remontowych);

— stan sanitarny (ilość i struktura strat sanitarnych, stan zapewnienia punktów medycznych), możliwości w zakresie przebiegu transportu sanitarnego oraz przydział sił i środków medycznych;

— limit zużycia zasadniczych środków zaopatrzenia przeznaczonych na pierwszy dzień walki, a w zależności od potrzeb — i na dalsze dni walki;

— dane dodatkowe — o stanie dróg, rejonach działania grup dywersyjnych nieprzyjaciela, awizowanych transportach samochodowych lub kolejowych i inne.

W części założenia dotyczącej wiadomości uzupełniających podaje się te informacje, których ze względu na ich treść nie można było ująć w poprzednich rozdziałach założenia, a które mają bezpośredni wpływ na właściwą ocenę położenia. Mogą to być na przykład dane dotyczące: terminów pracy przełożonego z podwładnymi (kierownika ćwiczenia z cwi-

134 Sytuacja ta dotyczy tylko ćwiczeń, w których działa lotnictwo.

czącymi dowódcami), charakteru terenu, prognozy pogody i inne. Ze względu na konieczność przestrzegania zasady realizmu dane te powinny odpowiadać faktycznym warunkom.

Problem zamieszczenia w założeniu taktycznym zadań bojowych jest rozwiązywany w różny sposób. Uzależnione to jest przede wszystkim od sposobu rozpoczęcia ćwiczenia. Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się od postawienia zadania ćwiczącym, a założenie zamierza się im wydać kilka godzin lub kilka dni wcześniej (w celu wprowadzenia w sytuację), to zadania nie podaje się. W przeciwnym wypadku, zwłaszcza, jeżeli zamierza się postawić ćwiczącym zadanie orientujące ich równocześnie w położeniu wojsk, w założeniu podaje się zadania bojowe. Charakterystyczne pod tym względem jest ćwiczenie grupowe, którego pierwsze zajęcie rozpoczyna się z reguły od analizy otrzymanego zadania. W tym wypadku, szkoleni, aby móc właściwie przygotować się do zajęcia, powinni zawnazu, a więc w założeniu taktycznym, otrzymać zadania bojowe.

W każdym założeniu taktycznym informuje się ponadto ćwiczących o zakresie pracy do wykonania. Między innymi określa się, w jakiej roli (tylko w ćwiczeniu grupowym) szkoleni mają wystąpić i co muszą wykonać w celu przygotowania się do ćwiczenia (zajęcia), a także wyznacza termin meldowania się w celu otrzymania zadania oraz podaje inne dane, w zależności od potrzeb. W razie konieczności w tym rozdziale założenia taktycznego można również zalecić odpowiednią literaturę do przestudiowania.

Wariant części tekstowej założenia taktycznego przedstawia zał. 11.

W celu skrócenia treści właściwego założenia taktycznego, a zwłaszcza rozdziału dotyczącego położenia szczegółowego wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz dla lepszego przedstawienia sytuacji taktycznej opracowuje się do każdego założenia szkic położenia wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu o określonej godzinie. Załączniki do założenia stanowią także arkusz identyfikacji nieprzyjaciela oraz różnego rodzaju tabele i zestawienia dotyczące najczęściej stanu ilościowego i organizacji wojsk, dyslokacji punktów zaopatrzenia, ewakuacji medycznej itp.

Szkic położenia wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu z określonej godzinie jest podstawowym załącznikiem do założenia. Na szkic ten wrysowuje się położenie wojsk własnych i nieprzyjaciela takie, jakie ono było przed rozpoczęciem działań. Położenie wrysowuje się bez zadań. Dane o nieprzyjacielu powinny być przedstawione tak, aby ćwiczący musieli sami ocenić skład, ugrupowanie przeciwnika i jego zamiar. Dane te podaje się w sposób zaszyfrowany, pokazując na przykład niektóre tylko elementy ugrupowania bojowego, oznaczenia jeńców lub rannych (z numeracją jednostek), niektóre środki ogniowe, wykryte radiostacje, stwierdzony przez lotnictwo ruch wojsk (oznaczenie kolumn piechoty, czołgów lub artylerii itp.). Dane mogą być sprzeczne, co zmusi ćwiczących do wykorzystywania różnych źródeł rozpoznania oraz przeprowadzenia wszechstronnej i szczegółowej oceny nieprzyjaciela. Stosunkowo najwięcej danych i stosunkowo najdokładniej przedstawionych powinno dotyczyć rubieży styczności z przeciwnikiem, natomiast mniej danych —

głębi obrony nieprzyjaciela itp. Wskazane jest również, aby ważniejsze dane zamieszczone na szkicu-(szczególnie w głębi obrony nieprzyjaciela) były oznaczone symbolem wskazującym na źródło uzyskania danej wiadomości oraz podane ze szczegółowością odpowiadającą rzeczywistej ich znajomości.

Szkic położenia wojsk własnych i wiadomości o nieprzyjacielu opracowuje się na podstawie położenia wyjściowego stron. Wariant takiego szkicu przedstawiono w załączniku ⁴³⁾ (do założenia taktycznego).

24 d) Opracowanie planu przebiegu ćwiczenia

Plan ten jest dokumentem określającym sposób przeprowadzenia ćwiczenia oraz związane z tym czynności aparatu kierowniczego (szkołących) i ćwiczących (szkolonych); stanowi on podstawę przeprowadzenia ćwiczenia. Może on być sporządzony graficznie na mapie (por. załącznik 8), bądź pisemnie w formie tabeli (por. załącznik 12).

516

Plan opracowany w formie graficznej odpowiada bardziej potrzebom ćwiczeń realizowanych na niższych szczeblach (kompania, batalion, pułk), a w szczególności ćwiczeń taktycznych z wojskami prowadzonych na tych szczeblach dowodzenia. Forma tabelaryczna jest odpowiedniejsza dla wyższych (następnych) szczebli dowodzenia i ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

Bez względu na formę opracowania planu, jego główną treść stanowią zagadnienia szkoleniowe, działania stron i czynności aparatu kierowniczego-rozjemczego.

Zagadnienia szkoleniowe są punktem wyjścia do sporządzenia każdego planu przeprowadzenia ćwiczenia. Stanowią one podstawę do wypełnienia wszystkich innych rubryk planu.

Działania stron są zawarte w dwóch rubrykach planu przeprowadzenia ćwiczenia: „działanie nieprzyjaciela” (działanie „Zachodnich”) oraz „działanie wojsk własnych” (działanie „Wschodnich”). W rubrykach tych przedstawia się sytuacje taktyczne zgodne z czasem operacyjnym, stosownie do zagadnień szkoleniowych i czasu ich przerabiania lub występowania. Sytuacje podaje się tylko takie, które powstały na skutek dotychczasowej działalności obydwu stron. Działania ich muszą być zgodne z celami i zagadnieniami szkoleniowymi. Dane zawarte w rubryce „działania stron” stanowią także punkt wyjścia i podstawę czynności aparatu kierowniczego.

nr str. 33

W rubrykę planu: „czynności aparatu kierowniczego” wpisuje się propozycje co do działalności poszczególnych osób kierownictwa ćwiczenia. Czynności ujmuje się w czasie i przestrzeni zgodnie z przerabianymi zagadnieniami szkoleniowymi oraz przewidywaniami określonego działania ćwiczących stron.

Plan przebiegu ćwiczenia jednoszczeblowego i jednostronnego cha-

⁴³⁾ Instrukcja cytowana nie przewiduje opracowania takiego dokumentu, dlatego też uważa się, że może on być opracowany w razie potrzeby i to na wyższych szczeblach

rakteryzuje opracowanie w ogólnym zakresie wariantów działania ćwiczących i możliwie dokładne opracowanie działań szczebli umownych (przełożeni, podwładni, sąsiedzi, nieprzyjaciel itp.).

Plan przebiegu ćwiczenia dwustronnego i wieloszczęblowego może podawać jedynie ogólne dane o położeniu i działaniu wojsk.

W dwustronnych ćwiczeniach taktycznych z wojskami, a nawet w dowódczo-sztabowych, gdzie nie zakłada się z góry powodzenia któregoś ze stron, wskazane jest opracowywanie dwóch wariantów planu przebiegu ćwiczenia. Jeden z nich przewidywałby rozwój wydarzeń w razie uzyskania powodzenia przez jedną ze stron, a drugi — w razie uzyskania powodzenia przez drugą stronę.

Żaden plan przebiegu ćwiczenia dowódczo-sztabowego i plan przebiegu ćwiczenia z wojskami nie powinien zawierać propozycji rozwiązań (decyzji). Może on jedynie określać główne przedsięwzięcia aparatu kierowniczego-rozjemczego i ćwiczących (nie dotyczy to ćwiczeń rodzajów wojsk i służb oraz ćwiczeń taktyczno-specjalnych).

Oprócz planu opracowanego przez autora ćwiczenia (zespół autorski) poszczególni szefowie rodzajów wojsk i służb mogą opracować „Plany działania rodzajów wojsk i służb”, na przykład plan działania wojsk raketowych i artylerii lub wojsk inżynierskich itp. Wykonanie takich planów pozwala wyeksponować specyfikę działania tych rodzajów wojsk i służb.

Plan przebiegu ćwiczenia uzupełnia się różnymi załącznikami. Mogą to być rozkazy i zarządzenia bojowe wręczone ćwiczącym w czasie prowadzenia ćwiczenia, plan podawania wiadomości, plan łączności kierownictwa ćwiczenia, plan pozorowania przeciwnika (w ćwiczeniach z wojskami), plan podawania wiadomości o zużyciu środków materiałowych i stratach w ludziach i sprzęcie, plan strzelań amunicją bojową, schemat sytuacji tarczowej (tylko w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową) — załączniki 17 i 18), plan omówienia ćwiczenia i szereg innych dokumentów niezbędnych do właściwego kierowania ćwiczeniem.¹⁴

Rozkazy i zarządzenia, które stanowią załączniki do planu przebiegu ćwiczenia i mają być wręczone (wydawane) ćwiczącym w toku prowadzenia ćwiczenia (podczas prowadzonych działań), opracowuje się z góry. Treść tych dokumentów powinna być ogólna, wynikać z planowanego przebiegu ćwiczenia oraz uwzględniać nowe zadania na tle wynikłych (założonych) sytuacji taktycznych.

Plan podawania wiadomości znajduje w zasady zastosowanie w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych. Na podstawie tego dokumentu rozjemcy podają ćwiczącym wiadomości o działaniu wojsk własnych i nieprzyjaciela. Plan powinien zawierać tylko takie dane, których ze względu na brak możliwości szkoleni (ćwiczący) nie mogą uzyskać w toku działań, a które w realnych warunkach pola walki napływałyby z różnych źródeł rozpoznania (od przełożonych i podwładnych). Dane przeznaczone do podawania ćwiczącym układa się systematycznie, zgodnie z przewidy-

¹⁴ Instrukcja... Dzieło cyt. str. 4.

wanym rozwojem działań. W planie sygnalizuje się także źródła uzyskania danych.

Plan łączności kierownictwa ćwiczenia opracowuje się we wszystkich ćwiczeniach (oprócz grupowych). Składa się on z kilku lub kilkunastu dokumentów ujmujących zagadnienia z zakresu organizowania łączności kierownictwa z ćwiczącymi dowódcami i sztabami oraz rozjemcami i elementami pozoracji pola walki, a także dane dotyczące eksploatacji sprzętu łączności, których uwzględnienie zapewnia prawidłową pracę i wykorzystanie tej łączności.

W zależności od stosowanych środków łączności, szczebla i zakresu ćwiczenia wykonuje się następujące dokumenty łączności czynnej:

- schemat łączności radiowej wraz z rozliczeniem środków radiowych (bezpośrednio na tym schemacie lub w oddzielnej tabeli ujmuje się dane dotyczące pracy poszczególnych sieci i kierunków radiowych);
- schemat łączności radioliniowej (z wykazaniem danych eksploatacyjnych) i przewodowej wraz z rozliczeniem środków;
- dane do pracy łączności radiotelefonicznej (mogą być one również ujęte w jednym z wyżej podanych schematów);
- tabelę kryptonimów stacji telefonicznych (telegraficznych) i tabelę sygnałów rozpoznawczych osób funkcyjnych, które powinny być zgodne z identycznymi dokumentami wydanymi ćwiczącym dowódcem (sztabom).

W wyszczególnionych schematach uwzględnia się również te wszystkie relacje łączności kierownictwa, do których ćwiczący dowódcy i sztaby włączają swoje środki.

Plan pozorowania przeciwnika jest zasadniczym dokumentem, na którym opiera się kierownik ćwiczenia kierując pozoracją.

Podstawę do opracowania planu pozorowania przeciwnika stanowią: wytyczne kierownika ćwiczenia, plan przeprowadzenia i plan przebiegu ćwiczenia, limit przydzielonych sił i środków pozoracji oraz wyniki przeprowadzonego rekonesansu rejonu ćwiczenia.

Plan pozorowania przeciwnika powinien w pełni i ściśle uwzględnić koncepcję taktyczno-metodyczną ćwiczenia, aktualną organizację, uzbrojenie i zasady działania ewentualnego przeciwnika oraz umożliwić stworzenie sytuacji pozwalających na prowadzenie rozpoznania przez ćwiczące pododdziały (oddziały), a także na określenie położenia (współrzędnych) pozorowanych celów, ich rodzaju i charakteru działania. W każdym planie pozorowania przeciwnika należy obowiązkowo odzwierciedlić:

- skład i zadania sił pozoracji;
- rozmieszczenie celów, charakter ich działalności i rozbudowy inżynierskiej oraz stopień zamaskowania;
- współrzędne celów (dla potrzeb oddziałów raket i artylerii);
- sposób oznaczania i pozorowania celów;
- system łączności pozoracji pola walki;
- sygnały.

W planie pozorowania przeciwnika ustala się ponadto szczegółowe zadania dla poszczególnych grup pozoracji i wyznacza orientacyjny czas ich wykonania. Plan opracowuje się w zasadzie na mapie wraz z odpowiednią częścią opisową w postaci wskazówek organizacyjno-technicznych itp. Może on być także sporządzony tylko w formie opisowej.

Jeżeli plan pozorowania przeciwnika opracowuje się tylko na mapie, to wrysowuje się na nią:

- pozorowane elementy terenowe (pozycje, rubieże, punkty oporu, obiekty pozoracji, ich numerację lub kryptonimy);
- pozorowane wojska nieprzyjaciela;
- pododdziały pozorujące działanie wojsk własnych wyższego szczebla i sąsiadów;
- trasy przesuwania się (manewru) pododdziałów (grup) pozoracji;
- rejony zbiorów pododdziałów (grup) pozoracji po wykonaniu zadania na określonych rubieżach;
- tabelę sygnałów dowodzenia, schemat organizacji łączności oraz zestawienia dotyczące zużycia środków i materiałów, a także czasu pozorowania poszczególnych obiektów;
- system ochrony rejonów lub obiektów pozoracji.

Natomiast plan pozorowania przeciwnika opracowany w formie opisowej (tabelarycznej) podaje dane organizacyjno-techniczne dotyczące pozorowania oraz liczby porządkowe lub kryptonimy obiektów pozoracji, sposób pozorowania, siły i środki pozoracji, czas pozorowania, a także sygnały wywołania pozoracji i zaprzestania pozorowania.

Plan pozorowania przeciwnika opracowuje zastępca kierownika ćwiczenia do działania strony przeciwnej lub autor ćwiczenia (zespół autor-ski) z udziałem oficerów rodzajów wojsk i służb oraz wojsk specjalnych, których pododdziały będą bezpośrednio uczestniczyły w pozorowaniu pola walki. Plan pozorowania zatwierdza kierownik ćwiczenia. Wariant planu pozorowania przeciwnika w batalionowym ćwiczeniu taktycznym ilustruje załącznik 13, a w pułkowym ćwiczeniu ilustruje załącznik 14.

Na podstawie opracowanego planu pozorowania przeciwnika wykonuje się wyciągi dla poszczególnych dowódców grup (lub obiektów) pozoracji. Na bazie tych wyciągów prowadzi się szkolenie (trening) sił wyznaczonych rozkazem kierownika ćwiczenia do pozorowania pola walki. W wypadku gdy ćwiczenie (jego część) jest prowadzone na terenie poligonu, sporządza się ponadto na podstawie planu pozorowania zapotrzebowanie na makiety. Zgodnie z tym zapotrzebowaniem komenda poligonu ustawia je w określonych miejscach.

Plan podawania wiadomości o zużyciu środków materiałowych i stratach w ludziach i sprzęcie jest dokumentem ułatwiającym rozjemcom stwarzanie na bieżąco odpowiednich sytuacji w kolejnych dniach ćwiczenia. Podawane w planie dane, fakty lub zdarzenia powinny wynikać z konkretnych decyzji dowódców przeciwstawnych stron i działań wojsk.

Plan omówienia ćwiczenia sporządza się zawczasu. Ustala się w nim

Plan struktury ćwiczenia, bojowy
i schemat syt. bojowy, które
opracow. się wst. do obim. plan. strukt.
am. boj. rozpozn. Dohm. ty omówienia

osoby biorące udział w omówieniu, problemy przewidywane do omówienia oraz czas trwania poszczególnych wystąpień.

W ćwiczeniach grupowych dokumentem, na którego podstawie szkoła prowadzi poszczególne zajęcia ćwiczenia grupowego jest „opracowanie metodyczne”. Dokument ten ilustruje załącznik 15. W opracowaniu tym powinno się podawać:

- temat zajęcia;
- cel zajęcia;
- czas trwania zajęcia;
- zagadnienia szkoleniowe i podział czasu na przerobienie (opracowanie) poszczególnych zagadnień;
- pomoce naukowe;
- wskazówki organizacyjno-metodyczne;
- przebieg zajęcia.

Podstawę do sporządzenia opracowania metodycznego stanowi struktura ćwiczenia (zał. 9). Autorowi ćwiczenia (zespołowi autorskiemu) pozostają zatem do ustalenia tylko te zagadnienia, które należałoby przerobić na poszczególnych zajęciach oraz wskazówki organizacyjno-metodyczne. Musi on również podać pomoce naukowe niezbędne do przeprowadzenia każdego zajęcia.

We wskazówkach organizacyjno-metodycznych wymienia się zwykle czynności, wykonywane przez szkolącego i szkolonego przed każdym kolejnym zajęciem, a ponadto podaje się najistotniejsze zagadnienia natury metodycznej, które nie powinny ująć uwagi prowadzącego zajęcia i które mają wpływ na przebieg całego zajęcia.

Najistotniejszą częścią opracowania metodycznego jest rozdział pod nazwą: „Przebieg zajęcia”. W rozdziale tym ustala się strukturę całego zajęcia i sposób jego przeprowadzenia oraz podaje plan i sposób przerabiania kolejnych zagadnień szkoleniowych, a także — w odróżnieniu od dokumentów tego rodzaju dotyczących wszystkich pozostałych ćwiczeń — proponowane rozwiązanie. Treść rozdziału należy dostosować do tematu i celu zarówno całego ćwiczenia, jak też każdego z jego zajęć.

Autor ćwiczenia dość szczegółowo opisuje wszystkie czynności kierownika szkolenia, jego przewidywane postępowanie i spodziewane odpowiedzi szkolonych.

Proponowane rozwiązanie ujęte w opracowaniu metodycznym traktuje się jako jeden z wariantów możliwych do przyjęcia.

Jeżeli ćwiczenie grupowe ma obejmować tematykę prowadzenia walki, to podstawowym załącznikiem do opracowania metodycznego jest mapa dynamiki walki (por. załącznik 16). Mapę dynamiki walki traktuje się wtedy jako dokument, na którego podstawie prowadzi się poszczególne zajęcia.

Podstawą do opracowania mapy dynamiki walki jest plan przeprowadzenia ćwiczenia, a w szczególności taki jego element, jak zarys dynamiki walki. Samo wykonanie tej mapy polega na ustaleniu i dokładnym wrysowaniu na nią poszczególnych sytuacji wynikających z położenia oraz charakteru działań wojsk własnych i nieprzyjaciela, rozpa-

2,3
ktoś
opr.
dole
do d
p
dec.
stron
(22 str.)

13

re Skon list

trywanych w czasie i przestrzeni z dokładnością o dwa szczeble w dół od szczebla ćwiczącego.

Mapa dynamiki walki stanowi podstawę do opracowania założeń i szkiców wręczanych szkolonym przed zajęciami lub w czasie trwania zajęć z zakresu prowadzenia działań bojowych.

Należy podkreślić, że przedstawionych zasad opracowywania ćwiczeń taktycznych nie można uznać za szablonowe. Opracowując ćwiczenie trzeba w każdym wypadku uwzględniać konkretne warunki i wymagania oraz odpowiednio dostosowywać do nich formę, treść i liczbę wykonywanych dokumentów.

ROZDZIAŁ III

ORGANIZOWANIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Organizowanie ćwiczeń — to realizowanie ogółu niezmiernie złożonych przedsięwzięć umożliwiających właściwe rozpoczęcie i prowadzenie ćwiczenia. Dokumentację dotyczącą organizowania ćwiczenia przygotowuje zazwyczaj jego autor (zespół autorski), natomiast niezbędne przedsięwzięcia organizacyjne wykonuje najczęściej dowództwo (sztab), które kieruje później prowadzeniem ćwiczenia.

Zakres pracy organizatorów ćwiczenia taktycznego będzie w każdym wypadku zależał od jego rodzaju i szczebla, rozmachu, celów szkoleniowych, możliwości materiałowych i szeregu innych czynników. Przygotowanie ćwiczenia powinno się odbywać pod kątem zapewnienia sprawnego zrealizowania całokształtu przedsięwzięć z nim związanych w warunkach możliwie zbliżonych do warunków współczesnych działań bojowych oraz osiągnięcia maksymalnych efektów szkoleniowych.

Do zasadniczych przedsięwzięć z zakresu organizowania wszelkich ćwiczeń taktycznych, a zwłaszcza ćwiczeń szkieletowych i ćwiczeń z wojskami należy zaliczyć:

- opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia;
- urządzenie rejonu ćwiczenia;
- organizowanie zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego ćwiczenia;
- organizowanie łączności aparatu kierowniczego;
- przygotowanie do ćwiczenia aparatu kierowniczego;
- przygotowanie pododdziału pozorowania nieprzyjaciela;
- przygotowanie szkolenych do ćwiczenia.

W ćwiczeniach na mapach i grach wojennych nie przygotowuje się rejonu ćwiczenia. Nie występuje w nich również pozoracja pola walki. Co się zaś tyczy ćwiczeń grupowych, to ich organizowanie prowadzi się w zasadzie do podania z góry do wiadomości ćwiczących założeń taktycznych i zrealizowania przedsięwzięć przygotowawczo-zabezpieczających (przygotowanie miejsca ćwiczenia, ewentualnie środków łączności, transportowych itd.).

Kolejność prac z zakresu organizowania ćwiczenia zależy przede wszystkim od konkretnych warunków, w których przygotowuje się ćwiczenie. Ponadto szereg czynności wykonuje się równolegle.

*dowódca o jeden numer więcej od
najwyższego dowódcy i dowódca ćwiczący*

Organizator ćwiczenia — a jest nim najczęściej przełożony dowódca ćwiczącego szczebla wraz ze swoim sztabem — pełni zazwyczaj funkcję kierownika ćwiczenia.

Dowódca odpowiedzialny za zorganizowanie ćwiczenia powinien mieć na uwadze szereg czynników wywierających bezpośredni wpływ na przygotowanie i prowadzenie ćwiczenia, zwłaszcza zaś powinien uwzględnić poziom wyszkolenia taktycznego ćwiczących, ich kwalifikacje fachowo-wojskowe oraz ich potrzeby pod względem nauczania.

1. Opracowanie rozkazu dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia

Rozkaz dowódcy wydawany jest w celu uprawomocnienia wszystkich poczynań związanych z organizowaniem i prowadzeniem ćwiczenia. Opracowuje się go dopiero po opracowaniu planu przeprowadzenia ćwiczenia oraz po rozstrzygnięciu podstawowych lub wszystkich problemów organizacyjnych. W takim rozumieniu treść rozkazu dowódcy zależy od tego, jakie sprawy związane z przygotowaniem ćwiczenia zostały rozstrzygnięte do czasu jego wydania.

Jeśli rozkaz ukazuje się po rozstrzygnięciu tylko podstawowych problemów organizacyjnych, to wówczas jego treść będzie ogólniejsza i może zobowiązywać poszczególnych wykonawców do wydania dodatkowych zarządzeń.

Natomiast w wypadku rozstrzygnięcia wszystkich zagadnień organizacyjnych rozkaz musi zawierać szczegółowe wytyczne dla wykonawców. Na przykład jeżeli określono potrzeby transportu i jego rodzaj, sposób zaopatrywania go w materiały pędne i smary oraz ustalono skład, kiedy i dokąd ma ten transport przybyć oraz do czyjej jest dyspozycji, to wszystkie te zagadnienia umieszcza się w rozkazie.

W praktyce najczęściej stosuje się drugi wariant opracowywania rozkazu dowódcy. Wówczas bowiem istnieje tylko jeden dokument, ewentualnie z załącznikami, w których wyraźnie sprecyzowane są zadania aparatu kierowniczego, ćwiczących oraz wszystkich osób i pododdziałów (oddziałów) mających zapewnić sprawne przeprowadzenie danego ćwiczenia.

Niezależnie od zastosowanego wariantu rozkaz dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia odpowiednio do rodzaju ćwiczenia może określać:

- temat ćwiczenia, termin i miejsce (rejon) jego przeprowadzenia;
- rodzaj ćwiczenia;
- skład kierownictwa ćwiczenia;
- skład ćwiczących (wojsk, dowództw, sztabów);
- skład elementów pozoracji oraz wszystkie sprawy związane z jej działaniem na polu walki;
- przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia partyjno-politycznego, materiałowego, komunikacyjnego, technicznego i medycznego oraz

*Dotyczy osłonięcia wyharuje, że opowies
Najpierw wymienione rozkazanie zainstalacji w instalacji
możliwie doświadczenia mierzona doświadczenia postać;*

bezpieczeństwa, a także ochrony tajemnicy wojskowej (tajnego dowo-
dzenia);

- sposoby zapobiegania stratom i szkodom;
- skład, czas i miejsce przybycia środków wzmocnienia i wsparcia biorących udział w ćwiczeniu;
- (X) — przedsięwzięcia mające na celu zapewnienie przygotowania się do ćwiczenia aparatu kierowniczego, ewentualnie ćwiczących (dotyczy to pobierania map, odbycia odpraw, instruktaży itp.), a także termin i zakres sprawdzianu dopuszczenia do ćwiczeń;
- umowna nazwa ćwiczących stron;
- ubiór i oznakowanie (ćwiczących, kierownictwa ćwiczenia, elementów pozoracji pola walki);
- przedsięwzięcia mające na celu utrzymanie gotowości bojowej;
- czas osiągnięcia gotowości do ćwiczenia.
- limity zużycia kilometrów i motogodzin, materiałów pędnych i smarów, amunicji, środków pozorowania i innych materiałów.

W rozkazie podaje się również osoby odpowiedzialne za wykonanie poszczególnych czynności.

Wiele z wymienionych zagadnień można ująć w załącznikach do rozkazu (skład aparatu kierowniczego, przydział środków transportu itp.).

W wypadku gdy ćwiczenie ma być poprzedzone sprawdzianem gotowości bojowej i ćwiczący nie mogą znać tematu, terminu oraz rejonu ćwiczenia, żadnych danych nie podaje się w rozkazie lub rozkazowi nie wydaje się ćwiczącym w ogóle.

Rozkaz należy dostarczyć wszystkim zainteresowanym w terminie zapewniającym możliwość wykonania nakazanych przedsięwzięć.

2. Urządzenie rejonu ćwiczenia

Rejon ćwiczenia urządza się wyłącznie w ćwiczeniach taktycznych z wojskami. Rejon ten powinien odpowiadać takim warunkom, które pozwoliłyby na rozegranie wszystkich planowanych sytuacji taktycznych i aby zapewniły tym sytuacjom maksymalne zbliżenie do warunków rzeczywistego pola walki.

Odpowiedzialność za urządzenie rejonu ćwiczenia ponosi kierownik pozoracji pola walki. Szczegóły dotyczące sposobu przygotowania rejonu ćwiczenia ustala się w czasie rekonesansu.

Urządzenie rejonu ćwiczenia w zależności od tematu i potrzeb może obejmować rozbudowę inżynieryjną, ustawienie makiet pozorujących ugrupowanie nieprzyjaciela, budowę schronów dla tarczowych i pozoracji, ustawienie dozorów świetlnych, ustawienie fugasów i innych środków pozorujących wybuchy. Pożądane jest, aby w rejonie ćwiczeń znajdowały się ślady walki w postaci rozbitych (wraków) czołgów, samochodów, samolotów, zniszczonych mostów i dróg, leje od bomb, pocisków.

o charakterze pracy. ce. str. 24. 07.

Wszystkie te prace należy wykonywać jedynie na poligonach lub

placach ćwiczeń w celu wykluczenia strat w gospodarce leśnej i rolnej. Ponadto powinny być one wykonywane tylko wówczas, gdy jest to niezbędne dla potrzeb kierownictwa ćwiczenia. Niedopuszczalne jest wykonywanie prac na rzecz ćwiczących sztabów i wojsk.

Urządzenie rejonu ćwiczenia powinno być zakończone przed rozpoczęciem szkolenia prowadzonego w terenie z aparatem kierowniczo-~~rozjemczym~~ i pododdziałami pozoracji pola walki (tarczowymi w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową).

3. Organizowanie zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego ćwiczenia

Organizowanie zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego jest zagadnieniem złożonym i bardzo pracochłonnym. Wymaga ono zaangażowania wielu ludzi z różnych specjalności do wykonania określonych prac. Za organizowanie tego zabezpieczenia, oprócz dowódcy i szefa sztabu, są odpowiedzialni przede wszystkim kwatermistrz, zastępca dowódcy do spraw technicznych oraz szefowie rodzajów wojsk i służb.

Podstawę do organizowania zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego stanowią rozkazy i zarządzenia dowódcy organizującego ćwiczenie. Organizator ćwiczenia zobowiązany jest do ustalenia konkretnych potrzeb i źródeł zaspokojenia tych potrzeb. Kierując się tymi ustaleniami służby kwatermistrzowskie i techniczne przygotowują sprzęt i niezbędne środki materiałowe.

Organizowanie zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego ćwiczenia należy rozpatrywać w dwóch aspektach.

Z jednej strony obejmuje ono przygotowanie niezbędnych danych, które będą stanowiły dla ćwiczących podstawę do organizowania tego zabezpieczenia w ćwiczeniu i będą one częścią składową dokumentacji do ćwiczenia. Aspekt ten występuje w jednakowej mierze w każdym rodzaju ćwiczenia, z tym, że w ćwiczeniach taktycznych z wojskami (aby uniknąć sztuczności) przy opracowywaniu założeń organizacyjnych należy brać pod uwagę stan faktyczny wszelkiego rodzaju sprzętu i tego wszystkiego, co składa się na zabezpieczenie techniczne i materiałowe działań bojowych.

Z drugiej strony organizowanie zabezpieczenia technicznego i materiałowego polega na przygotowaniu niezbędnego sprzętu i środków materiałowych dla potrzeb aparatu kierowniczo-~~rozjemczego~~.

W praktycznej działalności organizatorzy ćwiczeń mogą napotkać na szereg różnych trudności związanych z lokalizacją, wyposażeniem i ukompletowaniem jednostek oraz ograniczeniem środków materiałowych i szeregiem innych trudności w zależności od konkretnych warunków. W związku z tym w rozwiązywaniu poszczególnych problemów w zakresie faktycznego i realnego zabezpieczenia materiałowego, technicznego i medycznego, a w szczególności w ćwiczeniach taktycznych

z wojskami — muszą być uwzględnione konkretne faktycznie istniejące warunki.

Nie wskazane jest, bez uzasadnionych przyczyn, wykorzystywanie dla zabezpieczenia technicznego, materiałowego i medycznego dla potrzeb kierownictwa i rozjemców — sił i środków z oddziałów (związków taktycznych) szkolonych. Zabieranie bowiem szkolonym ludzi, transportu, środków łączności i innego sprzętu uniemożliwia im wykonanie zadań w czasie ćwiczeń.

4. Organizowanie łączności aparatu kierowniczego

Szef łączności kierownictwa ćwiczenia jest odpowiedzialny za organizowanie łączności kierownictwa ćwiczenia, a także opracowanie i dostarczanie danych do organizacji łączności przez ćwiczących.

System łączności i kierownictwa ćwiczenia powinien zapewnić sprawne kierowanie ćwiczeniem oraz możliwość porozumiewania się poszczególnych oficerów aparatu kierowniczego (rozjemczego) między sobą. W zależności od potrzeb łączność kierownictwa może być zapewniona przez techniczne środki łączności, ruchome środki łączności lub sygnały.

Łączność kierownictwa obejmuje: kierownictwo ćwiczenia, ewentualnie rozjemców, pozorację pola walki i pododdziały obsługi. Powinna ona być zorganizowana i rozbudowana przed rozpoczęciem ćwiczenia. Szef łączności opracowuje w tym zakresie szereg dokumentów czynnej łączności kierownictwa ćwiczenia.

W zakresie organizowania łączności dla ćwiczących, szef łączności kierownictwa ćwiczenia opracowuje dokumenty łączności przeznaczone wyłącznie dla ćwiczących.

5. Przygotowanie do ćwiczenia aparatu kierowniczego

Kolejnym warunkiem właściwego zorganizowania i zapewnienia wymaganej skuteczności ćwiczenia jest staranne przygotowanie jego kierownictwa do wykonywania powierzonych im zadań.

Zakres, forma i treść przygotowania aparatu kierowniczego do ćwiczenia zależą od wielu czynników. Wszelkie jednakże przygotowania kierownictwa należy koniecznie poprzedzić:

- opracowaniem zawnazu specjalnych przepisów dotyczących obowiązków, praw i sposobów pracy aparatu kierowniczego;
- ustaleniem sposobu pozorowania przeciwnika;
- określeniem kryteriów przyznawania powodzenia walczącym stronom (w ćwiczeniu dwustronnym);
- skonkretyzowaniem obowiązków uczestników danego ćwiczenia w zakresie zapewnienia jego bezpieczeństwa;
- określeniem zasad współpracy między wszystkimi członkami kie-

15. Dotyczy rozjemców oprócz
w ćwiczeniach z udziałem armii bojowej

rownictwa i siłami pozoracji pola walki w ćwiczeniu (dotyczy to ćwiczeń z wojskami).

Przygotowanie kierownictwa następuje głównie w wyniku samokształcenia (m.in. studiowania dokumentów wydanych poszczególnym członkom tego aparatu, a zwłaszcza planu przeprowadzenia ćwiczenia) oraz w wyniku przeprowadzenia specjalnej odprawy (instruktażu teoretycznego), odbywającej się najczęściej w miejscu rozmieszczenia sztabu organizującego ćwiczenie i specjalnego instruktażu (instruktaży) w terenie (w rejonie planowanego ćwiczenia).

Poprzez samokształcenie i podczas instruktażu teoretycznego aparat kierowniczy zapoznaje się: z wymaganiami regulaminów i instrukcji oraz z obowiązującymi rozkazami i wytycznymi związanymi z tematem ćwiczenia; z treścią planu przeprowadzenia ćwiczenia i innymi dokumentami opracowanymi do ćwiczenia; z organizacją, stanami osobowymi, sprzętem bojowym, uzbrojeniem i wyposażeniem ćwiczących związków taktycznych (oddziałów, pododdziałów); z wytycznymi o kierowaniu pracą podległych ogniw aparatu kierowniczego w celu dokładnego przygotowania ich do ćwiczenia; z prawami i obowiązkami kierownictwa i zespołów kontrolno-badawczych oraz zasadami przestrzegania warunków bezpieczeństwa i tajnego dowodzenia w ćwiczeniu, a także z działaniem w nim systemu łączności itp.

Ogólnym celem instruktażu w terenie jest dokładne zaznajomienie kierownictwa z rejonem ćwiczenia oraz koncepcją rozegrania poszczególnych zagadnień szkoleniowych. Instruktaż przeprowadza kierownik ćwiczenia na podstawie odpowiedniego planu, w którym określa się obowiązkowo skład grupy biorącej udział w instruktażu, stanowiska pracy, czas przebywania na nich oraz zagadnienia rozpatrywane na poszczególnych stanowiskach pracy.

Praca na poszczególnych stanowiskach powinna obejmować: orientację topograficzną i taktyczną; ustalenie w terenie poszczególnych elementów planu przeprowadzenia ćwiczenia (w ćwiczeniu jednostronnym — zamiaru i planu działania nieprzyjaciela); określenie rodzajów, miejsc i czasu działania pozoracji, ustalenie sposobu zadawania strat ćwiczącym; postawienie zadań poszczególnym szefom rodzajów wojsk i służb (zastępcom i pomocnikom kierownika ćwiczenia) co do sposobu ich działania. Podczas tej pracy ustala się ponadto system łączności, miejsce przebywania kierownika (sztabu kierownictwa) ćwiczenia, terminy składania sprawozdań (ewentualnych), czas odpraw itp.

Podczas instruktażu można również przedstawić propozycje w sprawie decyzji, jakie powinni powziąć ćwiczący dowódcy i przewidywanego rozwoju działań w wyniku realizowania tych decyzji. Przewidywania kierownictwa w tym zakresie muszą być wariantowe. W przeciwnym bowiem wypadku dane dotyczące koncepcji taktyczno-metodycznej ćwiczenia przenikające do ćwiczących będą przez nich traktowane jako jedynie miarodajne.

Nie zawsze jednak zachodzi konieczność przewidywania przez kierownictwo rozwoju działań, a przynajmniej oficjalnego występowania

z odnośnymi propozycjami. W zasadzie instruktaż dla aparatu kierowniczego może ograniczyć się wyłącznie do wytycznych dotyczących zasad pracy i postępowania wszystkich członków kierownictwa.

W wyniku odbytych instruktaży każdy członek aparatu kierowniczego musi zdawać sobie sprawę ze swojej roli w danym ćwiczeniu, dokładnie znać dokumentację ćwiczenia, poznać swoje prawa i obowiązki oraz sposób wzajemnej współpracy i porozumiewania się.

Ogólnie rzecz biorąc, instruktaże mają przygotować aparat kierowniczy ćwiczenia do skutecznego samodzielnego rozwiązywania zagadnień taktycznych i metodyczno-wychowawczych.

Przygotowanie aparatu kierowniczego kończy się udzieleniem mu przez kierownika ćwiczenia wytycznych dotyczących realizacji przedsięwzięć organizacyjnych (terminy i czas składania sprawozdań przez rozjemców, sposób korzystania z łączności kierownictwa ćwiczenia i ćwiczących, czas i miejsce ewentualnych odpraw itp.).

Należy jeszcze nadmienić, że przygotowując aparat kierowniczy do udziału w ćwiczeniu jego organizatorzy muszą pamiętać o przedsięwzięciu zawczasu wszelkich kroków związanych ze stworzeniem temu aparatowi odpowiednich warunków pracy, a przede wszystkim przydzieleniu im niezbędnej liczby środków transportu i sprzętu łączności.

6. Przygotowanie pododdziału pozorowania przeciwnika

Pozorowanie przeciwnika umożliwia realizację zasad pogłębienia i realizmu, zmuszając ćwiczące wojska do rozpoznawania sił i środków, a także śledzenia działalności nieprzyjaciela. Dlatego też pozorowanie przeciwnika (pola walki) jest jednym z zasadniczych przedsięwzięć decydujących o skuteczności szkolenia wojsk w czasie ćwiczeń w terenie oraz o stworzeniu w rejonie ich prowadzenia warunków (sytuacji) maksymalnie zbliżonych do rzeczywistości wojennej. Pozorowanie powinno więc dostarczyć ćwiczącym szeregu przeżyć charakterystycznych dla tej rzeczywistości.

Ażeby cel ten został osiągnięty, pozorowanie w terenie powinno:

- uczyć wszystkich żołnierzy zasad właściwego (tzn. regulaminowego) zachowania się i działania na polu walki oraz zmuszać ich do aktywnego przeciwdziałania każdemu działaniu nieprzyjaciela;
- celowo utrudniać dowodzenie wojskami, ich zaopatrywanie, utrzymywanie i sprawność sprzętu i uzbrojenia oraz powodować umowne straty w ludziach, sprzęcie, uzbrojeniu i wyposażeniu;
- stworzyć atmosferę podobną do atmosfery panującej w czasie rzeczywistych działań bojowych oraz powodować fizyczne i emocjonalne zaangażowanie szkolonych w ćwiczenie;
- uczyć oceniania sił i możliwości działania nieprzyjaciela, a także przewidywania dalszego rozwoju sytuacji bojowej;
- spowodować odczuwanie przez szkolonych rezultatów zarówno właściwego zachowania się i działania w myśl rozkazów swoich przełożonych.

zonych bądź postanowień i zaleceń regulaminów i instrukcji, jak też skutków niewłaściwego reagowania na realia pola walki.

Praktyczną realizację powyższych zadań pozorowania zapewnia się przez przedstawienie:

— ognia broni piechoty, artylerii, czołgów i lotnictwa oraz broni masowego rażenia wojsk własnych i nieprzyjaciela;

— ugrupowania i praktycznego działania pododdziałów (oddziałów) nieprzyjaciela i wojsk własnych;

— zakłóceń elektronicznych i zakłóceń rozgłośni elektro-akustycznych (oddziaływanie propagandowo-dezinformujące);

— inżynierskich urządzeń zwiększających stopień trudności przekraczania terenu w rejonie ćwiczenia.

Pozorowanie przeciwnika (pola walki) organizuje się we wszystkich ćwiczeniach taktycznych z wojskami, a niekiedy także w ćwiczeniach szkieletowych. Zakres i sposób pozorowania zależą w głównej mierze od szczebla dowodzenia organizującego ćwiczenie, rodzaju ćwiczenia (ze strzelaniem czy bez strzelania amunicją bojową) oraz od rodzaju i ilości środków wzmocnienia pozoracji. Planując rodzaj i rozmach przedsięwzięć w zakresie pozorowania pola walki nie należy jednak wykroczać poza niezbędne potrzeby. Nie przynosi to bowiem pożądaných korzyści szkolonym, a odwrotnie — powoduje niepotrzebny nakład sił i środków i może wręcz utrudnić pozorującym orientację w sytuacji bojowej, jaka wytworzyła się w wyniku ich działania na polu walki.

W ćwiczeniach taktycznych z wojskami stosujemy w zasadzie dwa rodzaje pozorowania.

Pierwszy rodzaj stanowi pozorowanie naturalne, polegające na faktycznej działalności bojowej każdej ze stron ćwiczących (np. w ćwiczeniach dwustronnych każda z ćwiczących stron prowadzi działalność rozpoznawczo-dywerysyjną i bojową wszystkimi posiadanymi siłami i środkami).

Drugi rodzaj — to pozorowanie inspirowane i kierowane przez kierownictwo ćwiczenia. Ten rodzaj pozorowania znajduje zastosowanie zarówno w ćwiczeniach jednostronnych, jak i dwustronnych, ponieważ może dotyczyć działań wyższego szczebla lub sąsiadów. Będący do dyspozycji kierownictwa ćwiczenia pododdział (oddział) pozoracji realizuje wtedy różne przedsięwzięcia na korzyść raz jednej, a raz drugiej strony lub tylko i wyłącznie dla jednej z ćwiczących stron.

Najpełniejszy zakres osiąga pozorowanie pola walki w ćwiczeniach jednostronnych, ponieważ pozoruje się w nich obecność nieprzyjaciela (jego ugrupowanie i wszechstronną działalność, tzn. stan osobowy, środki ogniowe, sprzęt bojowy oraz wszelkie możliwe formy oddziaływania na nasze wojska). Ponadto w ćwiczeniach tych mogą także być pozorowane działania sąsiadów lub przedsięwzięcia realizowane przez wyższy szczebel dowodzenia (przełożonego), na przykład: kontrataki, uderzenia jądrowe lub lotnicze oraz ogień piechoty, artylerii i czołgów.

W ćwiczeniach dwustronnych zakres pozorowania jest znacznie mniejszy, gdyż sytuacje bojowe na polu walki zależą tu od faktycznego

działania ćwiczących stron. W zasadzie w ćwiczeniach takich pozoruje się tylko działalność elementów nie biorących udziału w ćwiczeniu. Mogą to być między innymi: wsparcie lotnicze, uderzenia jądrowe, ogień artylerii, desanty taktyczne, zakłócenia w pracy łączności radiowej, a także oddziaływanie propagandowe. Pozorowanie realizuje się w rejonach jednej i drugiej strony, zgodnie z ich decyzją i wytycznymi kierownictwa ćwiczenia. Warunkiem skuteczności oddziaływania pozoracji na ćwiczących jest ilość i jakość posiadanych sił i środków imitujących pole walki, a także ich ruchliwość oraz realność i różnorodność form oddziaływania. Jeśli zaś chodzi o efektywność szkoleniową użytych środków pozorowania, to jest ona ściśle uzależniona od stopnia skoordynowania działania tych środków z taktyczną stroną ćwiczenia. Na przykład pozorując wybuch bomby (miny) jądrowej należy pokazać wojskom nie tylko sam wybuch (efekt wzrokowy), ale również jego następstwa, a więc pożary, zniszczenia i skażenia terenu. Ćwiczące wojska muszą także odczuć skutki wybuchu, tzn. ponieść straty w ludziach, sprzęcie i uzbrojeniu, co w rezultacie powinno skłonić dowódców ćwiczących pododdziałów (oddziałów) do powzięcia decyzji o wykorzystaniu skutków wykonanego wybuchu lub likwidowaniu tych skutków.

W podręczniku rozpatruje się tylko drugi rodzaj pozorowania, tj. pozorowanie inspirowane i kierowane przez kierownictwo ćwiczenia. Realizują je pododdziały (grupy żołnierzy) różnych rodzajów wojsk (i służb), łączone w zależności od potrzeb w większe pododdziały (a nawet oddziały). Pododdziały (oddziały) pozoracji przyjmują taką strukturę organizacyjną, jaka, z jednej strony, uwzględnia istniejącą organizację mniejszych pododdziałów czy grup żołnierzy, z których zostały one utworzone, z drugiej zaś i głównie — odpowiada potrzebom realizacji zamiaru ćwiczenia.

Organizowane do pozorowania pola walki pododdziały (oddziały) wyposaża się w odpowiedni sprzęt techniczny oraz uzbrojenie i środki do imitowania ognia, jak: imitatory uderzeń jądrowych, amunicji ćwiczebnej (ślepej), petardy, miny, materiały wybuchowe i zapalające środki chemiczne, rakiety oświetleniowe, figury bojowe, makiety sprzętu i uzbrojenia oraz radiostacje i rozgłośnie elektroakustyczne. Wybór technicznych środków pozorowania w celu imitacji środków ogniowych nieprzyjaciela powinien umożliwiać ćwiczącym określenie rodzaju strzelającej lub użytej broni (np. karabin, działło, bomba itp.).

Podczas organizowania ćwiczeń bardzo ważne znaczenie ma odpowiednie ustalenie stanu i składu organizacyjnego oraz wszechstronne przygotowanie pododdziału (oddziału) wyznaczonego do pozorowania działań wojsk i warunków współczesnego pola walki.

Wielkość pododdziału (oddziału) pozoracji, jego skład organizacyjny oraz wyposażenie w środki pozoracji, uzbrojenia, transportu i łączności uzależnione są od rodzaju ćwiczenia i zagadnień szkoleniowych, warunków terenowych i zakresu planowanego pozorowania pola walki, a także od szczebla dowodzenia, na jakim odbywać się będzie ćwiczenie.

W przeciętnych warunkach stosunek stanu osobowego pozoracji do ćwiczących powinien zamykać się w granicach 1 : 3.

W skład pododdziału (oddziału) pozoracji mogą wchodzić: piechota, artyleria, czołgi, pododdziały łączności, rozpoznawcze, powietrznodesantowe i lotnictwa oraz saperów i chemiczne. W ćwiczeniach taktycznych z wojskami, zwłaszcza na niższych szczeblach, przyjmuje się zasadę, że pododdziały (środki ogniowe) pozorują:

— drużyna piechoty (ze środkami wzmocnienia) — pluton piechoty nieprzyjaciela;

— pluton piechoty (ze środkami wzmocnienia) — kompanię piechoty;

— kompania piechoty (ze środkami wzmocnienia) — batalion nieprzyjaciela;

— batalion piechoty (ze środkami wzmocnienia) — brygadę zmechanizowaną;

— dwa działa — baterię artylerii.

Taka liczebność pododdziału pozoracji uwarunkowana jest tym, że powinien być on ugrupowany w dwa lub trzy rzuty celem zapewnienia ciągłości pozorowania oraz kolejnego obsadzenia poszczególnych punktów oporu lub obiektów pozoracji.

Najczęściej dla zapewnienia sprawnego i ciągłego pozorowania ćwiczących wojsk własnych i nieprzyjaciela, a zwłaszcza działań wojsk szczebla wyższego niż ćwiczący, pododdział (oddział) pozoracji dzielimy na samodzielne grupy operujące w poszczególnych rejonach lub na rubieżach w kolejnych etapach ćwiczenia. Do grup tych włącza się również saperów, żołnierzy z pododdziałów chemicznych, łącznościowców, pododdziały lotnictwa itp. Są to najczęściej grupy imitujące:

— punkty oporu (obsadzone i bronione);

— przeciwdziałanie nieprzyjaciela (kontrataki);

— wybuchy jądrowe;

— uderzenia lotnictwa;

— ogień wojsk raketowych i artylerii;

— przedsięwzięcia inżynieryjne nieprzyjaciela (niszczenia, minowanie);

— działania wojsk chemicznych nieprzyjaciela;

— zakłócenia radioelektroniczne i dezinformację;

— oddziaływanie propagandowo-psychologiczne (ulotki, rozgłosnie elektroakustyczne itp.).

Rodzaj, skład i liczba wyżej wymienionych grup imitacji nie są stałe. Zależą one od szczebla ćwiczącego oddziału oraz rodzaju i zakresu przedsięwzięć planowanego pozorowania. Odpowiednią decyzję podejmuje kierownik ćwiczenia. Poza tym do pozorowania ognia wykonywanego na żądanie ćwiczących przygotowuje się ruchome grupy pozoracji. Dysponuje nimi pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika lub kierownik ćwiczenia. W niektórych ćwiczeniach mogą być ponadto tworzone inne grupy pozoracji, na przykład grupa desantowa i grupa minowania specjalnego (min jądrowych). Każda pozycja (rubież) lub obiekt pozoracji ma wyznaczonego odpowie-

działnego dowódcę, któremu do pomocy przydziela się niekiedy odpowiednią liczbę posterunków ochronnych.

Cały stan osobowy pododdziału (oddziału) pozoracji powinien być oznaczony specjalnymi środkami (np. niebieskimi opaskami na hełmach lub rękawach mundurów oraz niebieskimi znakami na wozach bojowych i pojazdach mechanicznych). Oznaczenia te powinny być z daleka dobrze widoczne i znane wszystkim uczestnikom ćwiczenia.

Całością wydzielonych do pozoracji sił i środków kieruje pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika. Jest nim z zasady oficer ogólnowojskowy. W ćwiczeniach organizowanych na szczeblu pułk — dywizja pomocnik kierownika ćwiczenia może mieć do pomocy oficerów z różnych rodzajów wojsk i służb, którzy sprawują techniczny nadzór nad przygotowaniem do pozoracji pododdziałów lub wykonywaniem prac specjalnych.

Oprócz wyżej omówionych elementów, na sprawność i skuteczność pozorowania pola walki rzutują takie czynniki, jak: nieprzerwana łączność kierownictwa ćwiczenia z pozoracją, wyposażenie sił pozoracji w potrzebne środki, sprawność wykorzystywanego sprzętu i uzbrojenia, odpowiednie przygotowanie terenu i wyszkolenie stanu osobowego oraz właściwa koordynacja działań pozoracji z podejmowanymi decyzjami przez ćwiczących w celu dokładnego uwzględnienia decyzji ćwiczących dowódców i działań stron.

W celu odpowiedniego przygotowania stanu osobowego pododdziału (oddziału) wyznaczonego do pozorowania pola walki podczas ćwiczeń oraz zapoznania go z terenem przyszłych działań pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw pozorowania przeciwnika organizuje rekonesans terenu. W czasie rekonesansu prowadzi się szczegółowy instruktaż z dowódcami pododdziałów (grup) pozoracji.

W rekonesansie i instruktażu powinni obowiązkowo uczestniczyć wszyscy dowódcy pododdziałów pozorujących lub grup imitujących. Celem rekonesansu jest zapoznanie się ich z konkretnymi warunkami terenowymi w miejscach urzędzenia pól ogniowych pozorujących ogień artylerii, uderzenia jądrowe lub lotnicze itp. W czasie rekonesansu ustala się także wszystkie szczegóły dotyczące pozorowania na poszczególnych rubieżach (pozycjach, obiektach), tzn. usytuowanie pozycji i punktów oporu, obiekty do niszczeń, pola ognia oraz miejsca wybuchów jądrowych, uderzeń lotnictwa i stosowania środków chemicznych. Ponadto określa się: granice pasów bezpieczeństwa, punkty kierowania, szczególne środki ostrożności (liczbę i miejsce rozmieszczenia posterunków itp.), siły i środki pozoracji, czas pozorowania, umowne sygnały do utrzymywania łączności dowodzenia, a także sposób przechodzenia grup pozoracji na następną rubież (obiekt) pozorowania. Jeśli w skład elementów pozoracji na jednej rubieży (w obiekcie) wchodzi pododdziały lub grupy z różnych rodzajów wojsk, to należy wyznaczyć osobę (dowódcę) odpowiedzialną za organizację i realizację całości pozorowania. Po omówieniu wszystkich szczegółów dotyczących pozorowania na danej rubieży (w obiekcie) pomocnik kierownika ćwiczenia do spraw po-

zorowania przeciwnika powinien sprawdzić, jak rozumiał jego intencje i swoje zadanie dowódca pozoracji danej rubieży (obiektu).

Po przeprowadzeniu rekonesansu i instruktażu w terenie oraz postawieniu zadań podległym dowódcom pododdziałów pomocnik kierownika ćwiczenia opracowuje pełną dokumentację pozorowania pola walki (dokonuje ewentualnej korekty w opracowanym już w ogólnym zarysie planie pozorowania przeciwnika) i organizuje odpowiednie szkolenie całego stanu osobowego pozoracji. Podstawę do przeprowadzenia szkolenia stanowią wytyczne kierownika ćwiczenia.

Treścią szkolenia sił pozoracji pola walki powinno być teoretyczne omówienie zasad bezpieczeństwa w połączeniu z praktycznym pokazem właściwego wykonywania czynności związanych z pozorowaniem. Na zakończenie szkolenia należy przeprowadzić trening dla sprawdzenia działania pozoracji w niektórych fragmentach ćwiczenia (np. podczas przygotowywania ogniowego natarcia, wycofywania się na kolejną rubież obrony itp.). W czasie treningu mogą też być przerobione wszystkie czynności przewidziane w planie działania pozoracji. Ponadto w czasie treningu kontroluje się sprawność systemu dowodzenia oraz przestrzeganie w praktyce ustalonych środków ostrożności i zasad bezpieczeństwa.

Szkolenie i przygotowanie pododdziałów (oddziału) pozoracji należy zakończyć na parę dni przed rozpoczęciem ćwiczenia. Fakt przeszkolenia oraz zapoznania całego stanu osobowego pododdziału (oddziału) pozoracji z przepisami bezpieczeństwa odnotowuje się w rozkazie dziennym tej jednostki, z której wyznaczono żołnierzy do pozoracji oraz w dziennikach lekcyjnych dowódców plutonów.

Następnie pomocnik kierownika ćwiczenia zapewnia terminowe dostarczenie zapotrzebowanych środków i materiałów służących do pozorowania pola walki, a także dopilnowuje właściwego przygotowania terenu przyszłych działań pozoracji.

Przedstawione wyżej czynności oraz kolejność ich wykonywania składają się tylko na jeden z możliwych wariantów. W każdej konkretnej sytuacji kierownictwo ćwiczenia kieruje się faktycznymi potrzebami oraz realnymi możliwościami zorganizowania pozoracji pola walki.

7. Przygotowanie szkolonych do ćwiczenia

Podstawą przygotowania się szkolonych do ćwiczenia są plan szkolenia na dany rok szkolny oraz rozkaz organizacyjny dotyczący organizacji danego ćwiczenia. Przygotowanie do ćwiczenia nie może jednakże zakłócać toku normalnego szkolenia i prowadzić do przeładowania bieżących zajęć zagadnieniami związanymi z tematem planowanego ćwiczenia. Trzeba także nadmienić, że pośrednie przygotowanie szkolonych do ćwiczenia odbywa się w ramach bieżącego szkolenia oficerów, sztabów i wojsk.

Sposób i treść przygotowania w każdym konkretnym wypadku zależy od: czasu, którym dysponuje związek taktyczny (oddział, pododdział),

poziomu wyszkolenia oficerów, sztabów i wojsk oraz od rodzaju i celów szkoleniowych danego ćwiczenia. Zasadniczym zaś celem poczyniń w tym zakresie jest przygotowanie całego stanu osobowego szkolonych do właściwego wykonywania swoich obowiązków funkcyjnych w czasie ćwiczenia. Należy podkreślić, że bezpośrednie przygotowanie szkolonych może się odbywać jedynie wówczas, gdy ćwiczącym jest znany termin planowanego przez przełożonych ćwiczenia. Może bowiem mieć miejsce przypadek, że trzymanie przez przełożonego zamiaru prowadzenia ćwiczenia w tajemnicy w związku z planowaniem sprawdzenia gotowości alarmowej uniemożliwi szkolonym dodatkowe przygotowanie się do konkretnego ćwiczenia.

Przygotowanie ćwiczących polega na organizowaniu samokształcenia oraz przeprowadzeniu z całym stanem osobowym (zwłaszcza szeregowców) pogadek (odpraw) dotyczących zachowania warunków bezpieczeństwa, przestrzegania tajemnicy wojskowej, przepisów regulaminów i zasad porządku wojskowego. Oddzielne zagadnienie stanowi przygotowanie mechaników-kierowców pojazdów mechanicznych.

W toku przygotowywania się szkolonych do ćwiczenia kontroluje się stan uzbrojenia, sprzętu bojowego, środków łączności i transportu oraz innych środków zabezpieczenia materiałowo-technicznego. Radiotelegrafści oraz wszyscy oficerowie powinni odbyć trening pracy na radiostacjach w warunkach działania zakłóceń radiowych i nabrać wprawy w ich usuwaniu. W zakres przygotowania wchodzi także oznaczenie sprzętu bojowego, uzbrojenia, wozów bojowych, pojazdów mechanicznych itd. nakazanymi w rozkazie organizacyjnym umownymi znakami.

Sprawdzenie przygotowania do ćwiczenia odbywa się zazwyczaj w terminie wyznaczonym w rozkazie dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia, jeżeli kierownik ćwiczenia nie zarządzi inaczej.

Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych w rozdz. 7. określa warunki i zasady dopuszczania do ćwiczeń taktycznych, dlatego też nie jest celowe szczegółowe omówienie tego problemu w niniejszym podręczniku.

Przygotowanie się szkolonych do ćwiczenia grupowego polega na przygotowaniu się do każdego zajęcia oddzielnie, w zależności od jego tematu i zadania, jakie zostało postawione w założeniu dla ćwiczących. Zgodnie z istotą i celem ćwiczenia grupowego wszyscy szkoleni przygotowują się do udziału w poszczególnych zajęciach w jednej i tej samej roli.

Pracownik wydziału inżynierskiego, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

Pracownik, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

Pracownik, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

Pracownik, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

Pracownik, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

Pracownik, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa, nie może być uznany za pracownika tego przedsiębiorstwa, który w 1954 roku był zatrudniony w tym samym przedsiębiorstwie, a w 1955 roku przeszedł do innego przedsiębiorstwa.

ROZDZIAŁ IV

PROWADZENIE ĆWICZEŃ TAKTYCZNYCH

Po podjęciu decyzji o dopuszczeniu do ćwiczeń i po zakończeniu wszystkich prac organizacyjnych oraz skontrolowaniu gotowości ćwiczących i aparatu kierowniczego, kierownictwo ćwiczenia — zgodnie z planem — przystępuje do prowadzenia ćwiczenia. W związku z tym, że prowadzenie każdego z poszczególnych rodzajów ćwiczeń taktycznych ma pewną specyfikę, rozpatruje się je oddzielnie.

1. Zasady prowadzenia ćwiczeń taktycznych z wojskami

Ćwiczenia taktyczne z wojskami rozpoczynają się od alarmu (najczęściej) lub po osiągnięciu przez szkolonych położenia wyjściowego w myśl otrzymanego uprzednio założenia.

Kierownictwo przybywa do ćwiczących bezpośrednio przed ogłoszeniem alarmu lub po zajęciu przez nich położenia wyjściowego do ćwiczenia zgodnie z otrzymanym zawczasu założeniem. W wypadku ogłoszenia alarmu kontroluje się jego przebieg.

Oddziały i pododdziały wchodzące z chwilą zarządzenia alarmu do rejonu ześrodkowania (alarmowego) lub do rejonu wyjściowego do ćwiczenia zajmują go zgodnie z sytuacją taktyczną, obowiązującymi normami taktycznymi oraz decyzjami ćwiczących dowódców lub kierownika ćwiczenia.

Członkowie kierownictwa powinni już od początku ćwiczenia wprowadzić ćwiczących w sytuację bojową. Stwarzane sytuacje muszą być odbiciem rzeczywistych warunków, w których jednostka opuszcza garnizon (miejsce postoju) wychodząc do rejonu alarmowego bądź zajmując położenie wyjściowe do ćwiczenia zgodnie z ustaleniami zawartymi w założeniu.

W ćwiczeniach poprzedzonych powołaniem rezerwy osobowej zwraca się uwagę na równoczesne kierowanie mobilizacją i dowodzenie wojskami, oraz na stan wyszkolenia, przygotowanie sprzętu bojowego i zorganizowanie działań bojowych. Uwagę należy też skierować na stwarzanie sytuacji pozwalającej na lepsze zgrywanie sztabu oraz kształtowanie nawyków i umiejętności dowodzenia w tym trudnym okresie.

Czas postawienia zadań bojowych dowódcom ćwiczących stron może być różny. Jeżeli przewidziane jest postawienie zadań na początku ćwiczenia

czenia, to dokonuje się tego w momencie ogłoszenia alarmu lub po zajęciu przez ćwiczących nakazanych rejonów ześrodkowania (alarmowych). Zadania można także postawić po osiągnięciu przez szkolonych położenia wyjściowego zgodnie z wydanymi im uprzednio założeniami. Niezależnie od zadań mogą być ćwiczącym podawane wiadomości uzupełniające oraz wręczane dodatkowo inne dokumenty, w szczególności dotyczące działania rodzajów wojsk i służb. W postawionych zadaniach podaje się obowiązkowo czas meldowania decyzji.

Dalszy tok ćwiczenia uzależnia się od decyzji dowódców (dowódcy) ćwiczących stron (ćwiczącej strony) i działania wojsk.

W toku ćwiczenia kierownictwo nie tylko powinno kontrolować szkolonych, lecz również zapoznawać się dokładnie z podejmowanymi przez nich decyzjami, analizować szczegółowo ich wnioski i propozycje oraz studiować przedstawione kalkulacje i dążyć do podniesienia poziomu wyszkolenia ćwiczących. Obserwacji i ocenie podlega wreszcie sposób organizowania działań, a także działanie wojsk jako rezultat i kryterium prawidłowości powziętych decyzji. Działalność kierownictwa nie może jednak polegać na wykonywaniu za szkolonych ich obowiązków, hamowałyby to bowiem ich inicjatywę i samodzielność.

Szczególne uwagę należy zwrócić na rozpoznanie. Działania pododdziałów rozpoznawczych i uzyskiwanie przez nie potrzebnych danych, dbałość ich składu osobowego o sprzęt rozpoznawczy i właściwe jego zastosowanie, a także sposób wykorzystywania wyników działalności rozpoznawczej przez dowódcę i sztab muszą stanowić zasadniczą podstawę do przyznawania powodzenia ćwiczącym, a w konsekwencji do oceny ćwiczenia.

Duże znaczenie ma także merytoryczna ocena możliwości, sił, sposobów, czasu, terenu i skutków działania przeciwnika, a zwłaszcza jego obrony przeciwpancernej. Sposób rozwiązania tego problemu nie może ująć uwagi kierownictwa. Powinien on stanowić jedną z podstaw do oceny działania szkolonych.

We wszystkich ćwiczeniach z wojskami, bez względu na ich szczebel, należy zwracać uwagę na działanie ~~analizę~~ pododdziałów poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Ich działalność wpływa na wykonanie zadania przez wszystkich ćwiczących.

W zależności od tematu i treści ćwiczenia mogą zaistnieć sytuacje zmuszające wojska do prowadzenia uporczywych działań obronnych, organizowanych w ograniczonym czasie i w styczności z nieprzyjacielem, w celu skanalizowania jego działań, zadania strat i załamania natarcia oraz stworzenia własnym wojskom możliwości przejścia do zdecydowanego natarcia. W tych sytuacjach należy zwracać uwagę na właściwe organizowanie systemu ognia, zapór inżynierskich i obrony oraz dokładne przygotowanie wszystkich przedsięwzięć, włącznie z rozmieszczeniem poszczególnych środków ogniowych.

W wypadku powzięcia przez szkolonych niezbyt uzasadnionej decyzji, której w pierwotnej wersji nie należy zatwierdzić, celowo jest zmusić (pośrednio) ćwiczących do wszechstronniejszej i głębszej analizy położe-

nia oraz zmiany niesłusznego postępowania, podając im w tym celu przede wszystkim dodatkowe dane. Dane te mogą, między innymi, dotyczyć: wyników uzyskanych przez stronę przeciwną, strat we własnym stanie osobowym i sprzęcie bojowym, przedsięwzięć realizowanych przez dowódcę wyższego szczebla, sąsiadów itp. Ukierunkowanie (skorygowanie) decyzji ćwiczących można również osiągnąć przez spowodowanie uzupełniających działań pozoracji pola walki.

W wypadku powzięcia zupełnie niesłusznej decyzji, nie zapewniającej wykonania zadania lub naruszającej warunki bezpieczeństwa, kierownik ćwiczenia powinien w roli wyższego dowódcy dokonać odpowiednich poprawek i uzupełnień. Jednakże może to mieć miejsce tylko w wyjątkowych wypadkach.

Czas i sposób wysłuchiwanie decyzji szkolonych mogą być różne. Decyzji dowódców stron z zasady wysłuchuje kierownik ćwiczenia na początku ćwiczenia, a także przy rozwiązywaniu ważnych problemów (zagadnień) taktycznych. W wypadku gdy czasu jest niewiele, kierownik ćwiczenia może wysłuchać tylko wyższego dowódcy jednej ze stron. Decyzji szkolonych drugiej strony wysłuchuje wtedy jeden z zastępców lub pomocników kierownika ćwiczenia (meldując następnie jej treść kierownikowi ćwiczenia osobiście lub przez radio).

Decyzje dowódców obydwu stron konfrontuje się, analizuje i ocenia oraz na tej podstawie (i na podstawie szeregu innych czynników) ustala się kolejną sytuację, przyznając powodzenie jednej ze stron.

Przyznając powodzenie jednej ze stron kierownik ćwiczenia powinien brać pod uwagę takie czynniki, jak: szybkość oceny sytuacji i wypracowania decyzji; właściwe zorganizowanie i skuteczne prowadzenie rozpoznania; realność decyzji (w tym uzasadnione przewidywania, wszechstronność, stanowczość i inicjatywę); odpowiednie wykorzystanie broni masowego rażenia i skutków jej użycia; prawidłowość działania wojsk; przewagę sił; gotowość do wykonania zadania (realizacji decyzji) i szereg innych, omówionych już wcześniej czynników odgrywających istotną rolę. *Kryteria przyznania powodzenia określa instrukcja (22).*

Po ustaleniu (wypracowaniu i opracowaniu) kolejnej sytuacji przekazuje się jak najszybciej do wiadomości wszystkich członków kierownictwa wszelkie dane dotyczące jej treści. Jako uzupełnienie podaje się: krótką charakterystykę i ocenę działań wojsk obu stron; ogólne rubieże, do których można doprowadzić wojska; warunki zapewniające dynamizowanie się sytuacji; ogólne straty obu stron; ewentualne wskazówki dla grup pozoracji pola walki; siły i środki użyte przez dowódcę wyższego szczebla oraz inne dane dotyczące pracy kierownictwa i rozjemców w określonej sytuacji. Tak szczegółowe dane zapewniają uzasadnienie decyzji kierownictwa dotyczącej przyznania powodzenia jednej ze stron, a kolejne rozpatrywanie wszystkich czynników odgrywających rolę w ocenie obu stron zapewni tej decyzji obiektywność.

Następnie ogólną sytuację stworzoną przez kierownictwo precyzuje się ustalając szczegóły na podstawie aktualnego położenia elementów ugrupowania bojowego ćwiczących, uzyskanych przez nich wiadomości

o nieprzyjacielu, działań sąsiadów itp. Szczegóły te uzupełniają się po postawieniu zadań przez szkolenych dowódców, ponieważ muszą one być uwzględnione w kolejnej sytuacji.

W dwustronnym ćwiczeniu taktycznym z wojskami — z uwagi na to, że działania mają charakter ciągły i odbywają się bez skoków w czasie operacyjnym (tak jak w realnej sytuacji bojowej) — praca kierownictwa przybiera najtrudniejszą formę i jest bardzo odpowiedzialna. Niezbędne jest, aby praca ta przebiegała szybko i wykluczała czy ewentualnie ograniczała do minimum wszelkie przerwy w działaniu dowódców, sztabów i pododdziałów.

W celu stworzenia pouczającej sytuacji ćwiczebnej kierownictwo powinno się wzajemnie informować o działaniu wojsk, porównywać działania obu stron i wspólnie ustalać kolejne położenia.

Wszystkie wiadomości podawane ćwiczącym powinny wynikać z działań stron. Następnie mogą to być tylko te wiadomości, których szkoleni w sytuacjach ćwiczebnych uzyskać nie mogą, a mogliby zdobyć je w normalnych warunkach bojowych. Wszystkie dane pochodzące z wyższego szczebla podaje się szkolenym różnymi kanałami, tak jakby to miało miejsce na rzeczywistym polu walki. Zarówno wiadomości, jak i zarządzenia oraz rozkazy dowództwa i sztabu przekazuje się drogą służbową. Zapewnia to między innymi zbliżenie warunków ćwiczebnych do warunków panujących na rzeczywistym polu walki.

Odpowiedzialną rolę w rozgrywaniu poszczególnych sytuacji spełniali niegdyś rozjemcy terenowi lub oddziałowo-terenowi.⁴⁵⁾ Działając w wyznaczonych rejonach i dysponując siłami i środkami pozoracji pola walki mogli oni zatrzymywać wojska lub przyznawać im powodzenie, zwracając szczególną uwagę na działanie organów rozpoznawczych i pododdziałów czołowych. Wspomniana instrukcja eliminuje ten element aparatu kierowniczego.

Aby ćwiczący nie lekceważyli pozoracji, należy szeroko stosować działania rozpoznawczo-dywersyjne przeciwnika. Stwarza to elementy rzeczywistego zagrożenia ćwiczących, które zmusza ich do pełnego realizowania zasad zabezpieczenia bojowego i zachowania w tajemnicy swych przedsięwzięć. Siły i środki pozoracji przeciwnika powinny w maksymalnym stopniu ograniczać ćwiczącym swobodę działania i nie dopuszczać do osiągnięcia przez nich łatwych efektów — zwycięstw.

W działaniu pozoracji należy główny nacisk położyć na pozorowanie środków walki przeciwnika, gdyż z tego wynikają konkretne zadania dla pododdziałów (organów) rozpoznawczych, zaś na podstawie otrzymanych od nich informacji ćwiczący dowódcy mogą podejmować decyzje o prowadzeniu walki z przeciwnikiem. Dlatego też pozoracja powinna działać zgodnie z zasadami taktyki przeciwnika oraz decyzjami ćwiczących dowódców i wynikającymi z nich faktycznymi działaniami wojsk własnych. W żadnym wypadku nie należy pozorować pola walki tylko dla

⁴⁵⁾ W wypadku połączenia aparatu rozjemców oddziałowych z aparatem rozjemców terenowych praktykowało się określenie: rozjemcy oddziałowo-terenowi.

uzyskania efektów czysto wzrokowych lub dźwiękowych. W razie braku reakcji ze strony ćwiczących na działania pozoracji, powinni oni być karani przez kierownictwo stratami w stanie osobowym, sprzęcie, uzbrojeniu i wyposażeniu lub nieprzyznaniem powodzenia w terenie. W ten sposób zapewnia się realność rozgrywanych sytuacji, uczy ćwiczących nielekceważenia przeciwnika oraz wyrabia w nich przekonanie, że w przyszłej walce często trzeba będzie walczyć w niepełnym składzie, z brakami w sprzęcie i uzbrojeniu oraz że zwycięstwo nad nieprzyjacielem osiąga się dzięki śmiałym, zaskakującym, a nawet ryzykownym decyzjom i działaniom. Celowe jest również zwracanie uwagi kierownictwa na uwzględnienie gotowości do działań tych środków ognicowych, których ogień ma być pozorowany.

Można przypuszczać, że nie we wszystkich wypadkach organizatorzy ćwiczeń pozbędą się rozjemców terenowych, zwłaszcza w ćwiczeniach dwustronnych, wydaje się celowe poświęcić w tym miejscu kilka zdań na temat pracy tych rozjemców. Otóż do czasu podejścia pododdziałów do rubieży (rejonu) działania, rozjemcy terenowi powinni uwzględnić decyzje i rozkazy dowódców dotyczące działań pododdziałów obu stron na nadzorowanych przez siebie kierunkach, a następnie sprecyzować koncepcję rozegrania walki. Z chwilą rozpoczęcia rozgrywki rozjemcy terenowi ustalają położenie wojsk i sposób wykonania przez nie zadań, zajmując w tym celu najdogodniejsze punkty obserwacyjne.

Rozjemca terenowy jest w pełni odpowiedzialny za właściwe rozegranie walki i bezpieczeństwo na swoim odcinku (w swoim rejonie), a ponadto — w porozumieniu z kierownikiem pozoracji — kieruje on użyciem środków pozoracji pola walki na tym odcinku (w tym rejonie).

W wypadku gdyby ćwiczący wyszli na kierunki nie obsadzone przez rozjemców terenowych albo gdyby rozjemcy terenowi nie byli w stanie przejąć rozgrywki, wówczas rozgrywkę powinno przejąć kierownictwo ćwiczenia przy pomocy m.in. zespołu kontrolno-badawczego.

Podstawą rozgrywania działań powinna być zawsze obiektywna ocena pracy szkolonych, ich decyzja, a także wytworzona sytuacja na polu walki.

Zgodnie z ustalonymi zasadami rozjemcy nie mogą wywierać bezpośredniego wpływu na przebieg pracy ćwiczących dowódców lub sztabów. Niemniej mają oni pełne prawo aktywnego włączania się w tok ćwiczenia i nawet narzucania swojej woli szkolonym wtedy, gdy ich posunięcia prowadzą do strat materialnych, są sprzeczne z przyjętymi zasadami (względny bezpieczeństwa) lub uniemożliwiają realizację celów szkoleniowych. Zdarzają się jednak wypadki, że rozjemcy, opacznie rozumiejąc zalecenie niewpływania na przebieg ćwiczenia (albo nie zdając sobie w pełni sprawy ze swoich obowiązków), rezygnują z wszelkiej ingerencji w poczynania ćwiczących, nie stwarzają żadnych pouczających sytuacji ani nie wykorzystują możliwości spotęgowania aktywności ćwiczących dowódców lub sztabów. Dlatego podkreśla się konieczność popierania inicjatywy, nowatorstwa i aktywności ćwiczących w rozwiązywaniu przez nich poszczególnych problemów taktycznych.

W działalności na przykład rozjemców terenowych zazwyczaj dotychczas stwierdzano: po pierwsze, zbyt mechaniczne zatrzymywanie pododdziałów na określonej rubieży, bez podawania faktycznej przyczyny (w tych warunkach dowódcy pododdziałów i oddziałów nie orientując się w przyczynach zatrzymania wojsk nie mogli wpływać na przebieg wypadków); po drugie, nieuwzględnianie w swych rozstrzygnięciach decyzji stron ćwiczących oraz opinii i poglądów rozjemców oddziałowych.

Było to między innymi powodem wyeliminowania aparatu rozjemczego.

Ważnym zagadnieniem w dwustronnych ćwiczeniach taktycznych z wojskami jest określenie i oznaczenie wyników pozorowanego ognia. Szkoleni zobowiązani są do określenia środków ogniowych, intensywności ich działania oraz rozlokowania stanowisk ogniowych nieprzyjaciela. Natomiast przedstawiciel kierownictwa ćwiczenia — podaje ćwiczącym cel i wyniki ognia.

Po upozorowaniu własnego wybuchu jądrowego należy zwrócić szczególną uwagę na reakcję dowódców, sztabów i pododdziałów, sposób wykorzystania skutków uderzenia oraz sposób działania w rejonie wybuchu. Gdy zachodzi tego konieczność, kierownictwo precyzuje punkt zerowy, siłę i rodzaj wybuchu, promień rażenia i ustala w terenie jego skutki.

W wypadku pozorowania wykonania uderzenia jądrowego przez nieprzyjaciela konieczne jest, aby ocena wyników tego uderzenia była przeprowadzona przez szkolonych. W rejonach pozorowanego wybuchu powinno się śledzić przedsięwzięcia dowódców i sztabów mające na celu zabezpieczenie działań bojowych wojsk. Główną uwagę należy zwrócić na sposób łączenia realizacji zadań bojowych z likwidacją skutków uderzenia.

Niemniej ważną czynnością kierownictwa jest umiejętne rozegranie sytuacji, w której nastąpiło starcie pododdziałów obu ćwiczących stron i w związku z tym ma miejsce wycofywanie się wojsk jednej z nich. W wypadku wyznaczenia w ćwiczeniu rozjemców terenowych, należy to do ich obowiązków.

Wycofywanie się broniących wojsk wobec pomyślnego przebiegu działań wojsk nacierających należy — w zależności od sytuacji — przeprowadzać różnie. Można je na przykład realizować po wybuchu jądrowym wykonanym w rejonie broniących się wojsk lub w wyniku decyzji ćwiczącego dowódcy czy też rozkazu wyższego przełożonego o przejściu do działań opóźniających. W boju spotkaniowym można z kolei dopuścić przekroczenie przez wojska osiągające powodzenie wojsk drugiej strony, zwracając szczególną uwagę na zachowanie warunków bezpieczeństwa.

Jednym z warunków efektywnego wpływu kierownictwa na przebieg ćwiczenia jest właściwe określenie strat. Przy określaniu strat należy ustalić ich wysokość, jakość i przyczynę. Do najbardziej charakterystycznych przyczyn strat można zaliczyć: niedostateczne zabezpieczenie przesuwających się wojsk (w marszu, pościgu) ogniem wszystkich rodzajów broni; niewłaściwe prowadzenie rozpoznania i maskowania; zbyt nie za-

gęszczenie wojsk (elementów ugrupowania bojowego); powstawanie zatorów (szczególnie na przeprawach, przy przechodzeniu przez cieśniny i wąwozy); błędy popełniane podczas działań przez ćwiczących itp.

Do oceny strat nie można podchodzić szablonowo. Każde ich stwierdzenie u szkolenych powinno być wynikiem oddziaływania na nich środkami strony przeciwnej. Dlatego też zanim określi się straty i wycofa z walki dany stan osobowy i sprzęt bojowy, należy ustalić działania strony przeciwnej.

Na straty w składzie osobowym składają się: „zabici”, „ranni”, „porażeni” i „zaginieni bez wieści”. Straty w sprzęcie bojowym (uzbrojeniu) dzielą się na bezpowrotne i dające się zlikwidować w wyniku remontu (kapitalnego, średniego, bieżącego).

Przy określeniu strat bierze się pod uwagę wyniki wzajemnego oddziaływania stron, uwzględniając przy tym potrzebę stwarzania dowódcom i sztabom warunków do nabywania praktyki w organizowaniu odtworzenia gotowości bojowej oddziałów (pododdziałów), a jednostkom tyłowym — w organizowaniu przeprowadzenia remontów, udzielaniu pomocy medycznej itp.

Czas wyłączenia z walki uszkodzonego sprzętu bojowego ustala się uwzględniając normy czasu niezbędnego na doprowadzenie go po zadaniu strat do stanu sprawności technicznej. Dokonywanie remontów i likwidacji strat powinno być kontrolowane przez kierownictwo.

Skład osobowy wycofany z walki przekazuje się specjalnie wyznaczonym oficerom lub szefom kompanii. Po poddaniu go odpowiednim zabiegom lub na zarządzenie przedstawiciela kierownictwa, cały skład osobowy i sprzęt bojowy powracają do swoich lub innych pododdziałów jako uzupełnienie.

Zasady rozgrywania działań bojowych (poszczególnych sytuacji) w nocy z reguły różnią się nie różnią od omówionych wyżej zasad prowadzenia ich w dzień. Jednakże w warunkach nocnych nawet przy zastosowania nowoczesnych środków noktowizyjnych i oświetleniowych możliwości dowódców i sztabów w zakresie obserwacji pola walki są ograniczone.

Nie należy jednak z tego powodu uchylać się od stwarzania skomplikowanych sytuacji taktycznych, a szkoleni dowódcy, wykorzystując wszystkie możliwe środki, powinni żądać od pododdziałów zdecydowanych i śmiałych działań.

W czasie rozgrywania działań nocnych, a zwłaszcza zaś w sytuacji starcia pododdziałów obu stron, miejsca przejść czołgów przez szyki bojowe wojsk oznacza się światłami, co zapewnia zachowanie warunków bezpieczeństwa.

Podczas działań w nocy i w warunkach ograniczonej widoczności należy szczególną uwagę zwracać na orientację dowódców w terenie oraz zapewnianie przez nich szybkiego i zdecydowanego działania wojsk, właściwego zastosowania środków oświetleniowych oraz realizowania przedsięwzięć uniemożliwiających nieprzyjacielowi wykorzystanie tych środków.

W czasie ćwiczeń taktycznych z wojskami nieodzowne jest też przerobienie zagadnień z zakresu zaopatrywania i ewakuacji.

Wszystkie rozmowy przez radio, nie wykluczając kierownictwa, powinny być prowadzone tylko za pomocą tablic rozmówniczych z zachowaniem obowiązujących w tym zakresie przepisów. W wypadku nieprzestrzegania obowiązujących zasad powoduje się zakłócenia w pracy urządzeń radiowych.

W czasie prowadzenia ćwiczeń taktycznych z wojskami należy za wszelką cenę unikać nieszczęśliwych wypadków. Rękojmnią tego jest przede wszystkim przestrzeganie zasad bezpieczeństwa.

2. Właściwości prowadzenia ćwiczeń dowódczo-sztabowych

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe rozpoczynają się w zasadzie od ogłoszenia alarmu. Jednakże początek właściwego ćwiczenia liczy się zazwyczaj od chwili postawienia zadania bojowego lub od wręczenia założenia taktycznego i ogłoszenia czasu operacyjnego, co może nastąpić w momencie ogłoszenia alarmu, a także po przybyciu do rejonu ześrodkowania (w ćwiczeniach szkieletowych) lub zajęciu miejsc pracy w ćwiczeniach na mapach (w grach wojennych). Od tego momentu wszystkie działania szkolonych dowódców i sztabów, a także pododdziałów powołanych do oznaczania wojsk odbywają się zgodnie z wytworzoną (wynikającą z zadania) sytuacją.

Ćwiczące sztaby z chwilą rozpoczęcia ćwiczenia zajmują i rozwijają punkty dowodzenia, organizują łączność z podległymi sztabami (grupami podgrywającymi) oraz z wojskami (w ćwiczeniach szkieletowych z oznaczonymi wojskami). W tych ostatnich ćwiczeniach wyjście pododdziałów oznaczonych odbywa się zgodnie z otrzymanym przez nie zadaniem, a zajęcie rejonów przez grupy pozoracji pola walki — zgodnie z planem przeprowadzenia ćwiczenia. (planem przebiegu ćwiczenia).

Kierownictwo zajmuje rejonny zapewniające stałe i dogodnie kierowanie ćwiczeniem, osobisty kontakt ze szkolonymi dowódcami i sztabami oraz zorganizowanie nieprzerwanej łączności. Kierownik ćwiczenia w zależności od sytuacji przebywa albo w miejscu rozmieszczenia sztabu kierownictwa (ogólnowojskowego), albo przy stronie, której działania decydująco wpływają na osiągnięcie celów szkoleniowych na danym etapie ćwiczenia.

Przedstawiciele kierownictwa ćwiczenia mogą przybyć do ćwiczących sztabów bezpośrednio przed ogłoszeniem alarmu lub po zajęciu przez te sztaby rejonu ześrodkowania czy miejsc pracy do ćwiczeń. Rozjemcy końcowi Grupy podgrywającej, podporządkowani ćwiczącym dowódcom i sztabom, zajmują wraz ze środkami łączności wyznaczone im miejsca pracy lub rejonny.

Jeśli został ogłoszony alarm, to od samego jego początku kierownik ćwiczenia kontroluje przebieg alarmu oraz zajęcie przez ćwiczących miejsc pracy lub wymarsz do rejonu ześrodkowania. Następnie kontro-

luje się organizację i wyposażenie punktów dowodzenia, ich łączność wewnętrzną i między nimi, znajomość przez ćwiczących aktualnej sytuacji taktycznej, warunki zapewnienia tajemnicy służbowej i państwowej. W toku kontroli ustala się stopień przygotowania sztabu do ćwiczenia oraz jego gotowość bojową i gotowość do pracy. Analogiczne zagadnienia są przedmiotem kontroli również w wypadku, gdy ćwiczenie nie rozpoczyna się od ogłoszenia alarmu.

Zadania bojowe obydwu ćwiczącym stronom stawia się równocześnie lub oddzielnie, w zależności od tematu ćwiczenia. Na przykład jeżeli jedna ze stron prowadzi działania obronne, a druga zaczepne, to pierwsza strona otrzyma zadanie wcześniej.

Zadania są stawiane ustnie lub pisemnie w formie rozkazów czy zarządzeń bojowych. Zadanie bojowe może być postawione szkolonym ustnie przez kierownika ćwiczenia występującego w roli przełożonego (dowódcy wyższego szczebla) bądź przez upoważnionego przez niego oficera. Równocześnie z postawieniem zadania niektórzy zastępcy lub pomocnicy (szefowie rodzajów wojsk i służb) kierownika, każdy według swojej specjalności, wydają zarządzenia bojowe dotyczące zabezpieczenia działań bojowych.

We wszystkich wypadkach szkolonym należy podać dokładny termin meldowania decyzji, przedsięwzięcia kierownictwa, w których mają uczestniczyć, oraz czas osiągnięcia gotowości do działań bojowych przez zakładane w ćwiczeniu wojska. Sztab kierownictwa (ogólnowojskowy) powinien również określić czas przedstawiania sprawozdań (meldunków) bojowych przez szkolonych oraz wręczyć lub podawać im różne dane uzupełniające.

Po otrzymaniu zadania bojowego ćwiczący przystępują do organizowania działań bojowych. Realizowanie najważniejszych przedsięwzięć, a między innymi podejmowanie decyzji, stawianie zadań, organizowanie współdziałania kierownik ćwiczenia ze swymi zastępcami (pomocnikami) i wyznaczonymi oficerami sztabu śledzi osobiście. Należy przy tym nie tylko ustalić, jakie jest wyszkolenie dowódców i oficerów sztabów, zwłaszcza w zakresie zespołowego działania, ale także zorientować się (przez pytania) w możliwościach pełnienia przez nich swoich obowiązków i wykonania otrzymanych zadań.

Od początku ćwiczenia pożądane jest częste wprowadzanie zmian do sytuacji, aby zmusić ćwiczących do ustawicznej czujności i nieprzerwanej pracy związanej z dowodzeniem wojskami i jego zabezpieczeniem. Podstawę do tworzenia nowych sytuacji stanowią w znacznym stopniu decyzje samych szkolonych dowódców oraz stawiane przez nich zadania. W ćwiczeniach szkieletowych z oznaczonymi wojskami oprócz tego uwzględnia się wszystko to, co wnoszą do sytuacji ćwiczebnej działania tych wojsk.

Moga zdarzyć się wypadki, że ćwiczący dowódca będzie podejmował decyzje, które nie zapewniają przerobienia niektórych zagadnień szkoleniowych. Należy wówczas do tych decyzji wnieść pewne poprawki. Można to zrobić różnymi sposobami. W zasadzie należy podać szkolonym do-

można

datkowe dane o sytuacji i działaniach sąsiadów oraz o wykorzystaniu sił i środków wyższego szczebla, a tym samym pomóc im bardziej wnikliwie przeanalizować całą sytuację. Można również w roli przełożonego postawić szkolonym dodatkowe zadanie lub przy zatwierdzeniu decyzji ćwiczącego dowódcy wnieść do niej niezbędne poprawki. Niemniej jednak, zanim wnieś się poprawki, muszą być ustalone motywy, którymi kierował się ćwiczący dowódca podejmując taką decyzję.

Kolejność i treść poszczególnych sytuacji dynamiki walki kierownik ćwiczenia powinien określać w toku działań. Czyni on to z pewnym wyprzedzeniem, tak aby przed przystąpieniem do realizacji każdej nowej decyzji cały skład kierownictwa zapoznał się z kolejnością narastania poszczególnych sytuacji i treścią danych o nich. System taki ogranicza do minimum przerwy w ćwiczeniu powodowane ustaleniem nowych sytuacji.

Ważne znaczenie dla terminowego ustalenia poszczególnych sytuacji ma napięcie do kierownictwa decyzji, rozkazów i zarządzeń wydawanych przez ćwiczących dowódców, ich sztaby oraz szefów rodzajów wojsk i służb, a także uzyskanie danych charakterystycznych i istotnych dla powstałych w wyniku ich postępowania sytuacji taktycznych (taktyczno-operacyjnych). Osiąga się to najlepiej wówczas, gdy kierownik ćwiczenia i towarzyszące mu osoby wysłuchują osobiście decyzji i zadań, które stawiają dowódcy obu stron. Równocześnie celowe jest zorganizowanie podsłuchu radiostacji ćwiczących.

Podczas dokonywania oceny działania stron konieczne jest sprawdzenie, czy przekazane wykonawcom przez sztaby zadania są zgodne z decyzją dowódcy oraz czy zadania te uwzględniają rezultaty działań, jakie nastąpią w wyniku realizacji decyzji. W tym celu należy ustalić efektywność użycia broni jądrowej i innych środków masowego rażenia, porównać stan i sytuację obu stron oraz ustalić stosunek sił i środków. Powinno się również preferować inicjatywę, odwagę oraz skuteczność obranych sposobów wykonania zadania, przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia działań bojowych i dowodzenia. Wszechstronna analiza i obiektywna ocena wszystkich warunków działania charakterystycznych dla współczesnego pola walki pozwala na właściwe określenie przebiegu działań i ich wyników.

Na podstawie oceny działań ćwiczących dowódców i sztabów kierownik ćwiczenia rozstrzyga, która ze stron (reprezentujący ją dowódcy i sztaby) uzyskała powodzenie, oraz ustala kolejną sytuację. Następnie opracowuje się sytuacje szczegółowe, uwzględniając działania przeciwnika, a pomocnicy kierownika ćwiczenia do spraw rodzajów wojsk wyznaczają umowne położenie pododdziałów swoich rodzajów wojsk. Sytuacje opracowuje sztab ogólnowojskowy z dokładnością do jednego lub dwóch szczebli niżej od szczebla związku taktycznego (oddziału, pododdziału).

Podawane ćwiczącym przez kierownictwo dane powinny doprowadzić do powstania kolejnej sytuacji. Dotyczy to zwłaszcza ~~rozjemców końcowych~~ (grup podgrywających), chociaż nie wyklucza się ciągłego nara-

stania sytuacji „od góry”, to jest podawania danych za wyższy szczebel dowodzenia przez kierownictwo ćwiczenia w roli przełożonego sztabu.

Rozjemcy końcowi (Grupy podgrywające) w swoich meldunkach podają tylko te dane dotyczące obu stron, które w konkretnej sytuacji bojowej mogą znać dowódcy danych pododdziałów (oddziałów).

Wiadomości o sąsiadach należy w zasadzie podawać wyłącznie na żądanie ćwiczących i tylko w razie konieczności.

Podczas przekazywania danych o sytuacji oficerowie kierownictwa występują w roli określonych osób (przełożonego lub oficera sztabu szczebla nadrzędnego, sąsiada itp.). Aby stworzyć warunki zbliżone do sytuacji bojowej, wiadomości te podaje się dowódcom, szefom sztabów czy innym ćwiczącym oficerom w różnym czasie i w różny sposób, na przykład w formie komunikatów nadawanych przez radio, danych z rozpoznania lotniczego (z map lotniczych), informacji od jeńców itd.

Duże znaczenie ma ciągle przekazywanie danych z rozpoznania dotyczących przeciwnika. Treść ich określa zwykle sztab kierownictwa. Dane te są wynikiem dokładnej analizy charakteru umownych działań bojowych wojsk obu stron oraz rezultatów planowanego i prowadzonego przez nich umownie rozpoznania. Pozwala to ustalić, jakie dane z rozpoznania, jakimi sposobami i w jakim rozmiarze mogły być zdobyte przez tę czy inną stronę.

Wiadomości o nieprzyjacielu powinny narastać stopniowo w czasie i przestrzeni. Między innymi jeżeli dowódca strony prowadzącej działania obronne zdecydował się wykonać kontratak, to podając osobiście lub prze radio dane z rozpoznania nacierającej stronie (w warunkach właściwej organizacji rozpoznania) powinien on koniecznie podać wiadomość o ześrodkowaniu odwodu, a po pewnym czasie — poinformować o rozpoczęciu marszu i rozwijaniu czołowych pododdziałów; później powinien zawiadomić o marszu i rozwijaniu sił głównych, wreszcie zaś — o rozpoczęciu kontrataku. Wówczas dowódcy strony nacierającej będą mieli możliwość ocenić zamierzenia przeciwnika oraz przedsięwziąć środki niezbędne do obezwładnienia odwodów w celu przeciwdziałania kontratakowi, a kierownictwo — ustalić umiejętności dowódców w zakresie analizowania i uogólniania otrzymanych danych oraz śledzić proces organizowania odparcia kontrataku.

W ćwiczeniu rezultaty pracy dowódców i sztabów ocenia się głównie na podstawie ich umiejętności w zakresie dowodzenia. Jeżeli decyzja powzięta przez dowódcę danej strony odpowiada sytuacji bojowej, zadania są postawione dokładnie i na czas oraz ich realizacja jest zapewniona — to kierownictwo ćwiczenia przyznaje tej stronie powodzenie. W razie natomiast popełnienia przez szkolonych dowódców i sztaby jakichś błędów należy tym dowódcom i sztabom w miarę możliwości wykazać w toku rozgrywanej w ćwiczeniu walki, do jakich ujemnych skutków może doprowadzić ich nieudolność.

Wydawane w toku ćwiczenia przez dowódców rozkazy powinny uwzględniać w swym postępowaniu grupy podgrywające, rozjemcy koń-

dyktando

cowi. Jeśli na przykład dowódca pułku postawił zadanie dowódcy batalionu, to rozjemcy końcowi w roli dowódcy batalionu podejmują decyzję i w wyznaczonym czasie meldują ją dowódcy pułku. Podczas prowadzenia ćwiczeń szkieletowych z oznaczonymi wojskami uwzględnia się realne działania bojowe tych wojsk. Trzeba jednakże mieć na uwadze fakt, że skład występujących w tym celu w ćwiczeniu wojsk (pododdziałów) jest najczęściej znacznie mniejszy od składu wojsk oznaczanych. Dlatego też należy korygować odpowiednio działania pododdziałów oznaczających wojska oraz ustalać takie tempo rozwoju działań, które odpowiada działaniom wojsk w pełnym składzie.

W toku ćwiczenia konieczne jest wprowadzenie sytuacji zmuszających szkolonych do zamieniania się funkcjami, a także przejmowania dowodzenia wojskami w razie wyeliminowania z walki dowództwa i sztabu wyższego lub przekazywania dowodzenia przez jeden organ drugiemu.

W wypadku gdy kierownik ćwiczenia ujawni braki w opanowaniu przez ćwiczących ważnych zagadnień szkoleniowych, może on zarządzić przerwę w czasie operacyjnym. W wyznaczonym dodatkowym czasie (astronomicznym) przerabia się z ćwiczącymi zagadnienia słabo opanowane, a po usunięciu niedociągnięć — ogłasza się znów czas operacyjny i kontynuuje ćwiczenie.

Kierownik ćwiczenia osobiście oraz przez swój sztab powinien w toku ćwiczenia ustalić poziom wyszkolenia ćwiczących i zgranie sztabu w zakresie dowodzenia wojskami.

Pomocnicy kierownika ćwiczenia do spraw rodzajów wojsk ustalają umiejętności ćwiczących w zakresie aplikacyjnego wykorzystania pododdziałów odpowiednich rodzajów wojsk i służb oraz kierowania ich działaniami. Równocześnie wspomniani pomocnicy sprawdzają pracę szkolonych szefów rodzajów wojsk i służb nad zrealizowaniem decyzji dowódców ogólnowojskowych.

Sztab zbiera, uogólnia i melduje kierownikowi ćwiczenia dane o decyzjach i działaniu ćwiczących oraz przedstawia propozycje dotyczące kolejnych sytuacji podczas walki. Ponadto sztab studiuje i ocenia dokumenty bojowe wykonywane przez szkolonych oraz przygotowuje omówienie ćwiczenia.

Uważnie śledząc pracę dowódców i sztabów, kierownictwo powinno wykrywać nowe metody pracy ćwiczących dowódców stosowane przez nich w czasie organizowania działań bojowych.

W toku ćwiczenia wszyscy członkowie kierownictwa zbierają i uogólniają uwagi i propozycje, a następnie przekazują swoje wnioski sztabowi kierownictwa. Sprawozdania mogą być opracowywane według zawnieszonego schematu, w którym kierownik ćwiczenia ustala, na jakie w szczególności zagadnienia powinni oni zwrócić uwagę oraz co powinno stanowić treść ich sprawozdań.

Pod koniec ćwiczenia stwarza się zwykle taką sytuację, która wymaga dokonania zmian w sposobie działania lub przejścia do nowego rodzaju działań i powzięcia nowej decyzji. Szkoleni dowódcy zmuszeni są

więc podejmować decyzję w nowych warunkach, a sztaby opracowywać je i przekazywać aplikacyjnie wojskom. W związku z tym celowe jest, aby nowa wersja decyzji dowódców obu stron została wysłuchana przez wszystkich (lub część) oficerów z kierownictwa oraz spośród ćwiczących. Decyzje szkolonych dowódców powinny być opracowane na mapie i udostępnione do wglądu obecnym. Taki system pozwala wyraźniej ujawnić błędy szkolonych na tle znanej już dokładnie sytuacji i zamiarów przeciwnika.

Po wysłuchaniu nowych decyzji stron kierownik ćwiczenia żąda ich uzasadnienia.

3. Właściwości prowadzenia treningów sztabowych

Podczas przeprowadzania treningu sztabowego w miejscu stałego rozmieszczenia ćwiczącego sztabu szkoleni mogą się znajdować w swoich pokojach lub w innym miejscu wyznaczonym przez przełożonego. Jednakże zawsze w takim wypadku pomieszczenia szkolonych powinny im zapewnić właściwe warunki pracy. W terenie (polu) sztab związku taktycznego (oddziału) rozlokowuje się w położeniu wyjściowym do treningu sztabowego zgodnie z aktualną sytuacją taktyczną lub otrzymanym zadaniem. W teren sztab zwykle wychodzi na trening z etatowymi środkami łączności i transportu oraz z reguły po zarządzeniu alarmu.

W dwuszczeblowym treningu sztabowym podległe sztaby mogą zajmować położenie wyjściowe równocześnie ze sztabem wyższego szczebla lub później. W drugim wypadku podległe sztaby wychodzą w rejon treningu sztabowego z takim wyliczeniem, aby być w gotowości do pracy, gdy sztab wyższy zakończy opracowywanie zasadniczych dokumentów z zakresu planowania działań bojowych. Sztaby niższych szczebli rozwijają się z reguły w odległościach regulaminowych, a tylko w niektórych wypadkach — w zmniejszonych zarówno w stosunku do sąsiednich sztabów, jak też do sztabu wyższego szczebla.

Na początku treningu sztabowego jego kierownik kontroluje przygotowanie szkolonych do ćwiczenia, sprawdzając znajomość przez nich przede wszystkim teorii planowanych do przerobienia zagadnień oraz treści tematu, sytuacji taktycznej i otrzymanego zadania. Oprócz tego kierownik ćwiczenia bada zazwyczaj osobiście, czy punkt dowodzenia jest właściwie rozlokowany i urządzony. Podczas kontroli omawia się braki i podaje sposób ich usunięcia.

Sposób właściwego rozpoczęcia treningu sztabowego może być różny. Jest on zawsze jednak zależny od tematu i celów szkoleniowych.

Treningi sztabowe o tematyce kompleksowej należy rozpoczynać od sytuacji, w których wymaga się od sztabu, szefów rodzajów wojsk i służb wyteżonej pracy nad analizą otrzymanego zadania, oceną położenia, przygotowaniem kalkulacji i danych niezbędnych do powzięcia decyzji oraz nad opracowaniem i przekazaniem zadań wojskom. Przy tym pierwszą czynnością jest zwykle postawienie zadania bojowego. Treść zadania

przekazuje się pisemnie (w formie rozkazu bojowego), graficznie (na mapie) lub ustnie. Równocześnie szefom rodzajów wojsk i służb wręcza się niezbędne zarządzenia (wytyczne) poszczególnych szefów rodzajów wojsk i służb wyższego szczebla. Następnie kierownik ćwiczenia wyznacza czas na pracę sztabu oraz określa kolejność meldowania propozycji, wniosków i wszystkich danych niezbędnych do powzięcia decyzji.

W niektórych wypadkach trening sztabowy może się rozpocząć nie od postawienia zadania, lecz od przekazania szkolonym wiadomości o radykalnej zmianie sytuacji, jaka nastąpiła do czasu rozpoczęcia ćwiczenia. Zmiana sytuacji powinna mieć na celu trenowanie szkolonego sztabu w szybkim i sprawnym przygotowywaniu danych do decyzji. Taki sposób rozpoczynania treningu sprzyja doskonaleniu oficerów w przejawianiu inicjatywy i samodzielności myślenia. W wyznaczonym czasie i kolejności przedstawiają oni dowódcy (kierownikowi ćwiczenia) opracowane przez siebie dane.

Trening sztabowy może się rozpocząć także od składania przez oficerów sztabu meldunków i referowania danych niezbędnych do powzięcia przez dowódcę decyzji. Wtedy poszczególni oficerowie sztabu, szefowie rodzajów wojsk i służb wykonują jeszcze przed rozpoczęciem treningu, na podstawie otrzymanego zadania bojowego, określone prace przygotowawcze.

Od momentu rozpoczęcia treningu sztabowego kierownik ćwiczenia zwraca szczególną uwagę na to, aby praca oficerów szkolonego sztabu nad przygotowaniem danych do decyzji dowódcy odbywała się w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków rzeczywistego przyszłego pola walki. W tym celu kierownik ćwiczenia w roli dowódcy doskonali oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk i służb w zwięzłym i dokładnym meldowaniu danych dotyczących interesującego go zagadnienia.

W toku ćwiczenia jego kierownik trenuje sztab w planowaniu działań bojowych i w szybkim opracowywaniu potrzebnych dokumentów. W miarę przygotowywania poszczególnych dokumentów wykonawcy przedstawiają je do zatwierdzenia szefowi ćwiczącego sztabu, a następnie wręczają kierownikowi ćwiczenia w celu sprawdzenia i oceny. Ważne jest także, aby szkoleni przekazywali natychmiast aplikacyjnie zadania wykonawcom. Muszą oni wykorzystać lub zakładać wykorzystanie wszystkich środków i sposobów przekazywania zadań (przekazywanie ich za pomocą technicznych środków łączności z uwzględnieniem zasad tajnego dowodzenia, w drodze osobistego kontaktu lub przy zastosowaniu innych sposobów).

Jeżeli plan przeprowadzenia treningu sztabowego przewiduje doskonalenie umiejętności i nawyków oficerów w przeprowadzaniu rekonesansu lub w organizowaniu współdziałania, to kierownik ćwiczenia występując w roli dowódcy powołuje celem rozegrania tego fragmentu określonych oficerów.

W zależności od celu treningu sztabowego dane o sytuacji mogą narastać stopniowo lub skokami, tj. w pewnych odcinkach czasu. Na przykład doskonaląc szkolonych w zbieraniu, analizowaniu i ocenianiu da-

nych należy podawać je stopniowo, tak jakby faktycznie sytuacja się dynamizowała. Czas operacyjny pokrywa się wtedy z czasem astronomicznym. Natomiast w podawaniu danych o sytuacji wynikających z zagadnień szkoleniowych, które nie są ściśle ze sobą powiązane (nie następują po sobie), powinny mieć miejsce przerwy.

Niezależnie od tego, w jaki sposób napływają dane o sytuacji, należy dążyć do tego, aby szkoleni otrzymywali je różnorodnymi drogami i w różnym czasie. Dane te muszą także docierać do różnych osób funkcyjnych, a w pierwszej kolejności do tych osób, które mogą je uzyskać w rzeczywistej sytuacji bojowej. Dzięki temu stwarza się szkolonym bardziej realne warunki, a w konsekwencji koordynuje pracę wszystkich ogniw dowodzenia.

Sytuację dynamizuje się za pomocą przekazywania danych (wiadomości) w formie ustnych meldunków, notatek pisemnych, zdjęć lotniczych, fonogramów i innymi sposobami.

Ideą byłoby, aby działalność kierownika ćwiczenia w roli dowódcy, a także praca szkolonych oficerów w czasie treningu sztabowego odbywały się w takiej kolejności i sytuacji, jak w realnych warunkach pola walki. Faktycznie jednak zakres pracy szkolonych będzie nieco większy, ponieważ w czasie treningu przerabiają oni szereg zagadnień, którymi w innych warunkach będzie zajmować się zwykle sam dowódca. Tłumaczy się to specyfiką treningu sztabowego jako rodzaju ćwiczenia, w którego ramach szkoli się tylko sztab związku taktycznego (oddziału), a dowódca jest jedynie kierownikiem ćwiczenia. Również wnioski z oceny sytuacji oraz dane niezbędne do powzięcia decyzji mogą obejmować szerszy zakres zagadnień i być bardziej szczegółowe niż w działaniach bojowych. Sprzyja to podniesieniu poziomu wiedzy teoretycznej i praktycznych umiejętności oficerów sztabu. Nie można wszakże niezmiernie wydłużać w czasie i rozbudowywać w treści wysłuchiwanie meldunków i propozycji, aby nie dać szkolonym niewłaściwego obrazu pracy sztabu ogólnowojskowego oraz sztabów rodzajów wojsk i służb.

W czasie prowadzenia treningu sztabowego kierownik ćwiczenia powinien umiejętnie łączyć funkcje kierownika ćwiczenia i dowódcy (przełożonego). Jako dowódca powinien on dokładnie określać charakter pracy sztabu oraz szefów rodzajów wojsk i służb, a jako kierownik ćwiczenia — aby kształcić samodzielność i inicjatywę szkolonych oficerów, ich umiejętności organizatorskie i nawyki praktyczne — powinien powstrzymać się od udzielania szczegółowych wskazówek dotyczących istoty tego czy innego rodzaju pracy, ograniczając się do zatwierdzania przedstawionych mu wniosków i propozycji.

Rzecz najważniejszą stanowi zapewnienie osiągnięcia poszczególnych celów szkoleniowych treningu sztabowego. Jest to możliwe, z jednej strony, dzięki stworzeniu sytuacji skomplikowanej, a zarazem realnej, odpowiadającej charakterowi współczesnego pola walki, z drugiej zaś — dzięki ściślemu określeniu czasu na zrealizowanie niezbędnych przedsięwzięć oraz wyznaczeniu terminów ich wykonania.

Z reguły trening sztabowy przeprowadza się zgodnie z opracowanym

zawczasu planem. Jednakże w niektórych wypadkach szkoleni mogą przedstawić inne, również całkowicie słuszne decyzje, umożliwiające przerobienie planowanych zagadnień szkoleniowych. Z punktu widzenia szkoleniowego takich decyzji nie należy zmieniać, lecz raczej wnieść poprawki i uzupełnienia do planu przeprowadzenia ćwiczenia.

Podczas prowadzenia indywidualnych treningów sztabowych, zwłaszcza dotyczących techniki pracy sztabowej, wszyscy szkoleni oficerowie rozmieszczają się w jednej sali. Mogą oni wtedy przerobić te same zagadnienia szkoleniowe i wykonywać jednakową lub różne prace. Po upływie czasu wyznaczonego na przerobienie danego problemu kierownik ćwiczenia zbiera wykonane prace w celu ich oceny, a następnie ogłasza koniec treningu lub przystępuje do rozstrzygnięcia kolejnego zagadnienia szkoleniowego, stwarzając odpowiednią sytuację.

Zespołowe treningi sztabowe mogą być przeprowadzone także sposobem wykonywania przez oficerów zadań indywidualnych. Wówczas kierownik ćwiczenia określa każdemu oficerowi termin i formę przedstawienia rezultatów swojej pracy.

Podczas treningu sztabowego jego kierownik, kierując pracą szkolenych, ustala równocześnie stopień ich teoretycznego i praktycznego wyszkolenia, zdolności organizacyjne, zgranie sztabowe i gotowość sztabu do zapewnienia zdecydowanego i ciągłego dowodzenia wojskami.

Pod koniec treningu sztabowego o tematyce kompleksowej należy stworzyć taką sytuację, która wymagałaby od sztabu przygotowania danych do powzięcia nowej decyzji, wyraźnie zmieniającej pierwotny charakter działań bojowych. Po przedłożeniu wniosków i propozycji sztab opracowuje powziętą przez dowódcę decyzję.

4. Właściwości prowadzenia ćwiczeń grupowych

Treścią tego rozdziału jest omówienie prowadzenia jednego z zajęć ćwiczenia grupowego.

Każde zajęcie należy rozpocząć od sprawdzenia przygotowania się do niego szkolonych.

Podczas sprawdzania przygotowania szkolonych prowadzący kontroluje sposób i dokładność wykonania nakazanych prac (na przykład stopień opanowania zadanej do przestudiowania literatury, wrysowanie położenia wyjściowego na mapy itp.), treść notatek, znajomość organizacji wojsk własnych i nieprzyjaciela, stopień orientacji w sytuacji taktycznej, a na zajęciach w terenie — wyposażenie szkolonych i ich zabezpieczenie materiałowe, techniczne. ~~medyczne~~. Znaczną korzyść przynosi sprawdzenie teoretycznych wiadomości szkolonych. Powtórzenie wiadomości teoretycznych na początku, a zwłaszcza w toku prowadzenia zajęcia, sprzyja pełniejszemu osiągnięciu celów szkoleniowych.

Sprawdzenie przygotowania szkolonych nie powinno trwać dłużej niż 10—15 minut. Dlatego też, w zależności od skali ćwiczenia grupowego i stopnia wyszkolenia oficerów, sprawdzenie to może obejmować tylko niektóre z wymienionych wyżej zagadnień. Stopień orientowania się

w sytuacji sprawdza się za pomocą krótkich pytań zarówno na początku, jak i w toku zajęcia.

Po sprawdzeniu przygotowania szkolonych prowadzący zajęcia przystępuje zwykle do przerobienia pierwszego zagadnienia szkoleniowego.

Kolejność przerabiania zagadnień szkoleniowych zależy od wielu czynników, a przede wszystkim od celów szkoleniowych, poziomu wykształcenia ćwiczących, czasu i miejsca zajęcia oraz materiałowo-technicznego jego zabezpieczenia.

Przerabianie zagadnienia szkoleniowego rozpoczyna się od podania czasu operacyjnego i określenia roli, w jakiej występują szkoleni. Następnie ustala się z nimi miejsce pobytu odnośnego dowódcy i przebywających z nim oficerów sztabu oraz określa czynności, które w tej sytuacji powinni oni (dowódca lub oficerowie) wykonać. Prowadzący zajęcia informuje całą grupę (jeżeli zachodzi tego potrzeba) o czasie wydzielonym na przygotowanie się, a po jego upływie poleca jednemu ze szkolonych działać w ustalonej uprzednio roli.

W celu stworzenia warunków bardziej zbliżonych do warunków rzeczywistego przyszłego pola walki wprowadza się do poszczególnych zajęć ćwiczenia grupowego elementy ćwiczenia dowódczo-sztabowego. W czasie zajęcia zawierającego te elementy kierujący nim wyznacza szkolonym role nie tylko dowódcy, ale także innych oficerów dowództwa i sztabu, którzy w realnej sytuacji znajdowałiby się przy dowódcy.

Jeżeli zajęcia prowadzi się w terenie, to pracę na każdym punkcie należy rozpocząć od orientacji topograficznej i taktycznej. Orientowanie topograficzne powinno przebiegać w ograniczonym czasie i może polegać na przykład tylko na wskazaniu miejsca pobytu. Celowe jest to dla skrócenia czasu trwania tej orientacji i umożliwienia szkolonym śledzenia terenu na mapie w czasie przejazdu do punktów pracy. Jeśli chodzi o orientację taktyczną, to musi ona być dokładna.

Przerabianie zagadnień szkoleniowych, w zależności od tematu zajęcia, może się rozpocząć od analizy zadania, oceny położenia, zameldowania decyzji i jej uzasadnienia, postawienia zadań lub też od podania przez prowadzącego zajęcia nowych danych o sytuacji.

Jeżeli podejmowanie i formułowanie decyzji poprzedza analiza zadania i ocena położenia, to wówczas zajęcia rozpoczyna się zwykle od meldowania wniosków z tej analizy i oceny, wyciągniętych przez szkolonych podczas przygotowywania się do danego zajęcia. Podczas omawiania każdej nowej sytuacji lub jej fragmentu można wysłuchać propozycji dwóch-trzech oficerów. Po wysłuchaniu kilku wypowiedzi kierownik (ćwiczenia, grupy) powinien krótko je podsumować, wskazując na ich dodatnie i ujemne strony, tak aby następni meldujący nie popełniali tych samych błędów. W tych warunkach kierownik częściej niż zwykle stosuje metodę pokazu polegającego na osobistym wystąpieniu w roli ćwiczącego dowódcy.

Na zajęciach rozpoczynających się od meldowania decyzji kilku szkolonych (wyznaczonych przez prowadzącego) melduje ją po kolei. Meldunku nie należy wysłuchiwać w całości, ponieważ na ogół zajmuje to

dużo czasu oraz obniża aktywność i uwagę pozostałych szkolonych. Wystarczy w zasadzie ograniczyć się do zapoznania się z zamiarem przewidywanych działań. Prowadzący zajęcia może następnie zażądać uzasadnienia powziętej decyzji oraz wywołać dyskusję na temat przedstawionych meldunków i uzasadnień.

Po przyjęciu jednego z zamiarów za podstawę do dalszej pracy kierownik przystępuje do przerabiania następnego zagadnienia szkoleniowego.

W wypadku gdy celem zajęcia grupowego jest doskonalenie szkolonych w stawianiu zadań bojowych, zajęcia to rozpoczyna się od wydania rozkazu bojowego ustnie lub za pośrednictwem środków łączności. Można wówczas nie wysłuchiwać decyzji.

Stawianie zadań bojowych na zajęciu bez wykorzystywania środków łączności odbywa się tak samo jak na zajęciach rozpoczynających się od meldowania decyzji. Jednakże rozkazy i zarządzenia podczas tego zajęcia powinny być wysłuchiwane w całości. Prócz tego należy żądać od szkolonych określenia środków i sposobów przekazania zadań wojskom. W czasie zajęcia wiążącego się z wykorzystaniem środków łączności trzeba z kolei żądać od szkolonych, by przekazywali treść stawianych zadań za pośrednictwem tych środków. Wnioski szkolonych z analizy zadania i oceny położenia, ich decyzje i rozkazy powinny być sformułowane wyraźnie, konkretnie, maksymalnie zwięźle, a równocześnie treściwie. Praca szkolonych powinna przy tym zawsze mieścić się w granicach czasu, jakim będzie przypuszczalnie dysponować dany dowódca (oficer sztabu) w realnej sytuacji (na rzeczywistym polu walki).

Bardzo istotne znaczenie ma właściwe i w odpowiednim czasie ustosunkowanie się do postępowania szkolonych. Bez błędnych wypowiedzi szkolonych należy wysłuchiwać do końca, notując pominięte lub niewłaściwie zreferowane zagadnienia, a następnie podać im do wiadomości własne uwagi. Jeżeli natomiast zauważa się błędy w terminologii, nazwach miejscowości czy inne, to należy natychmiast je prostować.

Prowadzący zajęcia powinien być zawsze gotów do wystąpienia w roli ćwiczącego dowódcy lub innej osoby funkcyjnej w celu zademonstrowania danej czynności lub działania. Do takiego wystąpienia, aby było ono faktycznie przykładowe, należy przygotować się zczasu.

Jednym z bardziej skomplikowanych zadań wykonywanych przez prowadzącego zajęcia jest uczenie oficerów podejmowania słusznych i uzasadnionych decyzji. W toku ćwiczenia grupowego nie należy narzucać szkolonym decyzji autora danego opracowania metodycznego. Taki system szkolenia utrudnia w konsekwencji kształtowanie w szkolonych oficerach moralno-bojowych i dowódczych cech osobowości. Jeśli decyzje szkolonych nie są w całości do przyjęcia, ponieważ nie odpowiadają (nie uwzględniają) istniejącej sytuacji lub są sprzeczne z zasadami taktyki i sztuki operacyjnej i nie zapewniają realizacji celów szkoleniowych ćwiczenia, to prowadzący zajęcia umiejętnie i taktownie je koryguje. W innym wypadku można zażądać od szkolonego uzasadnienia decyzji, a następnie przez zadawanie dodatkowych pytań lub podawanie nowych

wiadomości o sytuacji (pozwalającymi lepiej ją ocenić) doprowadzić do powzięcia nowej, właściwej decyzji. Można także wysłuchać decyzji innych oficerów i na tej podstawie wykazać pierwszemu szkolonemu popełnione przez niego błędy. Gdy większość szkolonych podejmuje decyzje nieuzasadnione, co w praktyce zdarza się na ogół bardzo rzadko, prowadzący zajęcia w roli przełożonego wskazuje błędy, a następnie podaje właściwe rozwiązanie.

W związku z możliwością istnienia różnych wariantów rozwiązań i rozbieżności wśród szkolonych w sprawie oceny położenia powstaje niekiedy konieczność głębszego rozpatrzenia omawianych problemów. Takie postępowanie sprzyja zwiększeniu zainteresowania szkolonych zajęciami i przyczynia się do skuteczniejszego przyswojenia przez nich przerabianych zagadnień.

Przygotowując w toku zajęcia sytuację mającą stanowić podstawę do rozegrania kolejnego zagadnienia szkoleniowego należy opierać się na rozwiązaniu autorskim (katedralnym) lub na najbardziej prawidłowej decyzji jednego ze szkolonych. Nową sytuację stwarza się na podstawie kolejno przekazywanych danych. Dane te przekazuje się szkolonym różnymi sposobami: ustnie, pisemnie lub za pomocą technicznych środków łączności.

Niektóre z zajęć ćwiczenia grupowego odbywają się w terenie, ~~na~~ prowadzi się ~~wiedzy~~ na różnych punktach pracy. Po przybyciu na dany punkt pracy powinna nastąpić orientacja topograficzna i taktyczna szkolonych. Następnie rozpoczyna się omawianie określonego zagadnienia zgodnie z wytworzoną i podaną przez szkolącego sytuacją taktyczną.

Jeśli sytuacja w czasie prowadzenia zajęcia w terenie wymaga zmiany punktu pracy, to konieczne jest najpierw stworzenie położenia uzasadniającego tę zmianę, a następnie — przemieszczenie się w nowy rejon zgodnie z decyzją powziętą przez szkolonych.

Po przybyciu na nowe miejsce pracy i zorientowaniu się szkolonych w terenie, przekazuje się im ostatnie dane o sytuacji, na której tle ma być przerobione kolejne zagadnienie szkoleniowe. Część danych może być ze sobą sprzecznych lub mieć różnorodny charakter. Dla zapewnienia dynamizowania sytuacji nie jest pożądane przekazywanie naraz wszystkich wiadomości, a tym bardziej gotowych wniosków.

Jeżeli w toku podejmowania decyzji i stawiania zadań, zwłaszcza na zajęciu grupowym z elementami ćwiczenia dowódczo-sztabowego, szkoleni nie organizują rozpoznania na odpowiednim poziomie, to przekazywane im wiadomości powinny być bardzo ogólne lub ze sobą sprzeczne. Zmusza się w ten sposób szkolonych do lepszego organizowania rozpoznania. W czasie zajęć w terenie można także zastosować pozorowanie pola walki.

Po wyczerpaniu tematu zajęcia kierownik ćwiczenia (grupy) dokonuje jego podsumowania.

5. Omówienie ćwiczeń

Po zakończeniu każdego ćwiczenia odbywa się jego omówienie. W każdym omówieniu biorą odpowiednio udział wszyscy uczestnicy ćwiczenia.

Omówienia ćwiczenia nie należy traktować jedynie jako podsumowania błędów i niedociągnięć ćwiczących, gdyż powinno ono przede wszystkim służyć jednocześnie dalszemu pogłębianiu wiedzy teoretycznej szkolonych oraz przekazywaniu im konkretnych wniosków i zadań na przyszłość.

Omówienie ćwiczenia stanowi jego część składową i wymaga dokładnego i wnikliwego przygotowania. Przygotowanie to polega na zebraniu w toku ćwiczenia danych o decyzjach i działalności ćwiczących. W tym celu wszyscy członkowie kierownictwa prowadzą dokładne notatki, które następnie w formie meldunków (sprawozdań) przekazują zespołowi (grupie) opracowującemu omówienie.

W zależności od warunków omówienie może być przeprowadzone w rejonie zakończenia ćwiczenia lub po powrocie z ćwiczenia w rejonie zakwaterowania. Omówienie ~~ćwiczeń na mapach (gier wojennych) i ćwiczeń grupowych~~ odbywa się w miejscu ich przeprowadzania.

W omówieniu najpierw przedstawia się zebrany plan przeprowadzenia ćwiczenia oraz konfrontuje się go z przerobionymi działaniami. Następnie dokonuje się oceny działań ćwiczących, z podkreśleniem wprowadzonych przez nich nowych wartościowych elementów, wskazaniem głównych niedociągnięć oraz daniem wytycznych umożliwiających usunięcie ujawnionych w ćwiczeniu braków.

Organizacja omówienia może być różna. Zależy to zazwyczaj od rodzaju ćwiczenia i konkretnej sytuacji.

Omówienie może być przeprowadzane albo równocześnie ze wszystkimi uczestnikami ćwiczenia, albo oddzielnie z pododdziałami (oddziałami). Dla rodzajów wojsk i służb (sztabów i pododdziałów) organizuje się również niekiedy oddzielne omówienia.

Omówienie należy przeprowadzić ze wszystkimi uczestnikami ćwiczenia z tym, że omówienie z dowództwami i sztabami prowadzi w zasadzie kierownik ćwiczenia. Natomiast omówienie z pododdziałami (oddziałami) prowadzi wyznaczeni oficerowie z kierownictwa ćwiczenia.

Kierownictwo ćwiczenia, jeśli uznaje ćwiczenie za pouczające, zaprasza na jego omówienie dowódców i oficerów sztabów nie ćwiczących jednostek. Zaleca się wówczas wykorzystanie uogólnionych doświadczeń z ćwiczenia we wszystkich oddziałach i pododdziałach.

Na zakończenie omówienia kierownik ćwiczenia wyróżnia oficerów, chorążych, podoficerów i szeregowców, którzy swą postawą, zaangażowaniem i wysiłkiem przyczynili się do uzyskania dobrych i bardzo dobrych wyników ćwiczenia.

Po zakończeniu i omówieniu ćwiczenia jego kierownik może przeprowadzić dyskusję z aparatem kierowniczym. Jej celem powinno być podsumowanie doświadczeń oraz wyciągnięcie wniosków natury merytorycznej i metodycznej dotyczących organizacji ćwiczenia i jego zabezpieczenia tyłowego. O zamiarze i celach dyskusji jej uczestnicy są powiadamiani jeszcze przed rozpoczęciem ćwiczenia.

BIBLIOGRAFIA

1. Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Sygn. szkol. — 520/76. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1976.
2. Instrukcja organizacji i prowadzenia ćwiczeń taktycznych z oddziałami i pododdziałami artylerii. Sygn. Art. 306/68, drukarnia Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1968.
3. Instrukcja służby rozjemczej i pozorowania. Wydawnictwo Ministerstwa Spraw Wojskowych, Warszawa 1920.
4. Instrukcja strzelania z broni strzeleckiej i pokładowej transporterów opancerzonych, program strzelań piechoty. Sygn. Szkol. — 353/69. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1969.
5. Instrukcja strzelania z broni strzeleckiej, strzelania z broni ręcznej i maszynowej. Sygn. Szkol. — 232/64, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1965.
6. Tadeusz Kotarbiński: Traktat o dobrej robocie. Wydanie piąte, Ossolineum, Wrocław 1973.
7. Jerzy Kurnal: Zarys treści organizacji i zarządzania. Wydanie II, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1970.
8. Metodyka opracowania i prowadzenia map na szczeblach taktycznych (pułk — dywizja). Wydawnictwo Akademii Sztabu Generalnego, Warszawa 1972, nr ewid. Bibl. Szkol. ASG-020647.
9. Metodyka szkolenia taktycznego pododdziałów artylerii naziemnej. Sygn. Art.-232/62, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1963.
10. Methoden und Formen der operativ — taktischen, Ausbildung der Offiziere und Stabe. Wydawnictwo Akademii Wojskowej NAL NRD im. F. Engelsa, Drezno 1965.
11. Tadeusz Nowacki: Dydaktyka Wojskowa. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1966.
12. Wincenty Okoń: Zarys dydaktyki. Wydawnictwo PZWS, Warszawa 1965.
13. Wincenty Okoń: Elementy dydaktyki szkoły wyższej. PWN, Warszawa 1972.
14. Regulamin walki wojsk lądowych (batalion, kompania). Sygn. Szkol. — 254/65, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1965.
15. Regulamin walki Sił Zbrojnych PRL (dywizja, pułk). Sygn. Szt. Gen. — 347/64, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1964.
16. Antoni Rataj: Zarys metodyki nauczania taktyczno-specjalistycznego służb kwaterymistrzowskich w oddziałach i związkach taktycznych. Podręcznik. Wydawnictwo Akademii Sztabu Generalnego, Warszawa 1970, nr ew. bibl. nauk. ASG — 014229.
17. Robert Rigg: Realizm w szkoleniu bojowym pododdziałów armii amerykańskiej. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1959.
18. A.F. Szramczenko: W pomocz rukowoditielu takticzeskich uczenij. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony ZSRR, Moskwa 1965.
19. Roman Sielecki: Wprowadzenie do metodyki szkolenia taktyczno-operacyjnego oficerów, sztabów i wojsk. Wydawnictwo Akademii Sztabu Generalnego, Warszawa 1969, nr ew. bibl. szkol. ASG — 014337.

20. Wyniki badań efektywności szkolenia wojsk w ćwiczeniach taktycznych. Praca zbiorowa. „Myśl Wojskowa” (tajna), nr 3(38), 1967.
 21. Wystąpienia Wiceministrów Obrony Narodowej na odprawie szkoleniowej kierowniczej Kadry Sił Zbrojnych PRL w dniu 6 listopada 1975 r. BN. ASG nr 017517.
 22. Jerzy Zakrzewski, Stefan Drozd: Metody i formy szkolenia wojskowego. Akademia Sztabu Generalnego, Warszawa 1967.
 23. Jerzy Zakrzewski: Zasady szkolenia wojskowego. Akademia Sztabu Generalnego, Warszawa 1961.
 24. Zarys metodyki szkolenia taktycznego pododdziałów piechoty i czołgów. Podręcznik. Sygn. Szkol. — 168/61, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1961.
 25. Zbiór Prac Akademii Sztabu Generalnego, Materiały na VI Sesję Naukową ASG — wyniki badań efektywności szkolenia wojskowego w ćwiczeniach taktycznych z wojskami, nr 1/28/1965. Akademia Sztabu Generalnego, Warszawa 1965.
-

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Działu Zbiorów Specjalnych
Nr ewid.

X 407 24

Wydrukowano 300 egz.
Egz. 1—300 Bibl. Gł. OZS
Wyk. Zespół oficerów ASG WP
Druk. ASG zam. 135 z dn. 27.08.76 r.
poz. wyd. pf. 1994/WW